A Carn !

Publicació electrònica d'Història Militar Catalana
Productor: Manel Güell; Lloc d'edició: Tarragona; Tiratge: 1.357 cibersubscriptors
D-L: T-612-08; ISSN: 2013-1348; *Hosting*: www.acarn.cat; Email: manelguell@acarn.cat

Any 6 – II Època | 17 | Setembre de 2011

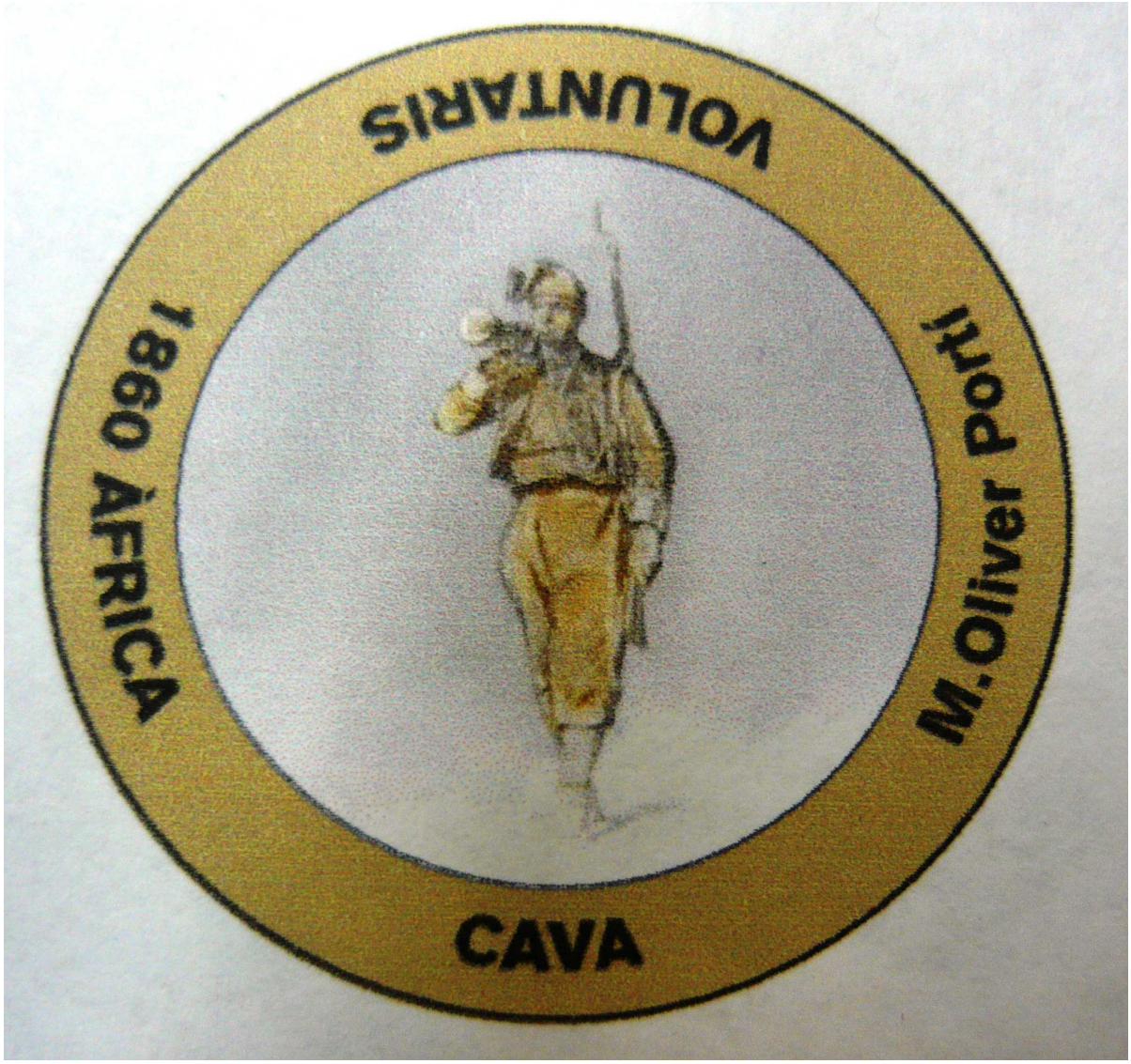

Contingut

3
EDITORIAL: "*Drons i bons c…!*"

4
ARTICLES I APUNTS
ESCATLLAR TORRENT, FRANCESC; MANEL GÜELL. "Gent de guerra documentada a la ciutat de Tarragona. L'Onomàstica al servei de la Història Militar"
16
CRISTÒFOL I ESCORSA, PERE. "Les preses d'Àger durant la guerra dels Segadors"

22
EL PERSONATGE
RIBAS MULET, ORIOL. "Josep de Ribas Plunkett, 1749-1800. Almirall de la flota imperial russa i fundador de la ciutat d'Odessa»

26
RECENSIONS / RECULL
E.FITÉ-E.GONZÁLEZ. *Arnau Mir de Tost. Un senyor de frontera del segle XI; Actes sobre els orígens i l'expansió de l'Orde del Temple a la Corona d'Aragó (1120-1200)…;* X.RUBIO (ed.) *et alii*. "Good Save Catalonia!" *La intervenció anglesa a Catalunya durant la Guerra de Successió;* J.SANTACANA-N.LLONCH-M.PUJOL. *Un noble català a la guerra de Successió. Exhumació de la tomba del baró de Cervelló;* A.MUÑOZ-J.CATÀ. *25 presos polítics del 1714;* M.MORERA. *Un noi al front. Una joventut perduda. 1936-1945;* M.DUCH- J.PIQUÉ-J.SERRALLONGA. *La Guerra Civil a la comarca del Tarragonès;* J.CLARA. *Els fortins de Franco...;* E.PEREA. *Historiografia religiosa de l'arxidiòcesi de Tarragona (1606-2007)...;* I.ARRAYÁS. "Comentaris al voltant de la colonització grega a Occident..."; I.ARRAYÁS. "Sobre la xarxa portuària del litoral de Tarragona en època romana"; R.J.PUJADES. "Les cartes portolanes: orígens, característiques i aportacions..."; J.ESCULIES. "Catalans contra mohicans"; T.SOLE-E.MESTRE (a c.d.). *Escrits del Pla d'Urgell;* J.RAMILA. «Prim, el general… »; M.BOFARULL. "Capitostos carlins al Penedès a la tercera guerra"; N.BAENA. *Les dones també fan història. Història i memòria de les dones de Constantí al segle XX;* G.GONZALVO. "La Guerra Civil de 1936 des d'un punt de vista conservador: la família Bou de l'Espluga de Francolí"; J.M.FIGUERAS. "Lluís Capdevila, corresponsal de guerra (1936-1938)…»; AA.DD. Dossier: "115 dies a l'Ebre"; J.FARRÉ. "Diari dels últims mesos de Guerra Civil a Torredembarra"; M.I.MIRÓ-J.SUGRANYES. "Biografia de Francesc Blanch Bosch".

3
LA CITA:
La negra Parca

46
FONS I ARXIUS
Els arxius de la Benemèrita

49
L'ESPASA I LA PLOMA:
***Il Mercurio* de Vittorio Siri, cronista de Lluis XIV**

55
EXPUGNARE OPPIDUM:
Elna 1344. La fi d'un reialme

51
NOTÍCIES

56
AGENDA

Drons i bons c…!

Fa poques setmanes ens hem assabentat del pressupost de Defensa nordamericà només en drons, o sigui, els avions no tripulats: més de 5.000 milions de dòlars. Aquests sofisticats aparells són usats pels militars en missions de raid *sobre objectius enemics (insurgents o potencialment contraris). Massa sovint, llegim a la premsa que han causat tantes morts de població civil innocent. Si ja se'n causaven abans quan els mortífers planejadors eren tripulats per humans amb criteri, ara que els tripulen màquines despareix tot criteri i el marge de consciència resulta totalment suprimit.*

Ens fem ressò del comentari del periodista, que compartim, en el sentit de lo ben emprats que estarien aquests 5.000 milions de dòlars si, enlloc de finançar sofisticades màquines de matar, financessin aliments per a Somàlia, ara que tant ho necessiten per sobreviure a la fam. Salvar enlloc de matar. Aquesta hauria de ser la prioritat dels militars. També la dels polítics.

LA CITA

"La guerra és l'assumpte més important per a l'Estat. És el terreny de la vida i de la mort, la via que condueix a la supervivència o a l'anihilació"

SUNZI. *El arte de la guerra.* intr., text i not. d'Albert Galvany. Madrid: Editorial Trotta S.A., 2005, p. 107.

LA NEGRA PARCA

La lletra d'una coneguda cançó dels legionaris espanyols deia que un dels seus més temeraris era novi de la Mort.
La Mort està tothora present en la vida del militar. L'objectiu essencial del militar és llevar la vida a l'enemic i a l'hora tenir cura de la pròpia. Aquest és el macabre joc en el qual consisteix la Guerra. Ja deia Plató que només els morts veuríen el final de la Guerra. Hem triat una dita del japonès Sunzi per a qui la Guerra era, com diríem els catalans (de boca d'un altre famòs militar: Prim) «o caixa o faixa». També el testimoni d'un metge parissenc arribat a la massacre de Sant Quintí, el 1557, el qual quedà astorat davant del paisatge de mort i dessolació que es troba al davant. Com sempre, són únicament un parell de cites, però ens agrada creure que ben representatives de la munió que pot proporcionar la documentació inèdita o la literatura.

"Vivim més de mitja llegua de terreny cobert per la mort [...] *Hi havia tantes mosques blaves i verdes emergint …"*

PARKER, GEOFFREY. *Felipe II. La biografía definitiva*. Barcelona: Planeta, 2010, p. 145.

ARTICLES:

Gent de guerra documentada a la ciutat de Tarragona

L'Onomàstica al servei de la Història Militar

[3/7/2]

Francesc Escatllar Torrent	Manel Güell
Investigador	*Arxiver i historiador*
pacoes@tinet.cat	manelguell@acarn.cat

No feia pas massa, publicavem a *A Carn!* un article de MOISÈS SELFA SASTRE sobre la toponímia militar a les muntanyes de Prades[1], un interessant exemple de cóm una disciplina de la fil·lologia es posava al servei de la Història Militar per documentar aquest sector del nostre patrimoni cultural. La Cultura Militar, o sigui, l'aportació que la dinàmica militar ha fet al llarg del temps a la nostra Cultura, sempre resulta interessant per tal de comprobar que tot i ser una dinàmica basada en la violència, la brutalitat i, molt sovint, també la injustícia, és en canvi capaç de deixar un rastre adherit a la nostra manera d'entendre un imaginari col·lectiu.

A través del material d'onomàstica recollit dels arxius per un dels dos autors, en FRANCESC ESCATLLAR TORRENT, fem un seguit d'anàlisi amb la confiança que ens aproparan a entendre el pas del personal militar per la ciutat de Tarragona, des del segle XIV fins al segle passat.

Aquest material es composa d'un recull d'oficis pacient, fet al llarg dels anys, que no ha estat publicat en la seva integritat, però del que se n'han pogut servir aquells als que els ha estat passat, desinteressadament. Una part del material va nodrir l'únic llibre que, a dia d'avui, recull l'onomàstica i la toponímia del terme de Tarragona en tres complerts volums, del qual n'és coautor un dels dos autors del present article[2]. Aquestes dues fonts han estat la base del present recull. Per dur-lo a terme han estat necessaris anys de pacient consulta dels llibres sacramentals tarragonins (a l'AHAT), a més de protocols notarials a l'AHT, documentació municipal, a l'AHCT, i premsa històrica (a la BHMT).

S'ha elaborat amb un sistema de cates rigurós i equilibrat, anotant sempre la referència documental degudament codificada. Efectivament, cada registre de la llista consta de: 1) nom i cognom/s, 2) ocasionalment: data/es (entre parèntesi), càrrec i/o procedència (en cursiva); ntl = "natural de…" i 3) la referència documental codificada (entre parèntesi): número del volum, dos punts (:), el número del foli, punt i coma (;) i any. El llistat és cronològic, i alfabètic dins d'una mateixa cronologia.

EQUIVALÈNCIES	
ACA (Arxiu de la Corona d'Aragó: *Reial Patrimoni*)	
Fog 1553	Fogatge de 1553, vol. 2.597 (IGLÉSIES [1979])
ACT (Arxiu Capitular de Tarragona)	
B 61	Capbreu de comunes distribucions 1554-1563. Secció D-I.
Tauler	Llibres del Tauler, on s'anotaven les despeses de cada enterrament
AHAT (Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona)	
BCt	Baptismes de la parròquia de Santa Maria de la Catedral
BSF	Baptismes de la parròquia de Sant Francesc d'Assís
BSJ	Baptismes de la parròquia de Sant Joan
BTri	Baptismes de la parròquia de la Trinitat
Conf	Confirmacions
Csl X-1	Llibre de censals de la Catedral (1409)
MCt	Matrimonis de la parròquia de Santa Maria de la Catedral
MSF	Matrimonis de la parròquia de Sant Francesc d'Assís
MSJ	Matrimonis de la parròquia de Sant Joan
Mtri	Matrimonis de la parròquia de la Trinitat
NT	Protocols Notarials
ÒCt	Òbits de la parròquia de Santa Maria de la Catedral
ÒSF	Òbits de la parròquia de Sant Francesc d'Assís
ÒSJ	Òbits de la parròquia de Sant Joan
ÒTri	Òbits de la parròquia de la Trinitat
AHCT (Arxiu Històric de la Ciutat de Tarragona)	
Apeo	Apeo de 23 de desembre de 1814 (dins AcM, XV, 129, llibre 2.014)
Cens	Cens de 1822
Padró-X	Padró municipal (per anys)
AHT (Arxiu Històric de Tarragona: *Fons municipal*)	
AcM	Acords municipals fins a l'any 1799
AM	Acords municipals a partir de l'any 1800
EHM	Economia i hisenda municipal
F.Albinyana	Manual del notari Francesc Albinyana, de 1808, sig. 583, reg. 493
FNT	Protocols notarials
MN 12	Manual del notari Damià Gili,1562, sig. 12, reg. 9
MN 59	Manual de testaments del notari Sebastià Llagostera, 1516, sig. 59, reg. 41
MN 66	Manual del notari Jaume Llera, 1570, sig. 66, reg. 48
P-2010	Acords municipals de l'any 1810
P-2107	Acords municipals de l'any 1889
RH	Registre d'hipoteques
BHMT (Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona)	
DT	*Diari de Tarragona*
LC	*La Cruz*
LO	*La Opinión*
Tar	*El Tarraconense*
RC (Registre Civil)	
RC	Registre civil

Criteris de buidatge

El buidatge documental ha estat fet incloent aquells individus vinculats pel seu càrrec i/o ofici al món militar, en la seva concepció més integral. Així, han entrat no tant solament els militars de carrera, sinó sobretot aquells civils la professió dels quals estava íntimament lligada a l'univers bèl·lic, en exclusiva. O sigui: armers, ballesters o espasers. Però no, per exemple, calafats, ferrers, flaquers, mestres d'aixa, sanitaris o traginers. L'activitat dels primers estava centrada en un element exclusivament de guerra, les armes; l'activitat dels segons, podia estar vinculada als exèrcits en temps de guerra, però sense exclusivitat, ja que habitualment servien a clients civils per a fins socials i no bèl·lics.

Hem disposat la llista distribuint els registres en diversos ítems: armers, arquitectes d'artilleria, artillers, ballesters, cossos de seguretat, cuirassers, daguers, escuders, espasers, llancers, militars (i dins d'aquesta categoria, els diferents graus -amb indiferència del cos militar al que pertanyin-: generals, coronels, tinents coronels, comandants, capitans, tinents, alferes, sotstinents, sergents, caporals, militars de complement i soldats), pedrenyalers, piquers i polvorers/polvoristes.

Armers:
Josep Prat, *armer del regiment d'Ultònia* (ÒCt 3:123; 1803)
Joan Carrera (P-2010:32; 1810)
Josep Anton Batlle Oliva (MCt 14:227; 1821)
Sebastià Batlle Oliva (MCt 14:296; 1821)
Joan Claramunt (BCt 23:297; 1825)
Josep Sadurní (BCt 23:333; 1825)
Eudald Gironella (BCt 23:297; 1825)
Pere Muns (MCt 14:299; 1825)
Ignasi Batlle Riusec (MCt 15:48; 1830)
Pere Maratsi (ÒCt 6:77v; 1839)
Santiago Deleter Maceiras (1808-1843), *armer ntl de Bilbao* (ÒCt 6:195; 1843)
Ramon Forns Martí (RC 20-5-1855)
Antoni Compaire Anaya (Padró 1875- 4:437)
Joan Estil·les Boronat (Padró 1900- 8:275)
Juan Rey Piñol, *mestre armer militar* (Padró 1900-7:367)

Arquitectes d'artilleria:
Ramon Ferrer (P-2010:56; 1810)

Artillers:
Josep Arboç (EH 50:141: 1589)
Pere Cara (EH 50:148; 1590)
Climent de Carlo (MCt 7:176; 1650)
Mariano Rodrígues, *artiller reformat, ntl de Fregenal de la Sierra, Badajoz* (MCt 42:i 86; 1768)
Marià Caellas (BCt 19:299; 1800)

Ballesters:
Pere Tió (AcM 1:8; 1358)
Pere Roca (Csl X-1:66v; 1409)
Jaume Roca (AcM 40:46; 1425)
Joan Roca (AcM 65:1; 1450), (NT 57: 20v; 1467)
Bartomeu Mas (NT 54: 34v; 1504)
Joan Cuixar (AcM 102:fs 3; 1509)
Pere Fuster (NT 53:97; 1502), (NT 59:163v; 1516)
Joan Guixar (NT 65: 136,1528)
Baltasar Pasqual (EHM 40: 7; 1553)
Pere Avellà (BCt 1:38v; 1571)
Jaume Arrufat (BCt 1:38v; 1571), (BCt 1:86; 1575), (FNT 71:45; 1576)
Antoni Portella (BCt 1: 89v; 1575)

Cossos de seguretat:
Anton Aleu Barbarà, *ntl d'Alforja* (MCt 45:i.208; 1824)
Ricardo Sorrivas de Coca, *coronel de la Guardia Civil* (Padró 1900-8:86)

Cuirassers:
Miquel Nebot (AcM 1:10; 1358)
Pere Ros (AcM 3:5v; 1374)
Pere Salvat (AcM 3:13v;1374)
Pere Coscollosa (AcM 41:2v; 1425)

Daguers:
Joan Pallarès (FNT 7:17; 1541)

Climent Martí (1553), *en Torralba* (Fog 1553:214; 1553)
Bernat Xevern (FNT 6: 302; 1554) = Bernat Gener (B 61:3; 1554) = Bernat Xeverri (FN 7:16v; 1541)
Joan Papiol (MN 12: 89, 1562)
Miquel Boada *(pare) casat el 1573 amb Caterina* i Miquel Boada *(fill) marit de Paula Llopis* (MCt 1:6v; 1573)
Miquel Boada (1575 BCt 1: 80) (1577 FN 13: 26v) (1599 FNT 87: 63v, 64) (FNT 71:14v; 1575) (Tauler 8-10; 1600)
Nicolau Molner (documentat 1573-1587)
Jeroni Clariana (documentat 1580-1599). *També era polvorer*
Pere Font (BCt 2:60; 1583)
Joan Martí *(a) Miró* (documentat 1583-1599)
Joan Miró, *pare i fill* (documentats 1583-1599)
Martí Miró (BCt 2: 71v; 1585)
Pere Boada (MCt 2:12; 1586)
Melcior Simó (BCt 3:i.27; 1588)
Pere Bonada (BCt 4:i.259; 1598)
Joan Castellar (BCt 4:18; 1598)
Francesc Boada (Tauler 1-5; 1605)
Joan Martí Miró, *fill de Joan, també daguer. Casà el 1613* (MCt.5:130,134,141)
Josep Cavaller BCt 7:4v; 1625
Antoni Peixó (Conf: 156v; 1625) = Antoni Pesso (Conf:156v; 1625)
Jacint Martí (BCt 7: 335v; 1650)
Miquel Ordines Basachs (v1713-1777)(ÒCt 1: 223v; 1777) (FN 6660:30; 1772).
Francesc Ordinas Gil (v.1756-1817), *fill de Miquel, també daguer* (ÒCt 4: 401; 1817)

Escuders:
Pere de Guils (NT 3a:11; 1321)
Bernardí Messeguer (NT 4a:44v; 1338)
Bartomeu Pascasi (NT 4a: 34; 1338)
Pere Manresana (NT 8:21; 1375)
Gundisalvo de Casares (NT 48:87v; 1476)
Joan Rossell (FNT 1: 71v; 1493)
Arnau Tonirosa (NT 58:89v; 1515)
Pere Ximéniz (FNT 4:297; 1518)
Antoni Espanyol (NT 68:36v; 1531)
Joan Ferrando (NT 68:34v: 1531)

Espasers:
Bernat Duran (NT 3:5bisv; 1327)
Francesc Sabater (NT 4d:23v; 1348)
Guillem Espaser, *espaser* (AcM 1:21; 1359)
Guillem Solzina (NT 5: 11v; 1367) (NT 33b:12; 1427)
Bernat Pi (AcM 6:1v; 1383)
Pere Mercader (AcM 41:43; 1426)
Gabriel Solzina (NT 41:3v; 1450), (NT 48:38v; 1476)
Pere Martínez (AcM 80:3v; 1475)
Joan Tesser (NT 48:29; 1476)
Joan Baget (NT 53; 1502)
Gabriel Miret (NT 53:103; 1502)
Llorenç Soler, *mort abans de 1504* (NT 54: s/f; 1504)
Miquel Carcaix *(a) Romeu* (NT 60:111; 1517) =?
Gabriel Miret, *pare i fill* (NT 61a:20v; 1518)
Miquel Romeu *(a) Carcaix* (NT 61b: 125v; 1520)
Pere Molner (NT 54:s/f; 1504) (NT 65: 16v; 1530)
Antoni Vidal (EHM 33; 1547)
Pere Arnau, *espaser* (NT 77:37v; 1551)
Miquel Reus (EHM 40: 30, 1553)
Gil Terrer (FN 6:148v; 1555) (MN 66: 40; 1570)
Antoni Llonch (FN 9:81; 1557)
Joan Dorivet (FN 12:89; 1562)
Salvador Prats (BCt 1:1; 1566)
mº Martra (BCt 1:7; 1567)
Arnau Monserrat (BCt 1:12; 1567) (BCt 1:38; 1571)
Francesc Salorso (BCt 1:23; 1569) (BCt 2:18; 1579) =? Francesc Galorso (BCt 1:82v; 1575) =? Francesc Salórsano (FNT 18: 40; 1575)
Joan Quintana (BCt Cat 1: 29v; 1570) (MN 92: 193; 1594)
Dídac Marc (BCt 1:55; 1572) = Dídac Marc Pons, *mort abans de 1591* (MCt 3:15v; 1591) =?
Marc Pons *(a) Diego* (FNT 12: 89; 1562)
Francesc Moragues (BCt 1:74v; 1574) (BCt 2:54v; 1583)
Pere Andreu (†1596) (MCt 1:12v; 1575) (Tauler 11-3-1596)
Antoni Berasino (BCt 1:92; 1576)
Miquel Ferrer, *oriund de la vila de Silva, habitant a Tarragona* (FNT 14:86v; 1579) (BCt 4:i.291; 1596)
Antoni Beremon (BCt 2:50; 1582)
Galceran Borràs, *espaser* (BCt 2:82; 1585)
Antoni Gràcia (BCt 2:85; 1586)
Antoni Ferrer (FNT 79:204v;1587 i 89.1:132;1598)
Miquel Saboya (FN 111:60; 1597)

Llancers:
Bernat Guillem (NT 4d:26v; 1348)
Mateu Salpica (EH 17:4; 1429)

MILITARS

<u>Oficials</u>

Generals:
Felipe Dolsa Vilademunt, *general de divisió* (Padró 1900-7:320),
Salvador González Molina, *general de divisió, governador militar de la província de Tarragona* (LC 24-10-1924)

Coronels:
Lofredo Gaetano, *coronel* (BCt 12:235v; 1725)
Gil Piedrasanta, *coronel del regiment de Messina* (BCt 12:223v; 1725)

Josep de Erenas, *coronel* (BCt 23:160; 1822)
Jacinto Lladós, *coronel graduat* (ÒCt 5:168v; 1825)
Bonifaci Ulrich, *coronel* (MCt 16:113; 1850)
Nicasio Beccar Polo, *coronel retirat* (Padró 1875-5:172) = Nicasio Beccar Polo, *coronel d'Infanteria* (Padró 1900-5:145)
Eusebio Boy Tomas, *coronel d'Infanteria* (Padró 1900-8:230)
Emilio Cremata, *coronel* (DT 17-1-1900)
Gualterio Seco Miras-Peralta, *coronel* (Padró 1900-7:291)

Tinents Coronel:
Bernat de Sentmanat y Boxadors, *tinent coronel* (MCt 12:77; 1770)
Josep Gómez Zerezo (v1716-1789), *tinent coronel de la Reial Artilleria* (ÒCt 2:128v; 1789)
Magí Creus, *tinent coronel* (Apeo 1814:4)
Fernando Chaparro, *tinent coronel retirat* (BCt 23:207; 1823)
Antonio Francisco de Nicolau y de Folch, *tinent coronel i comandant retirat* (FNT 6841:1074; 1850)
Rafael Adalid Navajas, *tinent coronel retirat* (Padró 1900-7:620)
Juan Alfaro, *tinent coronel* (DT 5-1-1900)
Elias Rosado, *tinent coronel* (DT 12-1-1900)

Sergents majors:
Pedro Polido, *sergent major del terç de Lisboa* (BCt 7:339; 1650).
Jacint de Redolat, *sergento major d'infanteria espanyola, morí el 1713* (Tauler 31-3-1713)
Esteve Galara, *sergent del regiment de Messina* (BCt 12:220v; 1725)
Joan Lluís, *sergent del regiment de Castella* (BCt 12:222; 1725)
Christófol de Pedro y Moliner, *sergent major* (BCt 14:117v; 1750)

Comandants:
Juan Manuel de Serstevens, *comandant de marina* (Apeo 1814:73)
Antonio Carpintier, *comandant graduat* (BCt 27:30v; 1850)
Joaquin del Corro, *comandant de telègrafs* (OSJ 2:112; 1850)
José Zanón, *comandant retirat* (ÒCt 6:423; 1850)
Ramon Cabestany Llurba, *comandant de forçes irregulars* (Padró 1875-3:462)
Felipe de Miquel y Basols, *comandant d'infanteria* (MCt 18:95v; 1875)
Victoriano Izquierdo Aparicio, *comandant d'infanteria* (Padró 1900-3:215)
José Sastre Tormo, *comandant* (Padró 1900-3:126)
Luciano Schmid Vilardaga, *comandant d'infanteria retirat* (Padró 1900-2:33)
Ponciano Valencia Fernández, *comandant retirat* (Padró 1900-7:560)
Leocadio Villasevil, *comandant* (DT 30-1-1900)

Capitans:
Johannes de Quadros, "*capitanus castri Regii*" (NT 43:87 i 132v; 1465)
Jaume Morell, *capità de mar* (EH 71:21v; 1600)
Luis de Acosta, *capità* (MCt 7:i.404; 1650)
Melcior Caravalls, *capità* (BCt 7:341v; 1650)
Manuel de Fonseca, *capità* (BCt 7:336v; 1650)
Franciscus de Franco, "*capitaneus infanteria*" (FNT 184:88; 1650)
Juan Losano, *capità* (BCt 7:343; 1650)
Joan de Moreda, *capità de cavalls* (BCt 7:337; 1650)
Miquel de Romano y de Carta, *capità de cavalls* (BCt 7:335v; 1650)
Hipòlit Sunyer, *capità* (BCt 7:341v; 1650)
Diego de Tuva, *capità d'infanteria* (BCt 7:338v; 1650)
Vandarcher, *capità* (BCt 7:334; 1650)
Francisco Visito, *capità d'infanteria napolità* (BCt 7:335; 1650)
Jaume de Casals, *capità* (BCt 11:30v; 1700)
Alexandro Ortis de Alva, *capità d'infanteria* (BCt 11:32v; 1700)
Anton Descatllar y Fontanellas, *capità d'infanteria* (MCt 9:90; 1709)
Tomás de los Santos Toro, *capità d'infanteria* (BCt 12:147v; 1721)
Pere Aleix, *comte de Brias, capità de les Reials Guàrdies Valones* (BCt 12:223; 1725)
Egidio Sanson, *capità* (BCt 12:236; 1725)
Juan Suares, *capità* (BCt 12:233; 1725)
Fernando Valencia, *capità d'infanteria del regiment de Castella* (BCt 12:220; 1725)
Joan Baillet de Gradcour, *capità* (BCt 13:1v; 1728)
Diego de Escobedo y Alarcón, *capità* (BCt 16:196; 1775)
Vicente Villalta, *capità d'infanteria* (BCt 16:189; 1775)
Francisco Rosier, *capità* (BCt 19:301; 1800)
Josep de Santa Cruz, *capità d'enginyers* (MCt 13:11v; 1800)
Josep Masanés, *capità* (BCt 21:366; 1811)
Salvador Gonzáles, *capità* (Apeo 1814:2)
Pau Sala Boni, *capità de Milícies Urbanes* (v.1789-1851) (MCt 14: 84; 18-03-1815)
Prudencio Otto, *capità graduat* (BCt 23:23; 1820)
Juan del Pino, *capità graduat i tinent* (BCt 23:64; 1820)
Santiago Thelich, *comerciant i capità de Milícies Urbanes* (Padró Port:10; 1820)
Gabriel Teichel, *capità* (BCt 23:95v; 1821)
Joseph Hedger, *capità* (BCt 23:234; 1824)
Pere de Alcántara Galindo, *capità d'infanteria* (BCt 23:333; 1825)
Jose Alpuente, *capità* (ÒCt6:37; 1838)
Manuel Verdugo, *capità del Port* (ÒCt 6:66; 1839)

José Xamorro, *capità del regiment de Savoia, ntl d'Extremadura Baixa* (ÒCt 6:74v; 1839)
Josep Criviller, *capità retirat d'enginyers* (MCt 16:129v; 1850)
Bartolomé Lechuga, *capità graduat de tinent coronel* (ÒCt 6:407v; 1850)
Miquel Mateu, *capità retirat de les Esquadres* (BCt 27:4v; 1850)
Adelino Sarabia, *capità graduat de carrabiners* (BSJ 2 :216; 1850)
José Reygosa Tirado, *capità E.M.* (Padró 1875-1:116)
Antonio Almuzara Pano, *capità retirat* (Padró 1900-7:397)
Luciano Diges Buendia, *capità retirat* (Padró 1900-3:476)
Braulio Elorza Aguirre, *capità retirat* (Padró 1900-1:132)
Patricio Solis Blanco, *capità retirat* (Padró 1900-7:599)
Juan Villodres Cano, *capità retirat* (Padró 1900-3:212)

Tinents:
Carlo Juvo, *tinent de l'Artilleria* (BCt 7:341v; 1650)
Miguel de Orunya, *tinent de corassers espanyols* (BCt 7:337; 1650)
Francisco Péres, *tinent* (BCt 7:342; 1650)
Manuel de los Santos, *tinent* (MCt 7:i.404; 1650)
Phelipe Freyle, *tinent de rei* (BCt 12:147v; 1721)
Emanuel de Buriel, *tinent* (BCt 12:224; 1725)
Francisco de Cárdenas, *tinent de granaders del regiment de Valladolid, ntl de Sicília* (BCt 12:231; 1725), *morí el 1740* (Tauler 41-100v; 1740)
Pedro Cito, *tinent* (BCt 12:220v; 1725)
Andres Corvalán, *tinent d'infanteria espanyola del regiment de Guadalajara* (BCt 12:229v; 1725)
Lucas de Mena, *tinent reformat* (BCt 12:230v; 1725)
Martin de Sabala, *tinent* (BCt 12:230v; 1725)
Joseph Sánches, *tinent* (BCt 12:219; 1725)
Fernando Xacón Idalgo, *primer tinent de guàrdies d'infanteria espanyola* (BCt 12:229v; 1725)
Jaume de Lalande y Percet, *tinent del regiment d'infanteria de Bravante* (MCt 11:83v; 1748)
Jorge Dunant, *tinent* (AcM 262:81; 1775)
Manel Fayet Vidal, *tinent d'infanteria dels Invàlids, retirat en Tarragona, ntl del Catllar* (*v1716-1786)(ÒCt 2:63; 1786)
Fèlix Quijano Mateu (v.1708-1788), *Tinent de rei de la plaça de Tarragona, ntl d'Augusta, regne de Sicília* (ÒCt 2:126v; 1788)
Francisco Tallier Pelvet (v.1731-1788), *tinent agragat a la plaça de Tarragona, ntl d'Ancena, província de Picardia, França* (ÒCt 2:107; 1788)
Joan Pere Cheller, *tinent* (BCt 23:163v; 1822)
Rafel Decio, *primer tinent* (BCt 23:163v; 1822)
Josef Zanón, *tinent llicenciat* (BCt 23:255; 1824)
Mariano Castillo, *tinent del tercer batalló* (MCt 14:302v; 1825)
Jaume Fonts, *tinent dispers* (BCt 23:321; 1825)
Magi Jove, *tinent* (MCt 14:317; 1825)
Josep Mascias, *tinent* (MCt 14:321v; 1825)
Jayme Fons Reynalt (v1779-1839) *tinent retirat, ntl de Monistrol* (ÒCt 6:69; 1839)
Joan Carrascal, *tinent d'infanteria retirat* (BCt 27:11; 1850)
Manuel Croker, *tinent de navili de l'Armada de San Fernando* (BSJ 2 :216; 1850)
Eduardo Failde, *tinent de navili* (BSJ 2 :192; 1850)
Atanasio Ianes, *tinent retirat* (ÒCt 6:425v; 1850)
Manel Potau Osset, *tinent graduat de capità de l'Estat Major* (ÒCt 6: 465v; 1851)
Justo Berriz y Juanico, *tinent de Cossos Francs* (MCt 18:102v; 1875)
Baldomero Gandara, *tinent de l'Exèrcit* (BCt 31:5; 1875)
Francisco Novillo Castro, *tinent de l'Exèrcit* (Padró 1875-2:70)
Fernando Acevedo y Espinosa, *tinent d'infanteria* (LO 4-11-1887)
Augurio Carballo García, *tinent fiscal* (Padró 1900-7:503)
Hipólito Donoso Artigas, *primer tinent d'infanteria* (Padró 1900-5:110)
José Fita Palanca, *tinent de navili* (Padró 1900-7:411)
José Puigbonet Corbella, *tinent retirat* (Padró 1900-7:142)
Antonio Santos Ribé, *tinent d'infanteria* (Padró 1900-7:298)

Alferes:
Joan de Mendoça, *alferes coronel* (BCt 7:335v; 1650)
Josep Arauxo, *alferes ntl de Lisboa* (MCt 37:i.405; 1651)
Ramón Gil, *alferes d'infanteria agregat, ntl de Caspe* (MCt 9:136; 1713)

Altres oficials::
Alexandre Cadenas (FN 677:27; 1785)
Josep Llorac Baget (FN 677: 29; 1785)
Francisco Lisardo, *militar ntl de Formentera, província de València* (ÒCt 54:i.148; 1839)
José Bella Mallorquín, *militar* (Padró 1875-3:82)
Pedro Bornigel Clarach (Padró 1875-1:118)
Ignacio Calderón Gangoso (Padró 1875-4:254)
Rafael Casado, *militar, de Salamanca* (OSJ 6:25; 1875)
Gabriel Cintero Pintado (Padró 1875-1:133)
Juan Duque Cruz (Padró 1875-4:4)
Polonio Fonteca Barrejón (Padró 1875-3:355)
Soriano Fuertes Matías (Padró 1875-3:237)
Miguel Gallego Justo (Padró 1875-1:357)
Nicasio Gata Garrido (Padró 1875-1:193)

Manuel Iturriaga Delfino (Padró 1875-1:117)
Antonio Lucio Martínez (Padró 1875-5:259)
José Mínguez Benedicto (Padró 1875-3:347)
Juan Nausa García (Padró 1875-1:287)
Ramón Ramayo Buster (Padró 1875-1:120)
Antonio Sánchez Martín (Padró 1875-1:187)
Juan Bautista Sanmiguel Miguel, *militar* (Padró 1875-1:361)
Miguel Traver Ros, *militar* (Padró 1875-2:256)
Ginés Valera Mérida, *militar* (Padró 1875-3:452)
Evaristo Calandia Peribáñez, *militar retirat de 77 anys* (P-2107:405v; 1889)
Braulio Elorza Aguirre, *militar retirat de 55 anys* (P-2107:407; 1889)
Llorenç Shmid Castellarnau, *militar retirat de 78 anys* (AM 107:412v; 1889)
Josep Verdú Esquerrà, *militar retirat de 63 anys* (P-2107:414; 1889)
José Aguirre Benítez de Lara (Padró 1900-9:196)
Manuel Álvarez Toro, *militar retirado* (Padró 1900-5:111)
Joaquin Arias Cebreiro (Padró 1900-7:534)
Juan Arnaldo Borreda (Padró 1900-8:118)
José Benito Arosa (Padró 1900-6:438)
Mateo Cairol Badia (Padró 1900-7:328)
Manuel Camañis Abad (Padró 1900-7:494)
Pedro Capella Freixas, *militar retirat* (Padró 1900-3:64)
José Cardalda Araujo (Padró 1900-4:377)
Manuel Casanova Estorach, "*militar jefe*" (Padró 1900-7:490)
Julio Casaseca Domínguez (Padró 1900-1:195)
Pedro Cordón Bretón (Padró 1900-7:322)
Adalberto Eguía López, *militar* (Padró 1900-7:573)
Manuel Elete Oscori, *militar* (Padró 1900-2:154)
Manuel Escobar Torrero, *militar* (Padró 1900-7:336)
Luis Fernández Rojas Orge, *militar* (Padró 1900-7:387)
Rafael Figueroa Sánchez, *militar* (Padró 1900-7:448)
Francisco Fojo Iglesias, *militar* (Padró 1900-7:459)
Manuel Fuentes Porta, *militar* (Padró 1900-7:540)
Manuel García Collantes, *militar* (Padró 1900-5:128)
Antonio Gómez Miguel, *militar* (Padró 1900-7:580)
José Grua Pons, *militar* (Padró 1900-7:536)
Vicente Hermida Also, *militar* (Padró 1900-9:55)
Lino Hidalgo Fuentes, *militar* (Padró 1900-7:78)
José Ibáñes Aranda, *militar* (Padró 1900-8:163)
Baldomero Maimó Espartero, *militar* (Padró 1900-7:555)
Pasqual Marquina Narro, *militar* (Padró 1900-3:422)
Rogelio Marzo y López, *militar* (Padró 1900-7:278)
Arturo Merino Nieto, *militar* (Padró 1900-9:240)
José Orgilles Vallespí, *militar* (Padró 1900-5:380)
Gabriel de la Plata Marcos, *cap militar retirat* (Padró 1900-7:457)
Tomàs Poch Estivill (Padró 1900-2:202)
Manuel Raichs Casanovas (Padró 1900-3:441)
Félix Redondo Araujo (Padró 1900-7:408)
Plácido Ródenas Delgado, *militar* (Padró 1900-6:551)
José Salavera Salvador, *militar* (Padró 1900-9:72)
Felipe Sanuy Castro, *militar* (Padro 1900-7:495)
Ciriaco Tegerina Acero, *militar* (Padró 1900-7:415)
José Trinchant Pascual, *militar* (Padró 1900-7:493)
Joaquin Trull Rabert, *militar retirat* (Padró 1900-7:335)
Enrique Ulargui Segues, *militar* (Padró 1900-7:313)
Josep Acevedo Gordillo, *nat a Sevilla vers 1897* (P-2863-1:116; 1936)

Sotsoficials

Sotstinents:
Anton Casanova Jover, *sotstinent i "capità de claus de la present ciutat"* (ÒCt 3:244; 1807)
Joan Canals, *sotstinent retirat de 48 anys* (Cens 1822)
Joan Olivella, *sotstinent retirat i arxiver de la Diputació* (BCt 23:170v; 1822)
Simón Caballero, *sotstinent retirat dispers* (BCt 24:4; 1825)
Manuel Lacruz, *sotstinent del segon batalló* (MCt 14:302v; 1825)
Antonio Sabartés y Moreitg, *sotstinent retirat* (Padró 1875-4:404)

Sergents:
Joan López Santos, *sergent* (BCt 12:221; 1725)
Joan Moños, *sergent* (BCt 12:230; 1725)
Francisco Martín, *sergent* (BCt 14:116v; 1750)
Anton Pérez, *sergent* (BCt 14:118v; 1750)
Felipe Ponsi, *sergent* (BCt 14:116v; 1750)
Lluís Ramos, *sergent* (BCt 14:118v; 1750)
Francisco Strau, *sergent* (BCt 14:279v; 1760)
Pere Barot, *sergent* (BCt 16:187; 1775)
Juan Francisco Frisón (1735-1788), *sergent de la companyia coronela del primer batalló de Reials Guàrdies Walones* (ÒCt 2:125: 1788)
Pere Bonet Fuster (v1720-1790), *sergent de les Reials Guàrdies Espanyoles* (ÒCt 2:152v; 1790)
Juan Becker, *sergent segon de suïssos* (BCt 19:318; 1800)
Joan Blandin, *sergent retirat* (ÒCt 3:46v; 1800)
Pedro Kieffer, *sergent segon* (BCt 19:326v; 1800)
Juan Meyso, *sergent* (BCt 19:329; 1800)
Lluís Simogesi, *sergent primer* (MCt 13:7; 1800)
Sebastián de Torres, *sergent* (BCt 19:307; 1800)
Andreu Charme, *sergent* (ÒCt 3:333; 1809)

Josep Bernat Mesias, *sergent retirat* (BCt 23:64; 1820)
Josep Portegas, *sergent primer* (BCt 23:57; 1820)
Ramón Arsua, *sergent* (BCt 23:8v; 1823)
Joaquim Fasan, *sergent* (BCt 23:233v; 1824)
Francisco Calanda, *sergent primer* (MCt 14:305v; 1825)
Anton Duran, *sergent de marina* (BCt 24:8v; 1825)
Josep Pujol, *sergent* (MCt 14:302; 1825)
José Sáez, *sergent d'artilleria* (Obt 6:435v; 1850)
Nicolás Firón, *sergent reformat d'artilleria*
Domingo Ribadulla Rozas, *sergent retirat* (Padró 1900-7:532)

Caporals:
Francisco Ramón, "*cabo de rompedor de piedra*" (BCt 7:334; 1650)
Francisco Xavier Bigler, *caporal segon* (MCt 13:9v; 1800)
Pau Miquel Carbonell, *caporal zelador de marina* (ÒCt 3:54; 1800)
Lluís Geisengeiner, *caporal* (MCt 13:10; 1800)
Joseph Jacobossky, *caporal primer* (MCt 13:9; 1800)
Lluís Minguell, *caporal de Rendes* (BCt 19:338v; 1800)
Julià Muñoz, *caporal* (MCt 12:559; 1800)
Joseph Priclar, *caporal de granaders* (ÒCt 3:115; 1802)
Bernardo Redondo, *caporal de Rendes* (Apeo 1814:68)
Manuel Frías, *caporal de cuirassers* (BCt 23:188; 1822)
Joan Pau, *caporal segon* (BCt 23:169v; 1822)
Manuel Gonzalbo, *caporal primer* (BCt 23:350v; 1825)
José Estevan, *caporal de carrabiners* (BSJ 2 :210; 1850)

Militars de complement:
Ambrós Vellet Bertran (v.1702-1789, *ajudant major de la plaça de Tarragona, ntl de Tarragona* (ÒCt 2:145; 1789)
Joseph Zaragozano, *vicari general de l'exèrcit i canonge* (BCt 19:316; 1800)
Juan Coll, *professor de l'Hospital Militar* (ÒCt 6:36; 1838)
Julià Àlvarez, *director de l'Hospital Militar* (BCt 27:6; 1850)
Raimundo Baiget, *empleat a l'Hospital Militar* (ÒCt 6:433v; 1850)
Antonio Quer, *farmacèutic major de Sanitat Militar* (BSJ 7:36v; 1875)
Tomás Pera del Arco Ramírez, *metge militar* (Padró 1900-8:206)
Daniel de Soto Pérez, *auxiliar d'administració militar* (BCt 33:170; 1900)
Manel Bonatxí Pérez, *músic militar, nat vers 1896 a Lleida* (P-2865-3:256; 1936)

Soldats:
Joan Lobets (MN 59: 7: 1516)
Joan Cisterer (NT 61b:54; 1520)
Lluís Delgado (FNT 7:3; 1541)
Lluís Jover (FNT 7:30; 1541)
Luis de Barrientos, *soldat de a cavall* (BCt 7:334v; 1650)
Juan de Barrios (BCt 7:340; 1650)
Gaspar Conte, *soldat romà* (BCt 7:342v; 1650)
Francisco Galieta (BCt 7:344; 1650)
Alonso González (BCt 7:335; 1650)
Josep Grado (BCt 7:342v; 1650)
Juan Idalgo (MCt 7:171v; 1650)
Juan Jenaxan (BCt 7:344; 1650)
Francisco López (BCt 7:339; 1650)
Joan Puadan (BCt 7:335v; 1650)
Antoni Rodrígues (BCt 7:338; 1650)
Joseph Salvedra (MCt 7:179v; 1650)
Giner Sandoval (MCt 7:173v; 1650)
Francisco Colen (BCt 12:165;1722)
Federico Stain, *nomenat Federico Pedra, soldat d'infanteria* (BCt 12:159v;1722)
Antoni Aleta (BCt 12:234; 1725)
Diego Bandres (BCt 12:224; 1725)
Agustí Gressafoles, *soldat del regiment de Messina* (BCt 12:219; 1725)
Pere Grolea, *soldat del regiment de Messina* (BCt 12:221v; 1725)
Joseph Móra (BCt 12:218v; 1725)
Geroni Redondo (BCt 12:230; 1725)
Pere Sorribes (BCt 12:234; 1725)
Francisco Valero (BCt 12:224; 1725)
Joan Vingar (BCt 12:237; 1725)
Joseph Ximeno (BCt 12:234; 1725)
Guillem Barceló Riutort (MCt 11:75; 1747)
Anton Berto (BCt 14:110v; 1750)
Francisco Clara (BCt 14:119; 1750)
Joseph Fernándes (BCt 14:112v; 1750)
Joseph Gallardo (BCt 14:118v; 1750)
Alberto Lojón (BCt 14:106v; 1750)
Joseph López (BCt 14:112v; 1750)
Diego Melgalejo (BCt 14:120v; 1750)
Joseph Setlatxet (BCt 14:110v; 1750)
Benet Suáres (BCt 14:111v; 1750)
Antonio Teixeda (BCt 14:120v; 1750)
Francisco Usel (BCt 14:106v; 1750)
Antoni Ventura, *soldat reformat* (BCt 14:113v; 1750)
Julià Galimbert (ÒCt 2:9v; 1782)
Jaume Magarolas (†1782)(ÒCt 2:1; 1782)
Claudio Delret (ÒCt 2:169v; 1791)
Miquel Guerrero (MCt 12:557; 1800)
Matheu Rojo (MCt 12:550v; 1800)
Joseph Steiner (BCt 19:328v; 1800)
Francesc Antono Puig Tomasino, *testà el 1808* (F.Albinyana 583: 49; 1808)
Ignacio Belbús (Apeo 1814:96)

Vicente Cocalmon (Apeo 1814:34)
Luis de Fuentes (Apeo 1814:57)
Juan Grañana (Apeo 1814:13)
José Ribalta (Apeo 1814:37)
Tadeo Benavente (BCt 23:48; 1820)
Miquel Ayxanrax, *soldat retirat* (BCt 23:8v; 1823)
Martí Malet, *soldat retirat* (BCt 23:317v; 1825)
Domingo Pérez (MCt 14:298; 1825)
Anton Segura Ferrán, *ntl de Castelldasens* (MCt 44:214v; 1825)
Andreu Vasanta Rodrígues, *soldat de la companyia d'invàlids, ntl del bisbat de Mondoñedo* (MCt 14:302; 1825)
Pere Mena (MCt 16:121; 1850)
Jose Soldevila Sibat (Padró 1900-8:230)

Pedrenyalers:
Ignasi Cerdà (Tauler 20-2-1507)
Marçal Riber (BCt 1:57; 1572)
Antoni Bosc (BCt 2:17; 1579)
Jaume Francesch (BCt 2:42v; 1581) (MCt 4:19; 1600) (Tauler 17-11-1622)
Sebastià Urgellés (FN 72:119; 1584)
Francesc Jaume (1588)
Jaume Franch (MCt 4:19 1600)
Jaume Burgués (Tauler 1-5-1625)
Pere Joan Burgués (Tauler 5-9-1628)
Gaspar Espoy (AcM 181:41; 1642)
Francesc Serrahima Pineda, *pedrenyaler/serraller, ntl de Barcelona* (MCt 38:i.60; 1659), (MCt 38:i.199; 1680)
Pere Pau Cerdà (Tauler 24-3-1702)
Francesc Serrahima, *mestre pedrenyaler* (MCt 39:i.121; 1705)
Sebastià Serraïma, *mestre pedrenyaler / serraller / ensapador* (MCt 39:i.121; 1705) (BCt 11;504; 1726)
Hipólit Cerdà (EH 177:7v; 1715)
Ventura Vidal (Tauler 1-9-1721)
Salvador Mallol (EH 190:502v; 1736)

Polvorers/istes:
Pere Santmartí (FNT 14: 137v; 1579)
Esteve Gassó, *ntl de Monistrol. També era tintorer* (BCt 2:95v; 1586)
Bertran Pedret, *tintorer i polvorer de Tarragona* (FNT 57:210; 1591)
Joan Calbús (EH 59:213; 1597)
Jeroni Lleó (FNT 83:357; 1607)
Joan Lleó (BCt 7:1v; 1625)
Josep Lleó (†1631)(Tauler 2-11-1631)
Josep Lleó (†1693)(Tauler 17-11; 1693)
Joan Lleó (RH 1:9; 1768)
Josep Lleó (RH 1:9; 1768)

Anàlisi

La nostra mostra és de 450 registres, i malgrat que, com ja hem dit, no és exhaustiva, sí que es podria considerar representativa, donat que s'ha elaborat en base a cates equilibrades en la tipologia documental i en la cronologia. Seriem partidaris, doncs, de considerar els tants per cent que calculem, sota la categoria d'orientatius. En aquest sentit, serem prudents i no en farem més dels necessaris, seran suficients un parell d'anàlisis sobre les professions i sobre les procedències, per fer-nos una idea de l'impacte social i etnològic que la dinàmica de les guerres ha provocat al llarg dels segles sobre Catalunya. No podem fer-ho sobre la cronologia (o sigui, per èpoques), perquè aquí la tria dels fons documentals a buidar (ja fos a discreció o d'entre els que ens han pervingut fins els nostres dies) actua d'element distorsionador.

Per la professió

Considerem que partim de dos grans grups, els militars (militars de carrera i cossos de seguretat) i els civils amb funcions militars, o sigui, la gent que treballava per a la guerra (armers, arquitectes d'artilleria, artillers, ballesters, cuirassers, daguers, escuders, espasers, llancers, pedrenyalers i polvorers/polvoristes).

Els primers són 314, i representen el 69'5% de la mostra; els segons són 137, amb el 30'4% restant. Sota una visió molt integral podríem començar afirmant que quasi una tercera part de la gent que treballava en una guerra, exercia funcions de complement (proveïr els millitars d'armes, ajudar-los en les construccions, amb els canons, etc.).

Militars				Civils amb funcions militars		
Oficials.....**194**		**43'3%**		Armers	15	3'3%
Generals	2	0'4%		Arquitectes d'artilleria	1	0'2%
Coronels	9	2'0%		Artillers	5	1'1%
Tinents coronels	8	1'7%		Ballesters	12	2'6%
Sergents majors	5	1'1%		Cuirassers	4	0'8%
Comandants	11	2'4%		Daguers	24	5'3%
Capitans	48	10'6%		Escuders	10	2'2%
Tinents	40	8'8%		Espasers	37	8'2%
Alferes	3	0'6%		Llancers	2	0'4%
Altres oficials	68	15'11%		Pedrenyalers	17	3'7%
Sotsoficials.....**46**		**10'2%**		Polvorers/istes	10	2'2%
Sotstinents	6	1'3%				
Sergents	27	6'0%				
Caporals	13	2'8%				
Militars de complement.....**9**		**2'0%**				
Soldats.....**62**		**13'7%**				
Cossos de seguretat.....**2**		**0'4%**				
Total.....	**313**	**69'5%**		**Total.....**	**137**	**30'4%**
Totals.....					**450**	**100'0%**

Malgrat l'estructura jeràrquica piramidal d'un exèrcit, ens adonem que a la documentació els que més surten són els oficials (194) i no pas la resta de militars (119). En canvi, per graus, són els soldats els més nombrosos (62) i després els capitans i els tinents (48 i 40). Creiem que estava més a l'abast d'un oficial posseïr béns mobles o algun capital, o inclús casar-se i tenir fills (motius vàlids tots aquests per anar a visitar el notari o figurar en els llibres sacramentals) que no pas d'un sotsoficial o soldat, amb una vida més erràtica i precària. Per això apareixen constatats documentalment més oficials que altre cosa, malgrat que en l'estructura de l'exèrcit la proporció envers els soldats era molt menor.

L'exígua quantitat de representants dels cossos de seguretat (2) es podria explicar pel fet que a Catalunya la única policia d'acció immediata que hi havia era el sometent, o sigui amateurs a temps parcial. Només a partir de la guerra de Successió (1715) i des de finals del segle XIX, apareixeren els mossos d'esquadra i els guàrdies civils.

Quan als civils, s'imposen els professionals de les armes blanques, espasers i daguers (amb 61 representants de 137, ben a prop de la meitat). Si confrontem els professionals de les armes blanques (ballesters, cuirassers, daguers, escuders, espasers, llancers –94 de 122-) amb els de les armes de foc (arquitectes d'artilleria, artillers, pedrenyalers, polvorers –33 de 122-), tot excluint els armers (15) que fabricarien de tot, ens trobem una proporció a favor dels primers de 4 a 1 (armes blanques: 77'6%; armes de foc: 22'4%). Sembla obvi que la indústria armamentística local s'havia de limitar a les armes blanques per raons tècniques. La sofisticació que requeria la fabricació d'armes de foc (i ja no direm de

canons) s'havia de cercar en centres amb personal especialitzat; a nivell local no es podia passar dels pedrenyalers dels segles XVI, XVII i XVIII.

D'altra banda, l'existència d'un nombre apreciable de polvorers s'explica pel fet que Tarragona era plaça forta artillada, i probablement els subministres civils complementarien els propis de l'exèrcit.

Per la procedència

Des d'un altre punt de vista, s'imposa endevinar la procedència de cada un dels registrats, per tant ens limitarem a contrastar els cognoms catalans envers els espanyols i la resta d'estrangers (francesos, italians, portuguesos, suïssos, valons, etc.). El còmput no ha estat fàcil, ja que molts dels cognoms, a més d'estar deficientment cal·ligrafiats, ens han fet dubtar, dubte que hem hagut de trencar amb la consulta d'Internet i l'aplicació de la lògica que ens ha semblat més elemental. Hi ha algun cognom com el de **Miquel Ayxanraix** que hem posat com a català, per bé que podria ser perfectament alemany, suís o holandès (quan no austríac o escandinau...). Afortunadament, casos com aquest són escadussers.

Militars					**Civils amb funcions militars**			
Grau:	**Cat.**	**Esp.**	**Estr.**		**Professió:**	**Cat.**	**Esp.**	**Estr.**
Oficials.....	**41**	**135**	**18**		Armers	12	1	2
Generals	1	1	0		Arquitectes d'artilleria	1	0	0
Coronels	1	5	3		Artillers	3	1	1
Tinents coronels	3	5	0		Ballesters	12	0	0
Sergents majors	3	1	1		Cuirassers	4	0	0
Comandants	2	6	3		Daguers	24	0	0
Capitans	10	31	7		Escuders	7	2	1
Tinents	7	29	4		Espasers	33	3	1
Alferes	0	3	0		Llancers	2	0	0
Altres oficials	14	54	0		Pedrenyalers	17	0	0
Sotsoficials.....	**14**	**19**	**13**		Polvorers/istes	10	0	0
Sotstinents	4	2	0					
Sergents	7	11	9					
Caporals	3	6	4					
Militars de complement	**5**	**4**	**0**					
Soldats.....	**17**	**33**	**12**					
Cossos de seguretat.....	**1**	**1**	**0**					
Total.....	**78**	**192**	**43**		**Total.....**	**125**	**7**	**5**
Totals.....					**(450)**	**203**	**199**	**48**

Dels militars registrats en la nostra mostra, pràcticament un de quatre eren catalans (78, el 24'9%), la resta procedien de fora, majoritàriament d'Espanya. No succeeix així amb els professionals civils. La indústria armamentística o el comerç d'armes i d'altres pertrets de guerra l'acaparaven els naturals del pais d'una manera gairebé absoluta, ja que eren 125

davant de 12 (91'2% <> 8'8%). La meitat dels estrangers eren armers i artillers, element que requeria certa especialització. El pedrenyal, arma genuïna del bandolerisme català del Barroc, no té cap fabricant que no sigui català. Una altra dada significativa és que, si bé només un de cada quatre soldats era català (exactament el 27'4%), quant als sotsoficials aquest percentatge puja a quasi 1 de cada 3 (30'4%), però en canvi, es redueix a 1 de cada 5 pel que fa als oficials (21'1%).

En xifres generals, podem dir que van participar professionalment en la dinàmica de guerra a Catalunya, un 45'1% de catalans (menys de la meitat), i que dels restants 54'9%, quatre de cada cinc eren espanyols, o el que seria el mateix, un de cada cinc era extrapeninsular.

A tall de conclusions

Una mostra tan petita ens obliga a ser molt prudents a l'hora d'extreure conclusions de les anàlisis realitzades. Dir, símplement, que d'acord amb els resultats obtinguts, durant l'època moderna Catalunya ha estat terra de combats on han arribat més soldats de fora que no pas naturals hi han intervingut. L'impacte de les guerres contra la monarquia dels Àustria i dels Borbons també ho palesa. Creiem que cal rebutjar la lectura d'un país poc participatiu en la guerra i fixar-nos en la seva feble demografia. La continuada invasió de crescuts exèrcits hispànics va omplir les comarques meridionals de gairebé tants soldats foranis com habitants hi havia. Pensem en l'impacte dels més de 30.000 militars que només el 1640 sota les ordres del marquès de **Los Vélez** van envair el Principat entrant pel Sud. El Camp de Tarragona no en tindria gaires més d'habitants.... (si no en tenia menys). Essent Tarragona la principal plaça forta hispànica a Catalunya (i capital de **Felip IV** fins a la conquesta de Barcelona de 1652), no ens ha d'estranyar que la majoria de militars siscentistes registrats a la mostra siguin espanyols.

En canvi, la indústria de la guerra florí, des de sempre, essent els professionals no militars que s'hi dedicaven aclaparadorament nacionals (més del 90%) i la meitat dels pocs que no ho eren, es podia dir que van ser tècnics especialitzats vinguts de lluny. Això ens posa sobre la pista del fet que la indústria armamentística catalana era artesanal (espases, coltells, ballestes, pedrenyals), però no especialitzada (almenys a nivell de les comarques tarragonines). També que els catalans comptaven amb els suficients recursos materials per dur-la a terme, o si no el comerç del país els hi ho podia proporcionar.

NOTES I BIBLIOGRAFIA

IGLÉSIES [1979]
IGLÉSIES, JOSEP. *El Fogatge de 1553. Estudi i transcripció*. II. Barcelona: Fundació Salvador Vives Casajuana, 1979.

[1] SELFA I SASTRE, MOISÉS. "Toponímia militar a les Muntanyes de Prades". *A Carn!* [En línia], Maig de 2010, núm. 13, p. 12-14. Disponible a: www.acarn.cat

[2] MUNTANYA I MARTÍ, MARIA-TERESA; FRANCESC ESCATLLAR I TORRENT. *Tarragona. Una passejada pel terme. Una retrobada amb la gent. Onomàstica tarragonina amb anotacions multidisciplinars*. III. Tarragona: Arola Editors, 2007, 504 + 453 p.

Les preses d'Àger durant la guerra dels Segadors

[9/2/9]

Pere Cristòfol i Escorsa
Enginyer industrial i llicenciat en dret
pcristofol@uoc.edu

Àger

Si un indret fou objecte de nombrosos combats durant la guerra dels Segadors, aquest fou Àger. Situat a la ratlla d'Aragó, controlava una posició estratègica capaç de fer front a qualsevol exèrcit que volgués remuntar la Noguera Pallaresa des de Balaguer a Tremp o envair Catalunya des del nord d'Aragó. Inversament, també era el punt des d'on se podia envair aquest regne veí. La vila era emmurallada amb un castell, talment com una ciutadella, situat a dalt del turó i del que es té notícia ja l'any 922. Amb tot, a l'inici de la guerra dels Segadors, el traçat de la seva muralla era encara medieval. Durant el conflicte es van fer algunes obres de fortificació que van consistir en l'edificació de sengles bastions a les portes exteriors de la vila.

En el curs de la guerra Àger va passar de mans diverses vegades i va sofrir un total de quatre expugnacions (el 1644, el 1645, el 1647 i el 1652) tres de les quals reeixiren, assajant-se diverses formes d'atac: l'assalt, el bombardeig (1647), la traició (o com es vulgui, la complicitat d'alguns agerins –el 1645 i el 1652-) o l'escalada (1652). El cas d'Àger, presa i represa de múltiples formes en funció dels mitjans, el temps disponible i la col·laboració de la població, conforma un dels exemples més clars i paradigmàtics del tipus de setge que moltes poblacions catalanes (Agramunt, Balaguer, Castell-Lleó, Constantí, Cotlliure, Elna, Flix, Girona, Lleida, Perpinyà, Tarragona, Tortosa, etc.) van sofrir, un cop i un altre, durant la guerra dels Segadors.

De catalana a hispànica. Primera expugnació: 1644

Després de la presa hispànica de Lleida, a finals de juliol de 1644, **Felip IV** intentà consolidar les seves posicions a les terres del ponent català. Això volia dir, com a pas inicial, emparar-se d'Àger.

El primer setge començà el 4 d'octubre de 1644, quan el general **Luis Méndez de Haro**, marquès de Carpio, es plantava davant la vila amb un exèrcit i la intenció d'assaltar la plaça. Davant seu tenia dos militars catalans, **Jaume d'Erill** i **Josep Sacosta**, que ocupaven la plaça amb 300 homes del regiment d'Erill i part del de Sacosta, i eren assessorats pel cavaller francès d'**Austrain,** amb el temps, governador de la plaça.

Els hispànics intentaren minar la plaça, però no van reeixir en els seus intents. Veient la resistència dels defensors, **Méndez de Haro** féu publicar el dia 17 un ban concedint el perdó als habitants en cas de rendició. L'oferiment fou desatès i durant disset dies, els defensors sostingueren la plaça amb sortides que causaren nombroses baixes a l'enemic, encara que no tantes com 800, xifra forçosament exagerada que dóna **Pèire de Marca**. **Erill** refusà l'oferiment d'una nova capitulació que li hagués permès sortir amb la guarnició i retirar-se a Cervera, però el dia 20 d'octubre de 1644, en arruïnar-se la cisterna amb els combats i després d'estar cinc dies sense aigua, hagué de capitular a discreció[1].

El setge havia ocupat l'exèrcit hispànic permetent al mariscal **La Mothe** assetjar Agramunt, que s'havia lliurat a l'enemic amb anterioritat. **Carpio** deixà com a governador d'Àger el sergent major **Ezcarraga**[2], que no trigà a atraure's les ires de la població.

Fracàs català de recuperació. Segona expugnació: 1645

El 26 de gener de 1645, els miquelets, comandats pel baró de **Ribelles**, intentaren prendre la vila, però foren rebutjats. Malgrat tot, el mateix vespre, uns clergues els feren entrar a través de la finestra d'una església. Un cop dins la plaça, la guarnició hispànica corregué espaordida a refugiar-se al castell i demanaren ajut a **Andrea Cantelmo**; 84 soldats foren fets presoners i enviats a Barcelona. El gros dels vilatans s'uní als miquelets i foren amos de la vila durant vuit dies, mentre al castell romania la guarnició, d'uns 60 homes.

El general **Andrea Cantelmo** hi acudí amb 1.500 homes i mentre una part assaltava la muralla, l'altre s'introduïa al castell i junt amb la guarnició atacava per l'interior de la vila. Aquest doble atac col·lapsà les defenses i miquelets i població hagueren de fugir. Les baixes foren d'uns 60 miquelets i un nombre indeterminat de veïns[3]. Aquest fou, doncs, l'únic intent de prendre la vila durant el conflicte que no va reeixir.

Recuperació francesa i nova ocupació hispànica

Més endavant, durant el mateix any, Àger va ser ocupada sense resistència per les tropes franceses que seguien de ben a prop les del general **Cantelmo**, després de la batalla de Sant Llorenç de Montgai[4]. Malgrat tot, l'ocupació durà ben poc, doncs aviat les tropes comandades per **Juan de Bayarte** varen desallotjar les tres companyies franceses que estaven dins la vila.

Àger romangué en poder de l'exèrcit hispànic la resta de 1645 i 1646. El seu governador aquest darrer any fou **Gabriel de Llupià**, i el 1647, **Francisco Rodríguez de Alba**.

D'hispànica a francesa. Tercera expugnació: 1647

L'any 1647, en amenaçar els castellans la plaça de Flix, el príncep de **Condé** decidí amenaçar l'adversari en un altre punt del front. El 5 d'octubre, comunicava a **Pèire de Marca** la resolució d'atacar Àger. La major dificultat va ser que els camins rurals que hi conduïen eren del tot impracticables per a l'artilleria, i els minadors de l'exèrcit s'hagueren d'esforçar de valent per millorar-los. Amb tot, els canons foren transportats a mà. El dia 6 ja era assetjant la plaça amb el seu exèrcit. En primer lloc, disposà les tropes per prevenir una possible intervenció de l'exèrcit hispànic. Els regiments de Roquelaure, comandat pel *sieur* de **Chambon**, i Rochebrune, ocupaven el Pont de Monfort i el Pont de Muntanyana des d'on el mateix **Condé** estava instal·lat per rebutjar qualsevol socor. Els regiments de la Marine i d'Ardena (cavalleria) ocupaven Blancafort i Agulló i el regiment de Périgord, amb tropes de cavalleria, ocupava el marge dret de la Noguera. Davant de la plaça quedava el cos principal de l'exèrcit de **Condé**, format pels regiments de cavalleria de Condé, La Mothe, Créqui, Mazarí (italià), Margarit (català) i la companyia de guàrdies de Condé amb els regiments d'infanteria de Gesvres, Persan, Montpouillan, Vaillac, els suïssos de Rhom i Lochman i l'host de Mirepoix[5].

Assalt, bombardeig i mort

L'artilleria francesa comandada pels lloctinents **Bordet** i **Chamfort** fou situada a només 30 passos de les muralles, va batre la plaça, que disposava ja de bastions de traça italiana a les portes, i ho féu amb 6 canons[6] de 36 lliures. Els danys al castell, muralles i al claustre de l'església foren considerables. Amb tot, els assetjats refusaren retre's i, així, el dia 9 d'octubre de 1647, **Isaac Arnauld de Corbeville**, mestre de camp general, que havia quedat al càrrec del setge, llençà les tropes a l'assalt.

Primerament, una partida de 12 granaders del regiment de Gesvres encapçalaren l'atac amb el suport d'un lloctinent amb 30. Un capità al front de 60 soldats més els seguien i 500 mosqueters de Gesvres cobrien l'assalt. Formats davant de la plaça quedaven tres companyies suïsses de Rhom i Lochmann i el regiment de Vaillac. Mentres, el regiment de cavalleria de Margarit envoltava la plaça per evitar que cap dels defensors aconseguís fugir durant l'assalt.

Els *sieurs* de **La Boussière**, **Lavardin**, **Chambon**, el marquès de **La Trousse** i el lloctinent de l'artilleria **Bordet** es distingiren en l'assalt, al qual s'hi afegiren per pròpia iniciativa els regiments suïssos i altres tropes com el regiment de Montpouillan[7]. La població fou lliurada al saqueig. Els castellans tingueren 100 morts i 350 presoners, entre els quals el governador de la plaça, i també el del castell, **Francisco de Bruselas**, capturat en persona per **Bordet**, més sis capitans i nou alferes. Quant a les baixes franceses, segons SIRI només consistiren en un capità de Gesvres i un lloctinent morts i 10 soldats ferits, xifres sospitosament baixes.

Mentre durava el setge els castellans aprofitaren per atacar Constantí però foren rebutjats per dos cops.

Presa d'Àger. 1647
© Institut Cartogràfic de Catalunya
(Il·lustració utilitzada a l'empara dels artícles 34.2 b) i 134 de la Llei de Propietat Intel·lectual)

Guarnicions franceses fins el 1652

A partir d'aleshores Àger tingué permanentment una guarnició francesa. La plaça fou artillada amb diverses peces de 24 lliures[8] i s'hi deixà de guarnició el regiment de Gesvres i com a governador al cavaller d'**Astrain**.

A mitjan 1648 la guarnició la constituïa una companyia franca i el regiment de Vaillac. El setembre de 1649 hi havia 300 francesos de guarnició. A finals de 1650 la guarnició estava formada per 150 francesos i 130 catalans. Finalment, el juny de 1651 hi havia com a governador el cavaller d'**Astrain,** essent ja comandant del seu propi regiment amb 200 homes. Aquest regiment abandonà la vila per anar en socor de Barcelona, assetjada pel marquès de **Mortara**[9], per tant, el 1652, ben pocs soldats devien defensar-la.

De francesa a hispànica. Quarta expugnació: 1652

La darrera presa d'Àger durant la guerra dels Segadors es produí el 3 d'octubre de 1652. La nit anterior les forces hispàniques provinents de Lleida i de Balaguer i sota el comandament del mestre de camp **Juan González Salamanques**, governador de Balaguer i comandant del Terç Vell d'Aragó, van escolar-se dins la vila. En un cop audaç van assaltar la plaça per escalada i al mateix temps travessaren una mina preparada pels agerins que finia en una casa prop de la muralla.

Les guàrdies franceses foren eliminades sense que es descobrís l'assalt. Durant la nit els soldats hispànics bloquejaren els carrers de la població amb arques plenes de robes. Òbviament existiren complicitats dins de la vila, la ràpida eliminació dels sentinelles i l'utilització de les arques així ho demostren. Per tal d'evitar estralls i víctimes a la població civil, els hispànics van esperar a que es fés de dia per tocar els tambors i fer una crida a la població per tal que donés obediència a **Felip IV**. Els francesos que dormien fora del castell, víctimes del pànic, foren capturats en sortir de les cases.

Rendiment del castell

Finalment, s'instà al governador del castell a rendir-lo amb l'argument de que Barcelona ja havia caigut. Aquest, envià emissaris fora de la plaça que s'informaren a través de la gent de la contornada, ja convinguts amb **Juan González**. En vista de la situació, el governador francès es rendí amb pactes que li permeteren retirar-se a França. Al final de la jornada, els assaltants no tenien que lamentar ni una sola víctima. L'audàcia, la intel·ligència amb els vilatans i l'enginy havien fet capitular Àger en un sol dia.

Bibliografia de referència

BISACCIONI, MAIOLINO. *Historia delle guerre civili di questi ultimi tempi.* 2a ed. Bolonya: Carlo Zenero, 1653.

Cartas de algunos PP. de la compañia de Jesus sobre los sucesos de la monarquía entre los años de 1634 y 1648. VI. *Memorial Histórico Español*. toms XIII-XIX. Madrid: Impr. Manuel Tello, 1861-1866.

PRIORATO, GUALDO GALEAZZO. *Dell'Historie del Conte Galeazzo Priorato. Parte Terza. Nella quale si contengono tutte le cose vniuersalmente occorse dall'anno 1640 sino l'anno 1646 ….* Venècia: presso i Bertani, 1648.

PRIORATO, GUALDO GALEAZZO. *Dell'Historie del Conte Galeazzo Priorato. Parte Quarta. Nella quale si contengono tutte le cose vniuersalmente occorse dall'anno 1645 sino all'anno 1649.* Franckfurt: Solimano Lobaterio, 1651.

Gazette. Recueill de toutes les gazettes nouvelles ordinaires & Extraordinaires & Autres Relations. 1647. Par Theopraste Ronaudot, consellier et medecin ordinaire de sa majesté, Mr. et Intendant General des Bureaux d'Adresse de France. París, 1648.

ESPINO LÓPEZ, ANTONIO. *Don Juan Bayarte Calasanz y Avalos (1622-1689). Un governador de la Ribagorça a la Mediterrània de Carles II*. Valls: Editorial Cossetània, 2009.

PARETS, MIQUEL. *De los muchos sucesos dignos de memoria que han ocurrido en Barcelona y otros lugares de Cataluña. Crónica escrita por Miquel Parets entre los años de 1626 a 1660*. a c.d. Celestí Pujol, en: *Memorial Histórico Español*, XX-XXV. Madrid: Impr. Manuel Tello, 1888-1893. [Tom XXIV, capítols 25 a 28, p. 325 i ss.]

PELLICER Y DE TOVAR, JOSÉ. *Avisos* de Pellicer. Dins del *Semanario Erudito* d'Antonio Valladares. Madrid: Antonio Espinosa, 1790. Tom XXXIII.

SALA Y ABARCA, FRANCISCO VENTURA DE LA. *Después de Dios, la primera obligación y glosa de órdenes*.... Nàpols: Gerónimo Fajulo, 1681 [p. 322].

SIRI, VITTORIO. *Del Mercurio overo historia de' correnti tempi di Vittorio Siri Consiglieri di Stato, et Historiografo della Maesta Christianissima. Tomo X*. Casale: Giorgio del Monte, 1668 [p. 1.423-1.425].

NOTES

[1] Pèire de Marca *a* Le Tellier, Barcelona-París, de 28 d'octubre de 1644. Bibliothèque Nationale de France [= BNF], *Fons Baluzé*, núm.103. f. 259.

[2] PELLICER Y DE TOVAR, JOSÉ. *Avisos*. Dins del *Semanario Erudito*, d'Antonio Valladares. Tom XXXIII. Madrid: Antonio Espinosa, 1790. Avis de 1r de novembre de 1644, p. 252.

[3] *Cartas de algunos PP. de la compañia de Jesus sobre los sucesos de la monarquia entre los años de 1634 y 1648*. VI vols. en: *Memorial Histórico Español*. toms XIII-XIX. Madrid: Impr. Manuel Tello, 1861-1866, VI, 1864, p. 25

[4] PRIORATO, GUALDO GALEAZZO. *Histoire du ministère du Cardinal Mazarin sous le règne de Louis XIV*. Colònia: s.e., 1669, p. 122.

[5] Són les companyies reclutades pels capitans del regiment enviats a França per allistar reforços. El gruix del regiment de Mirepoix estava a Flix durant el setge d'Àger.

[6] La relació del setge de GUALDO GALEAZZO PRIORATO i el gravat de BEAULIEU indiquen la presència de 6 canons. Estaven situats en dues bateries de a 3 canons cadascuna.

[7] El gravat de BEAULIEU representa clarament un regiment d'infanteria assaltant la vila i altres tres a l'espera. També hi ha sis esquadrons de cavalleria als voltants de la plaça. Els altres regiments d'infanteria podrien ser el de La Marine comandat per **La Trousse** i el de Persan.

[8] Consta per la correspondència de **Pèire de Marca** que l'octubre de 1648 es retiraven 7 peces de 24 lliures d'Àger i Balaguer per artillar Constantí.

[9] El regiment d'Austrain, de 10 companyies, formava part del socors francès de Barcelona. Entrava a la capital el 23 d'abril de 1652, juntament amb els de Normandie i Bretagne (de 30 companyies cadascun) i 600 cavalls comandants pel virrei **Philippe de la Mothe-Houdancourt,** segons BISACCIONI, MAIOLINO *Historia delle guerre civili di questi ultimi tempi*. 2a ed. Bolonya: Carlo Zenero, 1653, p. 305.

EL PERSONATGE:

Josep de Ribas Plunkett (1749-1800), almirall de la flota imperial russa i fundador de la ciutat d'Odessa.

[11/0/5]

Oriol Ribas i Mulet
ribasmulet@yahoo.es

En aquest article volem aproximar-nos a un personatge d'origen català gairebé desconegut a casa nostra però que, no obstant, és molt conegut a la que fou la seva terra d'adopció, Rússia. En aquell país va aconseguir la fama gràcies al seu important paper durant les guerres russo-turques de la segona meitat del segle XVIII. A causa de la seva vida aventurera, entrà fins i tot en l'imaginari literari rus, on se li atribueixen uns orígens inversemblants com l'italià o l'espanyol i d'altres tan insòlits com el grec(DANILEVSKY [1970] 119).

Josep de Ribas va néixer a Nàpols el 6 de juny de 1749. El seu pare, **Miquel de Ribas Boyons**, fou un militar barceloní que s'havia traslladat a terres italianes, amb el grau de capità, el 1734 amb les tropes borbòniques que arrabassaren el regne de Nàpols a la casa d'Àustria i instauraren una nova dinastia amb **Carles de Borbó** (fill de **Felip V** que, posteriorment, regnaria aqui com **Carles III**). Ja establert a la ciutat del Vesuvi, **Miquel de Ribas** esdevingué oficial major de la Secretaria d'Estat i Guerra del Regne de Nàpols. La seva esposa, i mare del nostre personatge fou **Margarita Plunkett**, procedent de la noblesa anglo-irlandesa(DEL VAL [2008] 30).

Seguint les passes del pare, **Josep de Ribas** féu carrera militar, servint a l'exèrcit napolità. El 1769 conegué al comte **Aleksei Orlov**, que comandava la flota russa a la Mediterrània. La causa de la presència russa en aigües meridionals era deguda a la guerra que aquesta potència mantenia amb l'imperi otomà des d'un any abans. Ports com el de Nàpols o Liorna es convertiren en bases de proveïment de les naus russes. **Josep de Ribas**, degudament recomanat pel comte

Orlov, aconseguí un lloc dins la flota i arribà a participar a la batalla naval de Txesme (7 de juliol de 1770), a les costes turques, on es va distingir en la preparació de brulots (vaixells incendiaris que hom llençava contra les naus enemigues)**(GÜELL [2011])**.

En retornar la flota russa a les seves bases italianes, **Orlov** li proposà d'anar a Rússia per acompanyar el fill il·legítim que l'emperadriu **Caterina** havia tingut amb el seu amant **Grigori** (germà del comte **Orlov**), fill que en aquell moment es trobava internat en una escola de Leipzig (Saxònia). En arribar a Sant Petersburg, **Ribas** serví dins l'exèrcit de **Caterina *la Gran*** on, el 1774 assolí el rang de capità. Hem de recordar que durant els segles XVII i XVIII Rússia es trobava en un període de modernització iniciat pel tsar **Pere I**, i molts militars, científics o arquitectes estrangers eren ben rebuts a les més altes esferes de l'administració imperial. De fet, quan **Josep de Ribas** arribà a Sant Petersburg, el país feia ben poques dècades que havia abandonat literalment l'Edat Mitjana.

A Rússia, el seu nom fou russificat com a ***Osip Mikhàilovitx Deribas***. La forma *Mikhàilovitx* correspon al patronímic (nom del pare, en el seu cas *Miquel*) que es posa en segon terme desprès del nom i abans del cognom.

El 27 de maig de 1776 es casà amb **Anastàsia Ivanovna Sokolovaya**, dama de companyia de l'emperadriu **Caterina(DEL VAL [2008] 175).** Aquest matrimoni, no cal dir que li obrí moltes portes i que va influir directament en la projecció de la seva carrera. **Ribas** fou del grat del príncep **Grigori Potemkin**, amant de **Caterina** i governador dels territoris propers al Mar Negre, recentment conquerits als turcs. Quan novament el 1787 l'imperi rus tornà a entrar en guerra amb l'otomà, **Josep de Ribas** detenia el grau de brigadier de l'exèrcit rus, i participà plenament en el nou conflicte.

L'objectiu dels russos era foragitar els turcs de la costa nordoriental del Mar Negre, cosa per la qual calia conquerir la fortalesa d'Otxàkov, ben protegida per la flota de l'almirall turc **Hassan Paixà**. El juny de 1788, sota el comandament de **Potemkin**, les tropes russes encerclaren la ciutat per terra i per mar, on la flotilla naval dirigida pel príncep alemany **Karl-Heinrich von Nassau-Siegen** comptà amb la presència de **Josep de Ribas**. Aquest, que ja s'havia distingit (recordem-ho) a Txesme el 1770 participant als atacs amb brulots contra les naus turques, tornà a fer ús del seu enginy dirigint les llanxes canoneres que finalment feren caure la resistència turca de l'illa de Berezan, a l'entrada del port d'Otxàkov. Aquest fet possibilità la victòria russa el 17 de desembre de 1788. **Ribas** fou condecorat amb l'Orde de Sant Vladímir i a principis de 1789 fou ascendit a general major. Però no tot foren alegries. Durant aquesta campanya fou víctima d'unes febres palúdiques de les que mai no arribà a guarir-se, ressorgint-li en ocasions i acompanyant-lo fins al dia de la seva mort **(DEL VAL [2008] 374).**

El setembre de 1789 **Ribas** tingué un paper destacat en la presa de la plaça forta d'Hadzhibej. Per aquests fets, fou condecorat amb l'Orde de Sant Jordi de Tercera Classe. L'any següent participà en el fet d'armes més decisiu d'aquell conflicte, l'assalt a la ciutat-fortalesa d'Ismaïl, situada

a les ribes del Danubi. Sota les ordres del general en cap (posteriorment mariscal) **Aleksandr Suvorov**, el 22 de desembre de 1790 **Josep de Ribas** aconseguí amb els seus granaders prendre a l'assalt un dels bastions de la fortalesa. Trencades les defenses turques, les tropes russes assaltaren la plaça, que caigué aquell mateix dia. Com a premi per la gesta de ser el primer en entrar a la ciutat **(DEL VAL [2008] 279)** **Josep de Ribas** rebé la felicitació personal de l'emperadriu **Caterina**, la qual el recompensà amb una gran propietat rural amb més de vuit-cents serfs a la regió de Mogilev (recordem que la servitud no es va abolir a Rússia fins al 1861).

Després de la pau de Iassi entre els imperis rus i otomà (1792), **Josep de Ribas** fou nomenat contraalmirall el 3 de desembre de 1792, passant definitivament a la Marina (tot i haver lluitat gairebé sempre dirigint flotilles, **Ribas** estava inclòs a l'exèrcit de terra).

L'emperadriu **Caterina**, conscient de que la costa conquerida al Mar Negre necessitava ports per a desenvolupar-se econòmicament i militar, ordenà la creació de comissions per estudiar els millors llocs d'emplaçament. **Josep de Ribas** fou un dels comissionats i proposà l'antiga fortalesa turca d'Hadzhibej com a un dels indrets més idonis. La construcció del port i de la ciutat començà el juliol de 1793 sota la supervisió de **Ribas**. Aquell mateix any, fou ascendit a vicealmirall. La nova ciutat prengué el nom d'Odessa, en honor de l'antiga colònia grega d'Odyssos, situada a prop. Fou poblada per gent de diferents nacionalitats, atreta pels privilegis que l'emperadriu atorgà: francesos, anglesos, búlgars, italians i, entre d'altres, mariners de la flota de **Josep de Ribas** **(ZUCCHITELLO [2008] 141)**.

Josep de Ribas Plunkett
Retrat fet per I.B. Lampi el 1796 i conservat al Museu de la Ciutat d'Odessa.
http://wars175x.narod.ru/inf_r_galer1.html

El 17 de novembre de 1796 moria l'emperadriu **Caterina II** i era succeïda pel seu fill **Pau I**. Aquest, a causa de la seva personalitat inestable i els seus deliris de grandesa, s'anà guanyant l'enemistat de l'estament militar i nobiliari de l'imperi. En un principi, el nou emperador desconfià de **Ribas** a causa de l'alt prestigi que havia aconseguit sota el regnat de la seva mare, i no menys pel fet de l'acusació de malversació de cinc-cents mil rubles destinats a la construcció d'Odessa **(DEL VAL [2008] 316)**. Tanmateix, conscient de la tasca que havia efectuat amb la nova ciutat, i havent desestimat els càrrecs delictius la comissió d'investigació, el

18 de setembre de 1799 fou ascendit a almirall. Era la culminació d'una carrera destinada a donar la glòria a les armes russes.

Aquells anys, **Ribas** freqüentava un dels salons més refinats de Sant Petersburg, el d'**Olga Zherebtsova** (germana de l'últim favorit de **Caterina II**, **Platon Zubov**). Aquell saló era visitat assíduament per la baronessa **Maria de Bode**, la qual, pocs anys més tard, seria l'esposa d'un altre català a Rússia estant, **Antoni Colombí Payet** (1749-1811), fill de Tossa de Mar i primer cònsol general d'Espanya **(ZUCCHITELLO [2008] 229)**. No es té constància que els dos catalans (l'un d'origen i l'altre de naixement) arribessin mai a conèixer-se.

S'ha afirmat **(BRIAN-CHANINOV [1944] 303)** que **Josep de Ribas** va participar, juntament amb el governador de Sant Petersburg **von Pahlen**, el comte **Nikita Panin** i l'ambaixador britànic lord **Withworth**, en un complot contra l'emperador **Pau I** per apartar-lo del poder i posar al seu fill **Alexandre** al tron. Aquesta es la versió que sembla prevaldre sobre la vida del nostre protagonista. Personalment, ens és difícil creure que una persona com **Josep de Ribas**, ascendida per l'emperador **Pau** a un alt rang militar, i havent netejat el seu nom de l'acusació de malversació, hagués pogut participar activament en dit complot, tot i reconeixent que podia estar-ne al corrent. Com fos, **Pau I** fou, efectivament, assassinat el 23 de març de 1801 a les seves estances privades i **Alexandre** fou proclamat nou tsar. **Ribas** havia sofert una crisi de febres palúdiques i sembla que **(del Val [2008] 376)**, el 2 de desembre de 1800 hauria estat emmetzinat per tal que, enmig dels seus deliris, no delatés la conxorxa del magnicidi. **Josep de Ribas** fou enterrat a Sant Petersburg. Deixà dues filles: **Sofia** i **Anna**.

BIBLIOGRAFIA

BRIAN-CHANINOV [1944]
BRIAN-CHANINOV, NIKOLAI. *Historia de Rusia.* Barcelona: Luis de Caralt, 1944.

DANILEVSKY [1970]
DANILEVSKY, GRIGORI PETROVICH. *La Princesa Tarakanova.* En: *Maestros rusos I.*Barcelona: Ediciones Rodegar, 1970 [l'obra original fou escrita el 1883].

DEL VAL [2008]
DEL VAL Y MEDINA, DIEGO MERRY. *El súbdito de la Zarina.* Barcelona: Roca Editorial, 2008.

GÜELL [2011]
GÜELL, MANEL. "Brulots a la guerra dels Segadors". *A Carn!* [en línia –pdf-], Gener de 2011, núm. 15, 4-8 [Consulta Gener de 2011]. Disponible a: <www.acarn.cat>.

ZUCCHITELLO [2008]
ZUCCHITELLO, MARIO. *Un català a la cort dels tsars: Antoni Colombí Payet, comerciant i primer Cònsol General d'Espanya a Rússia [Tossa 1749-Sant Petersburg 1811].* Barcelona: Direcció General del Patrimoni Cultural, Subdirecció General d'Arxius. Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació. Generalitat de Catalunya, 2008.

RECENSIONS:

[Nombre de notes / Nombre de centres documentals consultats / Nombre de bibliografia citada (+ hemeroteca) + acceptable, ++ bó, +++ excel·lent, ++++ extraordinari]

FITÉ I LLEVOT, FRANCESC; EDUARD GONZÁLEZ I MONTARDIT. *Arnau Mir de Tost. Un senyor de frontera del segle XI*. Lleida: Universitat, 2010 (El comtat d'Urgell; 9), 322 p.

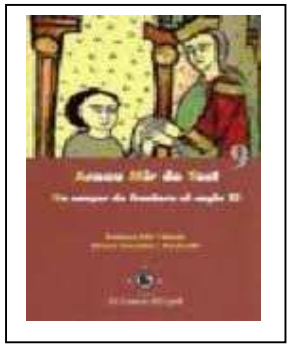

Un dels objectius principals del llibre ha estat el de reivindicar la figura d'aquest notable cavaller, entesa sovint per la historiografia com de segona fila, cosa que ens ha portat a preguntar-nos: fou Arnau Mir de Tost un personatge secundari?. L'anàlisi dels documents que apleguem demostren que no fou així, ja que allò que es perfila és la personalitat d'un home excepcional que excel·lí per les seves qualitats com a militar. Format en la seva joventut al costat del comte d'Urgell Ermengol II, el veiem lluitar amb ell des de molt aviat, per exemple en la reconquesta del castell de Montmagastre, campanya en la qual intervingué també el comte de Barcelona Berenguer Ramon I. Després el veiem intervenir en la conquesta d'Artesa i d'altres localitats del seu entorn, com Vernet, Rubió o Alòs de Balaguer i, al cap de pocs anys, ajudant a consolidar les fronteres comtals per la zona de la Conca Dellà, on l'enclavament principal fou el castell de Llordà. Foren accions prèvies a les conquestes de la Vall d'Àger (1034), Santalinya i Montclús. Uns anys més tard, ja consolidat com a senyor de frontera, dugué a terme la segona conquesta d'Àger (1048), cosa que el convertí en senyor alodial d'un extens territori a la Vall d'Àger, fins als Aspres de Balaguer i en una part important de la Baixa Ribagorça.

La comparació que sovint s'ha fet entre Arnau Mir de Tost i Rodrigo Díaz de Vivar, que va permetre qualificar el primer de "Cid de les terres catalanes", avui per avui no és prou consistent per mantenir-la. Els dos foren valents i segurament grans estrategues, però el Cid cal recordar que es convertí en un mercenari que igual lluitava contra els musulmans que contra els cristians, mentre que Arnau Mir de Tost sempre es mantingué fidel als comtes d'Urgell, tot i els fets luctuosos que es produïren dins la nissaga dels Ermengols.

Malgrat allò exposat sobre la seva personalitat com a militar, creiem que per igual, o més, despuntà com a home de govern, en la tasca de repoblació i sobretot en la de la formació del seu senyoriu, que es convertí en la base per a la creació del vescomtat d'Àger, un feu que van regir els descendents, els vescomtes de Cabrera. Cal recordar-ho, Arnau Mir de Tost governà sobre un gran nombre de llocs que li lliuraren reis, comtes i bisbes per fer front a la seguretat de llurs territoris fronterers. La relació és sorprenent i podem dir que quasi única en el segle XI. Fou investit feudatari pels reis d'Aragó, Ramir I i Sanç Ramir; pels comtes de Pallars Ramon IV i Ramon V; pels comtes d'Urgell, els seus senyors naturals, Ermengol II, Ermengol III i Ermengol IV; pels comtes de Barcelona, Berenguer Ramon I i Ramon Berenguer I; també pels bisbes d'Urgell Sant Ermengol, Eribau i Guillem. La capacitat diplomàtica que es desprèn de la documentació per governar dits feus i fer front als seus interessos, davant dels reietons àrabs de Lleida i Saragossa, dels qui cobrà "pàries", i els esmentats senyors, als que serví fidelment, resulta sorprenent, alhora que mostra un caràcter inqüestionable de senyor feudal de frontera.

Coneixem un únic fet de desobediència envers els seus senyors. Arnau atacà a Almudàfar, rei taifa de Lleida, quan era un protegit del comte de Barcelona, pot ser dolgut amb Ramon Berenguer I perquè l'hi havia tallat el pas, en conquerir Canelles, dins les Aspres de Balaguer, un territori que formava part de la seva àrea d'expansió. Ramon Berenguer

segurament va voler frenar l'avenç del comtat d'Urgell cap a Lleida i a la vegada encetar una via de penetració per la vall de Canelles per envair la Ribagorça, per tal de frenar l'avenç dels reis d'Aragó, on, com és ben sabut, conquerí el castell d'Estopanyà i altres fortaleses que va compartir amb el comte d'Urgell Ermengol III (Pilzà i Purroi). L'atac d'Arnau a Almudàfar fou la causa per la qual el comte de Barcelona li presentà un memorial de greuges a Arnau que no sabem cóm es resolgué. En tot cas, el que sí sabem, és que Ramon Berenguer I, al cap de poc, comprà a Arnau Mir de Tost el castell de Casserres, a la Ribagorça, que era ja propietat alodial d'Arnau, pagant-ne un preu desorbitat, i que li cedí tot seguit en feu. Segurament, Ramon Berenguer I no va voler perdre com a aliat un estrateg militar de la qualitat d'Arnau Mir de Tost. Els documents conservats dels pactes duts a terme per l'esmentat comte i el d'Urgell, per les conquestes a la Ribagorça, ens mostren el paper rellevant que hi jugà el nostre personatge, que s'acabà convertint en un dels gran aliats del comte barceloní, doncs el cridà, juntament amb la resta de la noblesa del seu comtat, per a dur a terme la primera recopilació de les lleis que acabaren conformant el codi dels Usatges.

Per cloure, podríem evocar altres facetes del nostre personatge i remarcar la singularitat de la seva riquesa, compartida amb la seva muller Arsenda, reflectida en inventaris i sobretot en els testaments. Un patrimoni en el que no deixen d'esmentar-se les armes de les hosts dels seus castells. Podríem igualment evocar el seu vessant religiós i el de fidel marit, al costat del qual brillà amb molt relleu Arsenda. Un llistat sorprenent de castells, com els d'Àger, Llordà, Mur o Sant Llorenç del Montsec, així com d'esglésies (Sant Pere d'Àger, Sant Jaume de Frontanyà, Sant Salvador d'Àger, etc...), ens el mostren com un dels grans promotors artístics en ple segle XI. Igualment resulta del tot sorprenent la faceta de viatger, doncs podem quasi afirmar amb tota seguretat que viatjà a Roma i es documenta que peregrinà a Terra Santa i a Sant Jaume de Compostel·la. Ens deixem al tinter altres aspectes, com el seguit d'amistats que posseí al llarg de la seva vida, cas de la de l'abat Oliba o la d'Eribau de Cardona, bisbe d'Urgell.

Podem afirmar, sense por a equivocar-nos, que Arnau Mir de Tost, fou a la vegada un gran militar i un gran governant que omple alguns dels capítols més brillants de la història del segle XI de la Catalunya naixent, en les terres de ponent.

[FRANCESC FITÉ I LLEVOT / EDUARD GONZÁLEZ I MONTARDIT]

Sumari: Pròleg (9). Introducció (13). I part: Introducció històrica i marc geogràfIc. Capítol 1. Introducció al personatge (19); 1.1. Personalitat d'Arnau Mir de Tost (20); 1.2. Figura paradigmàtica (22); 1.3. Conjuntura favorable (24); 1.4. Altura moral: l'home religiós (25); 1.5. Llegenda i realitat. Nombre de documents referits a Arnau Mir de Tost (26). Capítol 2. El marc històric general (31); 2.1. L'edat mitjana en la proto-Catalunya (31); 2.2. Introducció a la invasió musulmana (31); 2.3. La invasió musulmana (32); 2.4. Entrada dels àrabs a Catalunya (33); 2.5. Els francs lluiten a Saragossa (34); 2.6. Entrada pas a pas dels francs al país (34); 2.7. Concepte de Marca (35); 2.8. La nissaga dels comtes catalans (36); 2.9. Guifré el Pelós (38); 2.10. El feudalisme (39). Capítol 3. El marc històric al comtat d'Urgell (43); 3.1. Castellciutat i la Seu d'Urgell (43); 3.2. Comtes d'Urgell i tutors (45); 3.3. Resum (46). Capítol 4. El marc geogràfic (49); 4.1. Tres rius (49); 4.2. La Mesopotàmia catalana (50); 4.3. La vall de Tost (51); 4.4. Montsec de Tost versus Montsec d'Àger (51); 4.5. Montan de Tost i riu Lavansa (51); 4.6. L'Alt Urgell, la Noguera i la Llitera (51). Capítol 5. Els senyors del comtat d'Urgell (53); 5.1. La societat urgel·litana (53); 5.2. El pare d'Arnau Mir de Tost (54); 5.3. La mare d'Arnau Mir de Tost (55); 5.4. Infància i adolescència d'Arnau Mir de Tost (55); 5.5. Les propietats (56). Capítol 6. Les fonts històriques (57); 6.1. Excavacions arqueològiques (57); 6.2. Pergamins (57); 6.3. Les gestes (58); 6.4. Llatí i català (58); 6.5. Documents de règim jurídic (lleis) (59); 6.6. Fonts de procedència aràbiga (59). Capítol 7. El canvi de mil·lenni (61); 7.1. Situació a l'any 1000 (61); 7.2. La frontera del Montsec (62); 7.3. El lloc de Montmagastre i la batalla d'Albesa (63); 7.4. Altres guerres i enfrontaments (65). II part: trets biogràfics i sèrie documental. Capítol 8. Majoria d'edat d'Arnau Mir de Tost (69); 8.1. Primeres referències (69); Sèrie cronològica documental (75). Primera etapa: de la seva infàcia al 1046; 8.2. Àger abans de la primera conquesta (102); 8.3. Reconquesta d'Àger (103); 8.4. Entre la primera i la segona reconquesta (108); 8.4.1. Amistat entre l'abat Oliba i Arnau Mir de Tost (126); 8.4.2. Suposada conquesta d'Àger l'any 1041 (134); 8.5. reconquesta definitiva d'Àger (145). Segona etapa: d'expansió i consolidació (1046 al 1065); 8.6. Exempció atorgada a la canònica d'Àger (199); 8.7. Conquestes cristianes a la Ribagorça:

les conquestes d'Arnau Mir de Tost (206); 8.7.1. Política i conquestes de Ramon Berenguer I (207); 8.7.2. Conquestes del comte Ermengol III d'Urgell (209). Tercera etapa: de plenitud (1065 al 1071); 8.8. Usatges. Any 1068 (251). Quarta etapa: post mortem (1071 al 1179); 8.9. Després de la mort d'Arnau Mir de Tost (263). III part: annexos: Annex I. Estudi estadístic dels documents (281); Nombre de documents (281); Classificació dels documents en què Arnau Mir de Tost és el protagonista (281); Classificació en funció del temps (282); Distribució per períodes (282); Distribució per dècades (282); Classificació per estacions de l'any (282); Classificació per temes (283); Annex II. Relació abreujada de tots els documents (285); Relació d'arxius consultats (291). Bibliografia (293). Índex onomàstic (301).

Actes de les jornades internacionals d'estudis sobre els orígens i l'expansió de l'Orde del Temple a la Corona d'Aragó (1120-1200). Tortosa, 7, 8 i 9 de maig de 2004. Tarragona: Diputació, 2010 (Ramon Berenguer IV), 538 p.

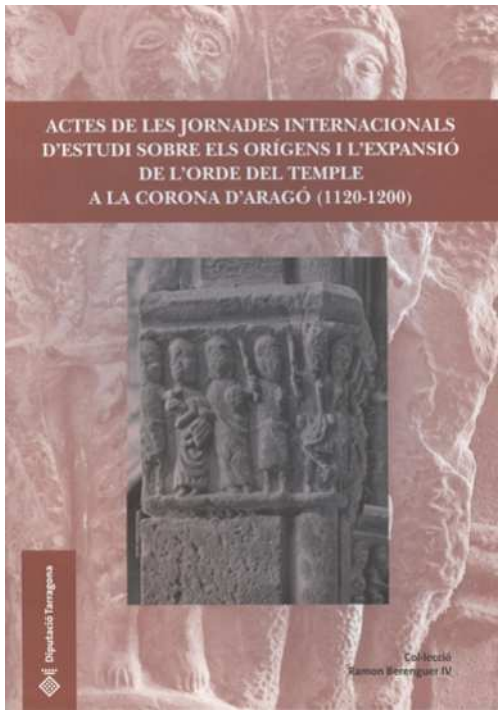

"És prou conegut que els assentaments templers de la Corona catalanoaragonesa tingueren el seu primer exponent quant a domini territorial i jurisdiccional a les Terres de l'Ebre. De fet, en la densa xarxa de senyorius fundats amb celeritat per tot l'Occident cristià, amb una estructura del tot cohesionada i impregnada de l'esperit jeràrquic feudal, però amb un control efectiu dels diferents elements que la integraven, és difícil de trobar un altre conjunt tan compacte com el que establiren a les comarques més meridionals del Principat de Catalunya" [*Resum*]. Fem especial incidència en el factor d'expansió, que requeriria l'arrabassament de territori als musulmans. La dinàmica bèl·lica de la reconquesta resulta, doncs, essencial per al desenvolupament de l'orde templària i, per tant, bàsica en el tema d'aquest llibre, i no menys la consolidació, el poblament i el reclutament de servs, dones, templers o *miles*. Així, R.SAROBE ens comenta cóm Corbins i Gardenys surgiren de la presa de Lleida; L.PAGAROLAS cóm les de Tortosa i Miravet ho feren d'ençà el penúltim dia de 1148 amb la capitulació de Tortosa; J.SERRANO DAURA dedica tot un apartat a la conquesta cristiana que donà lloc a l'establiment comanador d'Ascó; V.SUBIRATS, ens explica que la comanda d'Orta es creà a partir d'una donació del castell feta per Alfons el Bataller, fruit de les seves conquestes, etc. D'especial interés és la comunicació de mossèn Alenyà sobre el setge d'Ascó de 1308, del qual en descriu l'evolució a través de les missives reials de la secció de Cancelleria de l'ACA. Aquest fons permet conèixer l'estratègia d'expugnació (per bloqueig), el nombre d'assetjants (un centenar), cóm se turnaven en la vigilància i els ginys amb els quals reforçaren una expugnació que es perllongà un any sencer en el temps. El volum recull les ponències, conferències i comunicacions de les Jornades Internacionals d'Estudi sobre els Orígens i l'Expansió de l'Orde del Temple a la Corona d'Aragó entre 1120-1200, publicades per la Diputació de Tarragona, organisme munnífic amb un actiu servei de publicacions entre les que ja se n'hi troben altres del mateix tema. Entre els autors de les diferents aportacions que nodreixen el volum, n'hi ha de ben coneguts pels medievalistes: TONI LUTTRELL, RAMON MIRAVALL DOLÇ, LAUREÀ PAGAROLAS I SABATÉ, JOSEP M. SANS TRAVÉ, RAMON SAROBE I HUESCA, JOSEP SERRANO DAURA, etc. [MG]

Sumari: Programa de les Jornades (13-16); Inauguració de les Jornades (17-24). Conferència inaugural: TOMMASI, FRANCESCO. "'*Non nisi novem erant*'. Guglielmo di Tiro e la contabilità dei primi Templari" (27-51). Conferències: LUTTRELL, TONY. "Los orígenes de la encomienda templaria en el occidente latino" (55-

68); ALDHATIB, OSAMA. "Desde Tartus a Tortosa, 4.000 años de historia"(69-77). Ponències: VINAS, ROBERT. "La fundació de la casa del Masdéu i la seva evolució fins al final del segle XII" (81-92); SAROBE I HUESCA, RAMON. "Gardeny, Corbins i Barbens en els seus orígens" (93-104); VILAGINÉS I SEGURA, JAUME. "Els orígens dels templers a Barcelona i el Vallès" (105-133); PAGAROLAS I SABATÉ, LAUREÀ. "Les cases del Temple de Tortosa i Miravet: creació i primers anys" (135-148). Conferència: DEMURGER, ALAIN DE. "L'implantation des templiers en France au milieu su XIIè siècle" (151-164). Ponències: SERRANO I DAURA, JOSEP. "La comanda d'Ascó en el segle XII: creació i organització" (167-180); SUBIRATS I MULET, VICENÇ. "La creació de la comanda d'Orta en el segle XII" (181-202); SANS I TRAVÉ, JOSEP MARIA. "Creació i organització de les comandes de Barberà, el Rourell i Vallfogona" (203-218); FIGUERAS I FONTANALS, LLUÍS MARIA. "La comanda de Selma" (219-225); SERRA I ROTES, ROSA. "Les comandes del Temple de Puig-reig, Cerdanya i Berguedà en el segle XII" (227-238). Conferències: SANS I TRAVÉ, JOSEP M. "Els templers a Catalunya: implantació i organització fins al 1200" (241-271); SARASA SÁNCHEZ, ESTEBAN. "La implantación de la Orden del Temple en Aragón. Precedentes, ambiente y consecuencias en el siglo XII" (273-282). Ponències: CONTE CAZCARRO, ÁNCHEL. "La encomienda templaria de Huesca en el siglo XII" (285-317); CASTILLÓN CORTADA, FRANCISCO. "La encomienda templaria de Monzón (siglo XII)" (319-331); LAPEÑA PAÚL, ANA ISABEL. "La Orden del Temple en el valle medio del Ebro y en las tierras meridionales de Aragón. Las encomiendas del Temple de Zaragoza, Navillas, Cantavieja, Boquiñeni y Añesa, y las procedentes de la Orden de Montjoy o Montegaudio (Castellote, Alfambra y Villel)" (333-362). Conferència: MARTÍNEZ LLORENTE, FÈLIX. "La Orden del Temple en los reinos de León, Castilla y Portugal. Una aportación a su estudio" (365-390). Comunicacions: ALANYÀ I ROIG, JOSEP. "El setge al castell templer d'Ascó (Ribera d'Ebre)" (393-427); GARCÍA EDO, VICENTE. "Una aproximación a los cartularios templarios en la Corona de Aragón" (429-447); GIRONÈS DESCARREGA, JOSEP. "L'arquitectura àuria dels templers" (449-453); MIRAVALL DOLÇ, RAMON. "Tortosa, 1148. La diplomàcia i l'estratègia d'una política agressiva" (455-471); PARDO PASTOR, JORDI. "Ecumenismo y recuperación de Tierra Santa en la obra de Ramon Llull" (473-486); BOYA, NATALIA; NÚRIA OMS; MARTA URBIOLA i JORDI MORERA i DANIEL GUTIÉRREZ. "Darreres intervencions a Santa Magdalena. Palau-solità i Plegamans 2001-2003" (487-505); BLASCO VALLÉS, ALMUDENA. "Talesa y la lealtad matrimonial" (507-513). Conferència de clausura: SERRANO DAURA, JOSEP. "L'orde del Tremple: una marca cultural i turística amb futur. Realitat actual i perspectives" (517-530). Cloenda de les Jornades (531-538).

RUBIO CAMPILLO, XAVIER (ed.); FRANCESC CECÍLIA CONESA; M. DEL CARME ROJO; MARIA YUBERO GÓMEZ; FRANCESC RIART JOU. "Good Save Catalonia!" *La intervenció anglesa a Catalunya durant la Guerra de Successió*. Il·lustr. de Mar H. Pongiluppi. Calafell: Llibres de Matrícula, 2010 (Camp de Mart; 3), 141 p.

"Qualsevol llibre que té com a finalitat trencar tòpics sempre és ben rebut. En aquest cas, "God Save Catalonia!" ho fa ja des de les primeres pàgines. Fins ara tots havíem escoltat que les raons del Regne Unit (i Anglaterra més en concret) eren bàsicament la desfeta a Almansa, el 1707, i el fet que l'arxiduc Carles fos nomenat emperador del Sacre Imperi Romanogermànic l'any 1711 i la por a la creació d'una nova potència a Europa en cas que la corona espanyola s'afegís a l'imperi centre-europeu. La primera d'aquestes raons queda ràpidament demostrada a les primeres pàgines del llibre. A partir de les dades publicades en un llibre del 1712, que recull els documents administratius i informes relacionats amb la defensa de l'actuació anglesa a la península Ibèrica que permeten confeccionar diversos gràfics ben aclaridors: 1) La despesa total d'Anglaterra a la península Ibèrica, que va des de les 200.000 lliures l'any 1703 fins al milió l'any 1710, amb un màxim d'un milió dues-centes mil de lliures l'any 1708. Les dades del 1710 són, però, de només mig any… la qual cosa permet extrapolar que les despeses totals l'any 1710 podrien haver arribat al milió sis-

centes mil lliures, 2) La comparativa de les despeses al front occidental (Portugal) i a l'oriental (Catalunya, Aragó i València). Aquí encara el gràfic és més clarificador. Fins l'any 1706 la despesa era més important al front occidental, per disparar-se a partir d'aquest any. Així, el 1708 Anglaterra va gastar-se un milió de lliures al front oriental per dues-centes mil lliures al front occidental, 3) També es compara l'ús dels diners a cada un dels fronts. D'aquesta forma podem veure que l'any 1709 Anglaterra va invertir vuit-centes mil lliures a les tropes destinades al front oriental (per sis-centes mil l'any 1707 o quatre-centes cinquanta mil l'any 1708). L'any 1708 també es pot veure un considerable augment de les partides destinades a les baixes i hospitals, que sumen més de tres-centes mil lliures. De fet, després d'Almansa la despesa permet comprovar cóm Anglaterra va tornar a crear un nou exèrcit a Catalunya.

Els autors també analitzen el comportament polític de les dues grans faccions del parlament anglès, el partit *whig* i el partit *torie*. La participació anglesa donant suport a la causa austriacista està directament lligada a la supremacia *whig* dins del Parlament, organisme que tenia competència sobre els pressupostos i la negociació de tractes. Els *tories*, en canvi, veuen en el conflicte una sagnia econòmica i, "*salvant les distàncies, la península Ibèrica fou per a Anglaterra una espècia de Vietnam, un lloc on la guerra no s'acabava mai, i que feia ascendir gradualment el cost econòmic*". Aquest canvi de tendència queda reflectit en la relació d'amistat entre la reina Anna d'Anglaterra i Sarah Jennings, esposa de Marlborough (un dels principals protagonistes anglesos de la Guerra de Successió). La seva caiguda en desgràcia es simultània a l'ascens dels *tories* al govern i a la retirada de les tropes angleses. Ara bé, cóm va ser d'important la participació anglesa al conflicte? Aquest és també un dels temes tractats al llibre, en analitzar els diversos episodis bèl·lics on hi van participar: el setge a Barcelona el 1705, la defensa de la ciutat el 1706, la desfeta a Lleida el 1707 i la victòria aliada a Almenar el 1710. Una participació que no només es concretà de forma directa, sinó en l'important suport logístic que féu la marina anglesa en el transport i la cobertura de les accions. Un altre apartat del llibre és la descripció de les diverses tropes de cavalleria, infanteria i de dragons que van participar en els diversos conflictes.

Finalment, tenim una visió directa de cóm els anglesos de començaments del segle XVIII veien el conflicte a partir de les narracions que DANIEL DEFOE (l'autor de *Robinson Crusoe*) va escriure al llibre *Memoirs of Capt. George Carleton* (1728). És un relat de ficció d'un soldat anglès que visita Montserrat, participa a les batalles de Barcelona i ens permet una idea de cóm els anglesos veien el conflicte, especialment tenint en compte que DEFOE era un simpatitzant *torie*".

[XAVIER CAVALLÉ: www.llibrevell.cat]

SANTACANA, JOAN; NAYRA LLONCH; MARTA PUJOL. *Un noble català a la guerra de Successió. Exhumació de la tomba del baró de Cervelló*. Calafell: Llibres de Matrícula, 2009 (Cartipàs; 21).

"L'estudi del comportament de la noblesa catalana a l'entorn de la guerra de Successió encara és una tasca pendent. Sabem moltes coses dels caps més rellevants del braç militar, però desconeixem les estratègies de la petita i mitjana noblesa per sobreviure al conflicte. Aquest treball pretén mostrar la història d'un d'aquests nobles, el baró de Cervelló. No es tracta, certament, d'un personatge destacat en el conflicte; és més aviat un noble que segurament no sabia massa bé quin bàndol triar; les circumstàncies el van acostar al camp austriacista, hom sospita que sense massa conviccions, però la mort el va alliberar de veure el resultat de l'elecció. L'exhumació de la tomba del baró ha permès una aproximació a la història d'aquesta noblesa desconeguda. A partir de les seves restes, l'equip del Taller de Projectes de la Universitat de Barcelona, amb l'ajuda de l'il•lustrador

FRANCESC RIART i l'antropòloga MARTA PUJOL, ha intentat recrear el personatge i les circumstàncies socials i històriques del seu entorn en un moment que fou cabdal per Catalunya. L'atzar ha fet que aquest estudi es dugués a terme al bell mig de la commemoració de la guerra de Successió".

[www.llibresdematricula.cat]

MUÑOZ, ANTONI; JOSEP CATÀ. *25 presos polítics del 1714*. Barcelona: Rafael Dalmau, 2011 (Episodis de la Història; 354), 110 p.

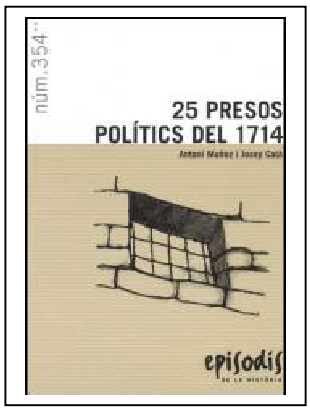

MUÑOZ i CATÀ tenen recorreguda una bona trajectòria docent com a professors de l'Institut Barri Besòs. Des de 1993 s'han dedicat a l'investigació en arxius peninsulars, centrant l'interés en el final de la guerra de Successió i el setge de 1714. Fruit dels seus estudis han estat alguns treballs publicats en revistes i congressos del sector. Dins de la col·lecció dels Episodis de la Història, han publicat *Absolutisme contra pactisme. La Ciutadella de Barcelona (1640-1704)*.

Dels personatges que van defensar les constitucions i llibertats catalanes fins al darrer moment i que, com a conseqüència de la derrota, sofriren un llarg i penós captiveri, els autors n'han seleccionat vint-i-cinc de ben representatius, que van patir en carn pròpia la duresa i la inflexibilitat de la repressió borbònica del 1714. No es tracta de fer-ne biografies completes, sinó d'explicar principalment les circumstàncies dels respectius empresonats.

Els 25 personatges triats han estat: **N**icolau Aixandri, **C**ayetano Antillón Novar, **J**oan Baptista Basset i Ramos, **J**osep Bellver i Balaguer, **J**oan-Ramon Bordes, **A**ntoni Chirino del Castillo, **S**ebastià Dalmau i Oller, **J**oan-Antoni de Lanuça, **J**oan de Llinàs i Escarrer, **F**rancesc Maians, **E**udald Mas i Duran, **G**rau Peguera i Berardo, **J**osep-Galceran de Pinós i de Rocabertí, **M**iquel de Ramon i Tord, **C**arles de Ribera i d'Espuny-Claramunt, **J**osep-Antoni de Ribera i d'Espuny-Claramunt, **S**imón Sánchez, **F**rancesc Sans Miquel de Mont-rodon, **R**amon Sans de Mont-rodon, **J**oan-Sebastià Soro, **S**alvador de Tamarit i de Vilanova, **J**osep Vicent Torres i Eiximeno, **F**rancesc Vila i Lleó, **A**ntoni de Villarroel i Peláez i **P**ere Vinyals i Veguer.

[RAFAEL CATALÀ DALMAU]

MORERA I DARBRA, MIQUEL. *Un noi al front. Una joventut perduda. 1936-1945*. Calafell: Llibres de Matrícula, 2010 (Cartipàs; 23), 389 p.

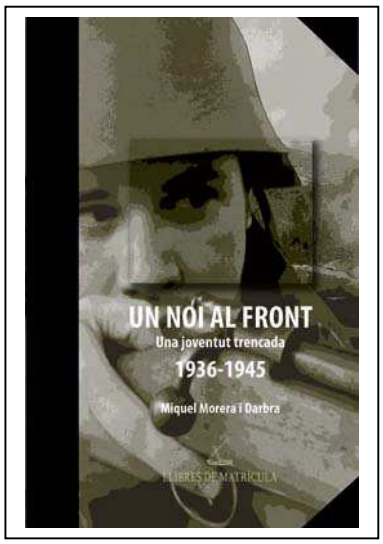

"Llibre de memòries de guerra escrit per en MIQUEL MORERA I DARBRA que es va incorporar a la columna Macià Companys (posteriorment 30a divisió de l'Exèrcit Popular), juntament amb el seu pare, quan tenia 16 anys d'edat. Va lluitar en el front d'Aragó i posteriorment en els fronts del Sud. En acabar la guerra, va ser reclòs en el camp de concentració de la Vall d'Hebron. Aquestes memòries expliquen els més diversos aspectes de la vida quotidiana al front vistos per un noi jove que es va abocar a la defensa de la democràcia i de Catalunya, i són un testimoni colpidor del període comprès entre el 1936 i el 1945 de la nostra història. El volum inclou il•lustracions i documentació vària, com els mapes d'operacions diverses, la transcripció de la documentació de l' "Archivo General Militar de Guadalajara" i la "Llista de la lleva del 41 dels sectors de Sarrià Sant Gervasi i Les Corts".

MIQUEL MORERA I DARBRA, fill de l'artesà metalúrgic Lluís Morera i Argullol - responsable del disseny, la creació i col·locació de creacions metàliques per l'Exposició universal del 1929 - és actualment delegat de Premsa i Propaganda de l´Agrupació de Supervivents de la Lleva Biberó-41. En començar la guerra, va acompanyar el seu pare al font, cridat a ocupar-se de l'armeria a Terol. Després de tres anys de recórrer diferents fronts, en rendir-se l'exèrcit republicà va retornar a Barcelona, ciutat en la que fou arrestat com a presoner de guerra. Va ser reclòs a la Model i a diversos camps de concentració, retrobant finalment la llibertat el gener del 1940. L'any 1942 va reprendre l'ofici del seu pare, transformant l'ofici artesà en producció industrial. La memòria de la guerra l'acompanyarà tota la vida, impulsant-lo a prendre part activa en l'associació de supervivents de la lleva del Biberó-41. Molts anys després del final del conflicte, l'autor es decideix a tornar a la cerca del passat i a recollir els seus records de la guerra en el llibre "Un noi al front. Una joventut trencada 1936-1945".

[www.llibresdematricula.cat]

DUCH PLANA, MONTSERRAT; JORDI PIQUÉ PADRÓ; JOAN SERRALLONGA I URQUIDI. *La Guerra Civil a la comarca del Tarragonès*. Tarragona: Arola, 2010 (Quaderns del Tarragonès; 2), 154 p. [++]

L'any 2008 el Consell Comarcal del Tarragonès va voler commemorar el 70è aniversari dels bombardejos sobre Tarragona i l'acabament de la Guerra Civil, amb un cicle de conferències a càrrec dels experts locals en el tema. Es van programar i pronunciar un total de cinc xerrades, les quals, passades a paper en format d'article, són les que conformen el present volum.

Enceta el volum l'aportació de JORDI PIQUÉ [/8, ++], sobre els bombardejos nacionals (o "*de l'aviació facciosa*") sobre territori civil, concretament la ciutat de Tarragona, amb un apartat introductori en el qual exposa les fonts historiogràfiques on cal beure per tal d'anar ben pertretxat de dades: GONZÁLEZ HUIX (*El asedio aéreo sobre Tarragona*), SOLÉ i VILLARROYA (*Catalunya sota les bombes*), PIQUÉ (*La crisi de la rereguarda...*) i els escrits llegats pel periodista Lluís de Salvador i per l'impresor Josep Virgili. Desseguida destaca la novetat dels bombardejos aeris sobre poblacions civils, una novetat dins de la guerra que encara no s'havia assajat massa i que va produïr confusió tallant una reacció coherent i immediata. S'iniciaren mesures de defensa passiva basades en el sentit comú, que foren poca cosa davant l'estorament que causaven els bombarders italians, tot i no ser bombardejos amb la precisió dels actuals. En un dels primers atacs es llençaren 31 bombes i n'esclataren entre deu i quinze...., però foren suficients com per dur a l'altra món més de 50 civils; aquell atac registrà quasi una quarta part de totes les víctimes del conflicte a Tarragona. Per copsar la paör dels tarragonins, PIQUÉ alterna cites de Lluís de Salvador amb notícies periodístiques coetànies. En l'apartat de la "Fase de reacció", entra de ple en l'estratègia de Defensa Passiva amb especial incidència en la xarxa de refugis que la Generalitat va organitzar i un parell de paràgrafs finals sobre la detecció d'avions enemics i els sistemes d'alarma. La poca agilitat d'aquests, juntament amb uns antiaeris "*del tot ineficaç*[*-os*]", van fer inútils els esforços per contrarestar els bombardejos nacionals. A la cloenda final, un esquema ens recompta les dades dels bombardejos: hi van participar quasi 600 avions, en 144 'raids' ("*agressions*", segons es fa constar a l'article) que van llençar més de 3.800 bombes. Només que n'explotés una quarta part! Afortunadament, la precarietat tècnica de l'època feia molt difícil que encertessin l'objectiu...

L'aportació de MONTSERRAT DUCH [/6, ++] no prové solament d'una conferència, sinó de set, que són les vegades que la va repetir en diverses poblacions del Tarragonès. Aborda el tema sobre el qual ha estat investigant, el paper de la dona en la Revolució de 1936 i la Guerra Civil. Ja en els primers paràgrafs exposa la multiplicitat d'àmbits i funcions que van dur a terme les dones durant aquest període, àmbits i funcions que desenvolupa en sengles apartats: "Milicianes", "Militàncies" i "Treballadores". Tret d'algun cas molt concret, la participació activa de les dones va quedar relegada a la rereguarda (voluntariat, fàbriques, serveis socials, etc.), estimulada per la Unió de Dones, que sabé establir un comú denominador amb les militants de la resta de partits. Destaca l'especial importància de la dona com proveïdora de les llars, comprant amb racionament, fent llargues cues o desplaçant-se quilòmetres lluny, al camp, per fer bescanvis amb els pagesos, assumint "*noves estratègies de supervivència en l'economia de guerra a la rereguarda...*", supervivència que es complicaria considerablement amb l'allau de refugiats que van arribar –prop d'un milió de persones-. La col·laboració de les dones en el manteniment d'aquesta massa de gent va ser decisiva per superar una situació que desbordava a les autoritats. L'oasi igualitari republicà s'estroncà amb la victòria franquista, i els nacionals, consumada l'ocupació del territori, s'apressaren a "*derogar la legislació igualitària de la II República que havia possibilitat un marc jurídic en les relacions socials de gènere amb la regulació del matrimoni civil, el divorci, el sufragi femení o la coeducació*".

Una segona aportació de JORDI PIQUÉ PADRÓ transporta al lector al darrer mig any de guerra i República a Tarragona [/12, ++], on s'imposava una realitat quotidiana civil que l'autor coneix molt bé en haver-la estudiada (*La crisi a la rereguarda...* –de fet, les dotze referències bibliogràfiques són totes seves-). Els apartats que s'aborden són la fam (polítiques civils de proveïment, l'escassedat, el raccionament, el pa, els preus), ja que les mesures de racionalització van fracassar i davant la insuficiència de queviures la població assajà altres fòrmules de supervivència, com el mercat negre (a preus exagerats), l'intercanvi ("la barata"), el frau amb les targetes de racionament i les receptes mèdiques, l'adquisició d'aliments d'inferior qualitat (aprofitar una escarola per cuinar tres plats, fer xocolata de garrofes o sopa de rap, sense rap –amb avellanes, pa sec i sofregit de greix i alls-, etc.) o les campanyes de dejú voluntari.... L'altra cama en la qual se sosté aquest treball és la por que experimentava la població en general, una por que s'estructura en tres àmbits: els refugiats, els bombardejos i la mobilització militar. A finals de novembre de 1938 els refugiats eren més del milió, un 33% de la població total de Catalunya, essent a Tarragona una proporció similar, 8.000 refugiats, que constituïen la quarta part de la població. La majoria eren nens, dones i ancians, amb altres costums i una llengua diferent, que s'havien d'alimentar, vestir, allotjar, higienitzar, medicar, escolaritzar, etc. Les necessitats militars de la República van fer que anés cridant a files un major nombre de joves, fins l'any 1938, en que declarà la mobilització general de tots els homes, i al final fins i tot els "biberons" i els reservistes de més de quaranta anys. Qui més qui menys mirà d'evitar el front, es calcula que hi hagué una mitjana d'un 15% de "emboscats" (pròfugs) i un 8% de joves destinats a serveis auxiliars, amb la qual cosa un de cada quatre homes en edat de servir, no anava al front a combatre, situació criticada per la població, sobretot per la femenina, que organitzà alguna manifestació de protesta.

El fenomen dels refugiats mereixia un capítol propi, i és el que li dóna JOAN SERRALLONGA [/10, ++], que en les primeres pàgines fa un dibuix general del curs de la guerra i de l'ocupació sobre el mapa, per tal de situar les reaccions de fugida de la gent. Quan es detectà el fenomen, la Generalitat s'implicà amb esforç i constància per tal d'assistir les masses de refugiats que anaven arribant, i implicà igualment a la població ("*A cada llar un evacuat*"), que en general va respondre amb la prestació d'una cooperació de base solidària i generosa. El Govern considerà refugiat a totes aquelles persones que "*sense ésser combatents o barons sans majors de vint anys i menors de quaranta-cinc, hagin hagut de canviar de residència per causa de la present guerra, no siguin hostils al règim, estiguin mancats de mitjans de subsistència i no estiguin acollits per altra persona de llur família o amistat*". Estructurà una xarxa de poblacions per tal de distribuir-los de la millor

manera possible, així com també optimitzar els recursos per a mantenir-los. El juliol de 1937 es creà la Comissió Executiva de Sanitat dels Refugiats, integrada en el Comissariat d'Assistència, que s'ocupà dels més de 700.000 refugiats que a final d'any havien arribat (d'entre els quals, 100.000 malalts). Cada població que acollia refugiats elegia un delegat com interlocutor amb les autoritats, per tal de superar els nombrosos conflictes que anaren emergint. Les dues últimes pàgines serveixen per especular sobre el destí dels refugiats en acabar la guerra i formalitzar-se l'ocupació nacional.

MONTSERRAT DUCH, novament, ofereix aquest cop una visió sobre la repressió en la postguerra [/11, ++], en una trentena de pàgines. "*La repressió significa la prolongació de la guerra per altres mitjans sota la presència omnipotent de l'exèrcit vencedor*". Comença fent un resum a tall d'antecedent incidint en el paper de l'Església catòlica en la maquinària repressiva franquista. Afirma que només a l'arquebisbat tarragoní va ser assassinat ben bé una tercera part del clergat i explica el fons d'aquesta col·laboració amb el nou règim. El model governatiu municipal s'estructurà a partir de l'anomenada "democràcia orgànica", a partir del terç familiar, el sindical i el d'entitats, amb un alcalde elegit a dit pel governador civil. La depuració de funcionaris va ser un altre dels cavalls de batalla del règim. El 63% dels 222 funcionaris municipals depurats, va rebre sancions (separació del servei o anys de postergació). Val la pena conèixer la doctrina que aixoplugà l'embit repressiu, la qual s'explica a l'apartat "L'invent de la tradició franquista", on s'hi encapeix algun comentari sobre la iniciativa de Falange d'instal·lar a les poblacions monuments als caiguts i dur a terme una renovació de la toponímia urbana, no solament espanyolitzant-la, sinó orientant-la clarament a lloar les glòries del règim i amagar les que s'hi oposessin; Tarragona en serà un cas clar. El paper del FET i les JONS, de Falange o la Sección Femenina, fou essencial dins del programa ideològic concebut arran de la victòria dels militars sublevats. El treball s'il·lustra amb la reproducció de cartells de l'època que pretenien inculcar a la població una sèrie de valors afins al règim. En una acció repressora més directa, cal dir que a Tarragona més de 5.300 persones passaren per un consell de guerra (un 15% de la població); els més de 90 afusellats fan d'aquesta ciutat, la d'una major taxa d'activitat repressora, juntament amb Badalona. "*La presó era la columna vertebral de la repressió franquista*". S'habilitaren penals a Pilats, els convents de les Oblates i la Punxa, a més dels camps de concentració de La Salle, la Caserna militar i el Seminari. És especialment esfereïdor el cas d'Elisa Cardona, una empleada de l'Hostal del Sol involucrada falsament pel seu amo (que la volia despatxar) en l'assassinat d'uns hostes d'ideologia dretana el juliol de 1936. Detinguda al seu domicili, fou tancada a la presó de Reus a mitjan febrer de 1939, jutjada i condemnada el 20 de març, i finalment executada a l'Oliva el 22 d'abril següent. La població reclusa femenina, dones empresonades per llurs vinculacions o ideologia republicana "*van conèixer l'oli de rici o el rapat de les seves cabelleres com també la reeducació dels seus fills a més a més del patiment propi per veure's castigades per dones vídues o mares dels vençuts. Les humiliacions públiques, les violacions o les agressions sexuals a presons i comissaries com a estratègia de victòria en l'arribada de les tropes franquistes és quelcom que la història oral ha documentat*". Tanca l'aportació de DUCH un apartat sobre "Responsabilitats Polítiques", on es prodiguen comentaris sobre la socialització de la por, l'atac i enderroc contra sentiments culturals de pertinença a tot allò que no fos Espanya, la confiscació de "béns marxistes", i ja cap al final, una anàlisi de la involució econòmica que va representar la guerra i la política autàrquica derivada de l'aïllament internacional d'Espanya [MG]

Sumari: ROCA GRÀCIA, EUDALD. "Salutació" (9-10). PIQUÉ PADRÓ, JORDI. "Els bombardejos sobre Tarragona i comarca" (11-41); DUCH PLANA, MONTSERRAT. "Guanyar la guerra, per la revolució: les catalanes sota la Guerra Civil (1936-1939)" (43-64); PIQUÉ PADRÓ, JORDI. "Els darrers sis mesos de guerra a Tarragona i comarca" (65-94); SERRALLONGA I URQUIDI, JOAN. "Refugiats i desplaçats" (95-121); DUCH PLANA, MONTSERRAT. "Supervivència i repressió a la postguerra" (123-154). Volums publicats (155)

CLARA, JOSEP. *Els fortins de Franco. Arqueologia militar als Pirineus catalans*. Barcelona: Rafael Dalmau, 2010 (Camí Ral; 31), 203 p.

"Al final de la II Guerra Mundial, en temps de dubtes per a la supervivència de la dictadura del general Franco, el règim va ordenar la fortificació de tota la serralada dels Pirineus -des del cap de Creus fins al País Basc-, per frenar la hipotètica invasió d'un exèrcit modern i ben equipat que havia de venir del nord. El territori català se'n va endur la grossa, ja que dels 169 nuclis de resistència previstos, 96 corresponien a Catalunya. De les cap a sis mil obres de ciment armat que hom preveia d'alçar-hi, se n'aixecaren prop de la meitat. No van tenir una utilitat pràctica, perquè la invasió no arribà mai, però deixaren una petja insondable sobre el paisatge. La gent les coneixia com a fortins, búnquers, nius de metralladores, casamates, *blocaus*..., però no en va poder saber l'abast exacte fins que fou aixecat el secret militar. Moltes d'elles han resistit el pas del temps i, com a restes de l'era de la violència i de l'arquitectura de campanya, mantenen un innegable significat històric, patrimonial i simbòlic.

Aquest llibre ofereix, en una primera part, les característiques generals de la popularment denominada Línia Gutiérrez, Pérez o Franco: context històric, zones defensives, tipus d'obres, constructors, ritme de treball, manteniment, etc., i a la segona es donen les dades específiques de cadascun dels sis subsectors en què van ser integrats els 96 centres de resistència dels Pirineus catalans. La documentació gràfica i la de l'apèndix documental complementen adequadament el tema de l'estudi".

[www.alibri.es]

PEREA SIMÓN, EUGENI. *Historiografia religiosa de l'arxidiòcesi de Tarragona (1606-2007): l'estat de la qüestió*. Barcelona: Abadia de Montserrat, 2010. Compendi bibliogràfic que aplega tot allò publicat sobre l'arxidiòcesi primada i metropolitana des del segle XVII, a través d'un treball pacient que comprén 2.590 referències, distribuïdes en 40 temes, un dels quals és "Guerres, conflictes i rivalitats". Aquest capítol (p. 142-147) reuneix per ordre alfabètic d'autor 18 títols de llibres i 67 d'articles, la meitat dels quals versen directament sobre justícia, anticlericalisme o guerres. L'autor observa alguns percentatges interessants: les referències corresponents a l'època medieval són un 13%, les d'època moderna, un 38%, i les de contemporània, un 36%. D'aquestes últimes, el 52% es polaritzen al voltant de la Guerra Civil, i la resta ho fan en torn de la guerra del Francès i l'anticlericalisme. Són autors destacats, JOSEP MASSOT, HILARI REGUER, ALBERT MANENT i JOAN BADA [MG]

ARRAYÁS MORALES, ISAÍAS. "Comentaris al voltant de la colonització grega a Occident. Els grecs al nord-est peninsular". *Revista de Catalunya*, 258 (febrer de 2010) 11-31 [/178, ++]. Dissertació sobre la colonització grega a Catalunya (775-50 aC.) a partir d'una amplíssima bibliografia i de la consulta de fons literàries antigues i memòries d'excavació. L'estratègia grega era la d'ocupar un illot proper a la costa des del qual fer fàcil la defensa i el contacte marítim, per tal de sotmetre i esclavitzar, o bé

comerciar, amb les tribus continentals. La principal colònia, Empúries, no va exercir gaires més funcions que la de control de tràfic naval, i no va necessitar perímetre defensiu fins el s. IV aC., en que s'erigeixen una nova muralla, un portal i una poderosa torre de defensa [MG]

ARRAYÁS MORALES, ISAÍAS. "Sobre la xarxa portuària del litoral de Tarragona en època romana". *Revista de Catalunya*, 261 (maig de 2010) 28-48 [/91, ++]. L'establiment de molls aptes per al desembarcament de tropes o avituallaments és un element clau en tota logística militar. L'autor fa un estat de la qüestió geogràfica de la costa tarragonina a base no únicament de bibliografia, sinó també de tesis doctorals, memòries d'excavació i literatura de l'antiguitat. En un segon apartat tracta de Tarraco, la "rereguarda de Roma a Hispània", assentament de marcat caràcter militar i punt d'entrada dels efectius en la conquesta de la península. En un altre apartat tracta directament del port tarragoní. Les favorables condicions hídriques del tossal (un gran llac interior de 5.000 metres cubics, i el riu Francolí a la vora), el seu port natural i l'excel·lent ubicació envers rutes marítimes a través de les Balears, facilitaren la consolidació de la ciutat com a enclau portuari romà, fins a convertir-se en la principal base d'operacions militars a Hispània. L'arqueologia ha proporcionat dades sobre les condicions del moll, la seva activitat i alguns dels arranjaments que s'hi van fer. L'últim apartat aborda la qüestió dels "Fondejadors romans al litoral de Tarragona. 'Tarraco' i la vitivinicultura" [MG]

AGUILERA, GEMMA. "Legionaris jubilats. Virtuts, curiositats i defectes del sistema de pensions de l'exèrcit romà". *Sapiens*, 92 (juny de 2010) 66-67. Repàs forçat en dues pàgines de les compensacions que les autoritats de Roma reservaven per als legionaris retirats (amb una vintena d'anys de servei). El sistema de donació de terres no únicament proporcionava lleialtat incondicional als generals, sinó que contribuïa a la romanització dels països conquerits [MG]

ROTGER, AGNÈS. "El Cid contra el Món". *Sapiens*, 92 (juny de 2010) 42-48. Reportatge concís sobre el millor guerrer castellà de l'alta edat mitjana. En una exposició succinta toca les principals etapes conegudes del guerrer, però ho complementa amb un toc 'català'. Un dels apartats incideix en la relació amb els comtes de Barcelona, i inclou el cas de Reverter, de la família vescomtal, destacant les similituts amb el Cid [MG]

GARCÍA FERNÁNDEZ, MANUEL. "Las Navas de Tolosa. La mayor batalla de la reconquista". *Historia. National Geographic*, 89 (setembre de 2010) 64-75. Reconstrucció sintètica de la desfeta almohade de 1212 a Sierra Morena, per a la qual els castellans hagueren de convocar l'aplec militar més important mai no vist. A més de les hosts d'Alfons VIII, també hi eren els navarresos de Sanç VII i els catalans i aragonesos amb Pere I. Els castellans havien estat derrotats feia pocs anys a Alarcos, i van comprendre que la única manera de sortir-se'n seria la unió amb totes les forçes militars peninsulars; el Sant Pare també hi col·laborà declarant croada aquella campanya militar. A les p. 70-71 consta l'esquema de la batalla. Pere I comandava el flanc esquerra amb el suport a la vanguàrdia del fidel García Romeu. Els musulmans sumaven 100.000 homes, pels aproximats 60.000 dels cristians, però 10.000 d'aquests eren cavalleria cuirassada i, en general, anaven més ben armats. La victòria va servir per tal que Castella desterrés el perill almohade i rebaixés considerablement la línia fronterera [MG]

CLARAMUNT, SALVADOR. "Al mejor postor. La expedición de los Almogávares". *La Aventura de la Historia*, 143 (setembre de 2010) 26-31. Síntesi centrada en aquesta tropa de mercenaris de la frontera murciana que Pere II el Gran utilitzà per defensar el Principat de la invasió de Felip l'Ardit (1285) i que la crònica de Ramon Muntaner immortalitzà per les seves conquestes ultramediterrànies. Van estar al servei del rei de Sicília i de

l'emperador de Constantinoble. El reportatge explica l'assassinat de Roger de Flor, la persecució de la que foren objecte, la *venjança catalana* i l'establiment dels ducats d'Atenes i Neopàtria. Ben il·lustrat, consta un mapa de la campanya d'Orient [MG]

PUJADES I BATALER, RAMON J. "Les cartes portolanes: orígens, característiques i aportacions de la cultura catalana a la primera cartografia realista". *Revista de Catalunya*, 257 (gener de 2010) 23-44 [/7, ++]. Article sobre aquest imprescindible element de navegació on l'autor parametritza l'entorn on es van originar i la situació geopolítica de la qual va sorgir. Els estris amb què comptaven els pèrits del segle XIII (nauxers) eren imperfectes al desconèixer-se la declinació magnètica de les brúixoles, cosa per la qual "*totes les obres de cartografia nàutica presenten una desviació latitudinal antihorària de l'eix mediterrani d'entre 8º i 10º*". Un segon apartat defineix les característiques de les cartes, format, contingut, disseny, dades, etc., i un tercer exposa l'activitat i la intervenció d'alguns dels principals autors de portolans de l'escola mallorquina: Cresques, Soler, Cantarelles, Lloret, Vallseca, Rossell. S'inclouen fotografies de mida reduïda, a tot color i en paper satinat, on s'il·lustren cartes portolanes dels ss. XIV i XV [MG]

BONET ABELLÓ, JOSEP. *L'ofici de minador i pouater a l'Aleixar*. L'Aleixar: Ajuntament, 2010 (Quaderns Aleixarencs; 1) [0/3/6, ++]. Amb aquest opúscle de 50 pàgines, entrem en la introspectiva antropològica de la Història Militar, ja que a través de l'experiència laboral de l'autor (1897-1982), explica les interioritats de l'ofici de minador (no miner, sinó minador), de mina d'aigua, cosa per la qual també se'l vincula amb el saurí, el pouater o l'aiguader. "*Un minador és l'operari que treballa en l'obertura dels forats de mina o galeries...*". En els setges d'època moderna, els minadors no cercaven aigua, sinó un camí directe al punt més feble de la muralla de la plaça assetjada per dinamitar-lo i obrir-hi una bretxa. Per tant, és interessant conèixer la forma de treballar que tenia el minador, la tècnica de construcció de mines, pous, refugis o sènies i les eines que s'utilitzava. Hi ha dibuixos i reproducció d'estris, i un glossari de minador al final [MG]

ESCULIES, JOAN. "Catalans contra mohicans". *Sapiens*, 98 (desembre de 2010) 38-43. "La lluita pel control del cor de nord-amèrica. El regiment *Royal Roussillon*, format en part per soldats de la Catalunya del Nord, va tenir un paper important en la guerra que va enfrontar francesos i britànics pel domini de Nova França en el segle XVIII. Els catalans van ser presents en el setge del fort William Henry, l'episodi central de la novel·la *El darrer dels mohicans*" [*Resum*] S'adjunten quadres i retrats de l'època, plànols i un dibuix de la indumentària oficial del soldat ras del regiment *Royal Roussillon* [MG]

CORRALES BURJALES, LAURA. "El poder de la imagen durante la Guerra de la Independencia: el caso de Cataluña". *Hispania Nova* [En línia], 2009, núm. 9, s/p. (29 pàgines, en Word) Disponible a: http://hispanianova.rediris.es. [59/2/58, ++] "Aquest artícle te com a comesa central incidir en la importància de la imatge com a arma de lluita políticosocial durant la Guerra del Francès, així com indagar en les diverses orientacions temàtiques, gèneres i característiques formals, partint de les produccions, estampa i gravat, que van circular pel Principat català i aturant-se, també, en llurs autors" [*Resum*]. L'arma propagandística no ha de ser menystinguda en una guerra: fa la seva feina. Dins d'aquest àmbit, les representacions gràfiques (gravats, cartells, etc.), són fonamentals, per tal d'impactar visualment en el públic. CORRALES introdueix el tema vinculant-lo amb la guerra contra Napoleó, amb una especial atenció envers el gravat i l'estampa: promotors, característiques, temes, gèneres, tipus, autors (ressenyes d'estampers), etc. Un segon bloc està dedicat al gravat popular, en el que destaca el paper dels gremis i col·legis laborals en l'autoria i promoció dels gravats patriòtics. Al final de l'artícle, s'inclouen alguns dels gravats i xil·lografies més emblemàtics, portades, papers de regnes i goigs, que l'edició electrònica permet

reproduir amb tot el seu color, i que es poden descarregar [MG]

QUINTANA I SEGALÀ, JOAN-XAVIER. "Matices de una historia de la contrarrevolución". *Hispania Nova* [En línia], 2009, núm. 9, s/p. (18 pàgines, en Word) Disponible a: http://hispanianova.rediris.es . [85/5/38+2, ++] "Els moviments espanyols de contestació a la revolució lliberal van germinar en la invasió napoleònica de 1808. Molts d'aquells combatents van estar també presents en les posteriors conteses d'aquest mateix caràcter. És el cas de Maurici Carrió Serracanta que va lluitar a la Guerra Gran, la Guerra del Francés, la Guerra Reialista i la Primera Guerra Carlina. A través de la seva biografia i amb documentació inèdita podem reconstruir l'evolució d'aquest català membre actiu de la contrarrevolució" [*Resum*]. L'autor comença fent una exposició sobre l'evolució bibliogràfica que ha merescut el seu biografiat i segueix abordant el tema del sometent català "*una brevísima mirada sobre el origen del somatén y su pervivencia en el tiempo hasta 1808*". Després de passar com una revolada per la Guerra Gran i El Bruc, desemboca en el Trienni Liberal, amb el mateix esquema, introducció general, dades sobre la formació d'una defensa militar, en aquest cas, la Milícia Nacional, i notícia sobre la participació de Carrió. Nova documentació, de caire judicial, permet saber que la seva participació a la primera carlinada es va limitar a tasques administratives [MG]

SOLE BONET, TON; ESTEVE MESTRE ROIGE (a c.d.). *Escrits del Pla d'Urgell*. Mollerussa: Institut d'Estudis Comarcals del Pla d'Urgell / Arxiu Comarcal del Pla d'Urgell / Pagès, 2010, 208 p. "L'objectiu d'aquesta monografia és recollir i emmarcar històricament les transcripcions de nombroses fonts documentals, especialment dietaris i correspondència, referides a diferents aspectes de la història moderna i contemporània del Pla d'Urgell, com ara les primeres obres dels Canals d'Urgell entre 1816 i 1832, la pagesia, la meteorologia històrica, la vida social (religió, costums i tradicions) o cóm afectaren a la comarca els conflictes bèl·lics moderns i contemporanis. La publicació es complementa amb un CD en el qual es pot consultar la versió digital dels documents recollits" [*Abstract*]

RAMILA, JANIRE. «Prim, el general. La gran figura española del siglo XIX», *Historia de Iberia Vieja*, 60 [juny de 2010] 68-75. «Acusat de conspiracionista, demagog i ambiciós pels seus enemics, el general Joan Prim i Prats, també va disfrutar d'altres moltes qualitats positives. Qualitats d'estadista que van poder portar una época d'inusual estabilitat a l'Espanya decimonònica. No va ser possible. La seva mort, encara no aclarida, impedí aquesta tendència, sumint novament al país en el caos institucional i en guerres impossibles de véncer» [*Resum*]

BOFARULL I TERRADES, MANUEL. "Capitostos carlins al Penedès a la tercera guerra". *Del Penedès*, IEP, 23 (2010) 94-101 [++]. Repàs als principals caps carlins que van operar pel Penedès a la darrera carlinada: Miquel i Joan Borràs, Mariano Sardà, Domingo Masachs, Martí Miret i Caraltó, Josep Miró Junqué, Josep Moore Arenas i Josep Pascual i Bertran. El text esdevé una síntesi biogràfica, però està ben nodrit de notícies sobre els protagonistes amb apuntaments de llocs i dates. Llàstima que ometi cites documentals i referències bibliogràfiques [MG]

MATA, JORDI. "Entre la revolució i la guerra". *Sapiens*, 96 (octubre de 2010) 48-53. "Els esdeveniments que es van produir durant els anys de la guerra civil i les conseqüències que se'n van derivar han enfosquit, fins gairebé anul·lar-la de la memòria comuna, la tasca de la Generalitat en aquell període. Tanmateix, el president Lluís Companys i el seu govern no van estar inactius mentre es combatia dins i fora de Catalunya. Una altre qüestió és cóm valorar tal actuació i l'actitud de Companys, temes encara controvertits" [*Resum*]

ARCA MÍGUEZ, JOAN MANUEL. "La pesca al servei de la guerra". *L'Arxiu t'informa. Butlletí de l'Arxiu Municipal de Cambrils*, 22 (desembre

de 2010) 2-3 [11/1/1, ++] El port cambrilenc i les barques de pesca van ser utilitzades per la República amb fins de logística militar (per proveïr l'exèrcit o bé per formar ponts de barques a l'Ebre). Això els convertí en objectiu militar de l'exèrcit nacional. La majoria de les embarcacions van ser requisades, i una trentena destruïdes o resultaren desaparegudes, de manera que només quatre van seguir operatives després de la guerra. L'article bifoli relaciona noms de barques i matriculacions [MG]

BAENA GALLARDO, NEUS. *Les dones també fan història. Història i memòria de les dones de Constantí al segle XX*. Constantí: Ajuntament, 2010. Interessant monografia de tall antropològic centrada al voltant de la figura de la dona com a pal de paller de la comunitat constantinenca. Ens fixem sobretot en el capítol relatiu a la Guerra Civil (p. 43-48), en el qual, a través de les vivències que plasmen alguns testimonis escollits (anònims) ens adonem del paper que les femelles constantinenques hagueren d'assumir en llurs respectives llars. Les crueses de la guerra i les arbitrarietats polítiques vistes des d'una perpsectiva testimonial fins ara muda, però no per això menys eloqüent [MG]

GONZALVO I BOU, GENER. "La Guerra Civil de 1936 des d'un punt de vista conservador: la família Bou de l'Espluga de Francolí". *Aplec de Treballs*, Montblanc, CECB, 28 (2010) 103-110 [5/1/8, ++]. El dietari personal de Ramon Bou i Magrans, avi de l'autor, serveix de fil argumental per repassar les vicissituds de la família Bou durant la Guerra Civil. Bou va ser un blanc fàcil dels revolucionaris el 1936, no políticament, sinó pel fet de ser profundament catòlic i amo d'una botiga de pesca salada i cansaladeria, dues finques i un hortet, patrimoni modest però en el context rural de l'Espluga, força cobejat. La nit que assassinaren al rector, un escamot de milicians s'endugué els principals propietaris del poble, "*En el decurs de les següents setmanes foren cremats i destruïts tots els retaules i l'orgue de la parròquia de Sant Miquel, temple que, posteriorment fou emprat com a mercat. El comitè de milícies antifeixistes s'instal·là a l'antiga rectoria* […] *les forces revolucionàries més incontrolades començaren els assassinats d'espluguins en dues tongades*". Es van requisar totes les propietats i es col·lectivitzaren els negocis. Des de l'Ajuntament s'avisà a Bou que fugís: la seva botiga fiava i molts dels deutors formaven part de la cúpula cenetista local... Un apuntament curiós: durant la guerra la vila va ser saquejada per militars. No eren els nacionals, sinó la cavalleria republicana! [MG]

FIGUERAS I ARTIGAS, JOSEP M. "Lluís Capdevila, corresponsal de guerra. Les cròniques al front d'Aragó (1936-1938)». *Gazeta*, Societat Catalana de Comunicació (IEC), 2 (2010) 61-71 [http://revistes.iec.cat/index.php/gazeta] [25/-/9+6, ++] Semblança professional i política del periodista Lluís Capdevila, on s'exposa concissament la seva trajectòria com a escriptor i periodista i la seva activitat política a favor del catalanisme i dels ideals republicans. A la segona part de l'article destaca la seva participació durant la Guerra Civil en el diari *La Humanitat*. El setembre de 1936 deixà la redacció i s'uní a les columnes de milicians que partien cap el front, i a la revista *Catalunya antifeixista*, publicà l'arribada a Alcanyís, els combats, la vida a les trinxeres i la sort dels companys d'armes. El 1937 era comissari de Premsa de la Generalitat, i el 1938 col·laborà al llibre *Presència de Catalunya*, els exemplars del qual es lliuraren als soldats al front. L'article acaba ennumerant les característiques ideològiques que transmetia en les seves cròniques, tot argumentant la veta de «*escriptor compromès que aspira, plenament, a narrar la realitat que veu des de la perspectiva pròpia de la seva visió personal*", autor d'escrits que "*Són cròniques de guerra d'un escriptor, no articles ideològics d'un polític*". Al final annexa en un llistat els títols de les cròniques "Del front de guerra" publicades a *La Humanitat*, *Amic*, *Meridià* i *Diari de guerra* [MG]

HERNÁNDEZ LÓPEZ, JOSÉ MIGUEL. "La Batalla de l'Ebre: una visió des del diari *La Humanitat*". *Gazeta*, Societat Catalana de

Comunicació (IEC), 2 (2010) 73-83 [http://revistes.iec.cat/index.php/gazeta] [43/2/16+1, ++]. Fidel als ideals republicans espanyols, però també a l'esperit periodístic, "*el diari LA HUMANITAT, enmig d'una situació de guerra i de tensions polítiques internes molt fortes (tal i com explicaré més endavant) va tractar de mantenir els seus objectius com a diari al servei de Catalunya i de la República*". S'exposa la situació políticomilitar que va precedir a l'ofensiva de l'Ebre, i la intervenció de la premsa per aixecar la moral de la tropa. En apartat a banda, s'explica cóm informava la premsa dels esdeveniments bèl·lics al front de l'Ebre, però sobretot, HERNÁNDEZ LÓPEZ sap disseccionar titulars i expressions habituals per tal de mostrar l'ideari amb el qual el rotatiu dossificava la informació que donava del front. Dels 110 exemples revisats, només 28 feien expressa referència a operacions militars, "*La consulta als comunicats oficials dels dos bàndols revela el fort control de la censura militar. Tant en els combats aeris com als terrestres apareix una constant contradicció: els dos bàndols manifesten haver avançat les seves posicions i, com a molt, es reconeix la resistència del contrari. Els morts i els ferits mai apareixen. Tampoc es fa menció dels patiments dels homes. Això queda per a l'enemic, que es qui sofreix la derrota*". El tractament i les paraules escollides per informar d'un final de la batalla de l'Ebre, en el que l'exèrcit republicà no fou derrotat i sense explicar perquè de l'Èbre es resitua el front al Segre, resulta un magne exercici d'habilitat comunicadora [MG]

AA.DD. Dossier: "115 dies a l'Ebre", *Sapiens*, 97 (novembre de 2010). GARCÍA, ORIOL. "Tots els fronts porten a l'Ebre" - "L'Ebre es converteix en el teatre d'operacions on es decidirà la guerra. A la primeria del 1938, quan ja es portava any i mig de guerra, les perspectives de la República ja són pessimistes. Més enllà de les pèrdues humanes i d'efectius, la desfeta de l'exèrcit a la batalla de Terol desgasta emocionalment els soldats. Mentrestant, un Franco que se sap superior militarment, arriba fins al nord del País Valencià. El territori republicà ha quedat partit en dos i l'Ebre es converteix en l'eix vertebrador de la batalla que decidirà la guerra"; MARIMON, SÍLVIA. "La darrera batalla" – "Revivim el combat més èpic i sagnant de la guerra civil espanyola. La mitjanit del 25 de juliol del 1938, l'exèrcit republicà va atacar per sorpresa les línies defensives franquistes entre Amposta i Mequinensa. La reacció no es va fer esperar, i en poques hores hi arribaven unitats, bombarders i caces d'arreu de l'Estat. Començava la batalla més decisiva de la Guerra Civil Espanyola. Uns 30.000 homes hi deixarien la pell"; CASAS CODINACH, SÒNIA. "Estimada esposa…" – "La vida quotidiana a primera línia de foc explicada per un soldat
La primavera del 1938, Joan Adserias, un xocolater del barri de Gràcia de Barcelona, va ser reclutat per l'exèrcit republicà. La quarantena de cartes que va escriure a la seva esposa Mercè Crusellas sintetitzen les vivències i els pensaments dels soldats que van participar al front de l'Ebre. En Joan ens parla d'esperança i d'avorriment, de fred, gana i set, de companyonia i solitud. Un relat que ens mostra com va ser viure, dia a dia, a peu de trinxera"; BERBÍS, SÍLVIA. "L'endemà de la batalla" – "De la desfilada dels vencedors a l'exili dels vençuts. Després de 115 dies de combats esfereïdors, i mentre l'exèrcit franquista anava avançant tot fent un moviment similar al d'un acordió sobre el terreny, les tropes republicanes iniciaven una progressiva retirada. Enrere quedaven unes 60.000 baixes per bàndol i un camí aplanat per a l'ofensiva final de Franco sobre Catalunya. El desenllaç de la guerra estava sentenciat"; TRULLÀS, GLÒRIA. "La vida continua" – "L'empremta del conflicte a les terres de l'Ebre. El 16 de novembre del 1938, la batalla s'ha acabat. Els veïns de la Terra Alta i la Ribera d'Ebre respiren més tranquils, tot i que la presència al territori d'uns 200.000 soldats; durant quatre mesos ha representat un impacte brutal. Els camps estan arrasats i plens de material bèl·lic. Els pobles han quedat deserts i les cases, destruïdes" [*Resums: www.sapiens.cat*]

PESSARRODONA ARTIGAS, MARTA. *França 1939. La cultura catalana exiliada*. Barcelona: Ara Llibres, 2010, 365 p. "Amb la Guerra Civil a punt d´acabar, els ports dels Pirineus van veure una llarga corrua de refugiats camí de França que deixaven la seva terra davant l´arribada imminent de les tropes insurrectes. Entre ells, nombrosíssims intel·lectuals i artistes catalans, la majoria dels quals compromesos amb les institucions republicanes. Soldevila, Riba, Pi Sunyer, Rodoreda, Obiols, Fontserè, la Institució de les Lletres Catalanes... MARTA PESSARRODONA ressegueix amb aquest assaig apassionant, fruit de quatre anys d´investigació, l´èxode de les institucions i les persones, així com la seva estada forçada al país veí o l´embarcament cap a Amèrica. La història d´un temps determinant i crític: tota la saba cultural d´un país condemnada de cop a sobreviure o a assecar-se per sempre" [www.lacentral.com]

FARRÉ MORÁN, JOSEP. "Diari dels últims mesos de Guerra Civil a Torredembarra". *Recull de Treballs*, Centre d'Estudis Sinibald de Mas, Torredembarra, 10 (2009) 5-38. Als seus deu anys, l'autor va emplenar un quadern d'escola amb les vivències més remarcables des de mitjan agost de 1938 fins a l'entrada dels nacionals a la vila, el 19 de gener de 1939. Rera una introducció on fa constar el seu pèrfil biogràfic i d'uns quants punts aclaridors, hom reprodueix el dietari, degudament actualitzat i revisat (p. 13-31). Poc abans que entressin els nacionals, la família va fugir cap a les muntanyes. Durant tres dies es van refugiar quatre famílies en un trinxerot a l'espera d'esdeveniments. Alarmes, bombes, menjar precari, molta gana, preus desorbitants, els refugiats madrilenys, anades i vingudes de tropa, etc., constitueixen el fil argumental d'un tema narrat a través de l'escala de valors d'un vailet preadolescent. Al final consta un índex onomàstic [MG]

VENTOSA I ROIG, JOAN. "Diari del viatge de Montpeller a Mèxic (octubre de 1941)". *Del Penedès*, IEP, 23 (2010) 14-45 [34/0/7, ++]. Transcripció comentada del dietari inèdit sobre el viatge d'exili a Mèxic del farmacèutic i pèrit agrícola Joan Ventosa Roig (1883-1961), a cura del seu nét Abel Pascual i Ventosa. Ventosa i Roig era membre del Partit Republicà Federal de Vilanova i fou regidor d'aquell ajuntament. Gran impulsor del cooperativisme en presidí la federació catalana i l'espanyola, i va estar al costat de Macià el 14 d'abril quan va proclamar la República catalana; després fou diputat i conseller d'Agricultura i Economia, etc. Quan l'exèrcit nacional guanyà la guerra, la seva trajectòria política no li va donar més opció que la de l'exili. El seu és un relat fresc i dinàmic que dóna una nítida idea de les engoixes i peripècies d'una família significada obligada a emprendre l'exili en uns moments d'incertesa política com aquells que els va tocar viure. El text és ple de curiositats i nomena no poques personalitats conegudes [MG]

LLOR, MONTSERRAT. "Cómo burlamos a los nazis". *La Aventura de la Historia*, 140 (juny de 2010) 20-27. Reconstrucció històrica de la peripècia protagonitzada per un grup de joves espanyols (Francesc Boix, Jesús Grau, José Alcubierre, Lázaro Mates, Jesús Tello, Ramiro Santisteban) que foren hospes de Mathausen i aprofitaren el seu destí al laboratori fotogràfic d'identificació de presos, per produir i salvaguardar algunes instantànies que donessin testimoni de l'horror d'aquell bocí d'Holocaust. Posteriorment va constituir part del material que es féu servir durant el judici de Nuremberg, on el propi Bosch va testificar. Al final es reprodueixen algunes imatges de l'album Poschacher (nom del grup) [MG]

MIRÓ MONTOLIU, M. ISABEL i JOSEP SUGRANYES BLANCH. "Biografia de Francesc Blanch Bosch". *Recull de Treballs*, Centre d'Estudis Sinibald de Mas, Torredembarra, 10 (2009) 5-38. A través de la vida d'aquest mestre republicà, sobretot en el període de la Guerra Civil i l'exili, hom pot copsar cóm degué ser l'existència de tants milers i milers de catalans d'una generació que es va veure truncada brutalment… [MG]

RECULL:

GENERAL:

DD.AA. *Las grandes batallas de la historia*. Barcelona: Plaza & Janés, 2009, 680 p.

CLEMENTS, JONATHAN. *Historia y leyenda de una casta guerrera. Los samurais*. Barcelona: Crítica, 2010, 392 p.

ANTIGUITAT:

ARROYO, FRANCISCO. *Diccionario de la Hispania Romana*. Madrid: Aldebarán, 2010, 876 p.

GARCÍA TOMÁS, SALVADOR. *Aníbal. Genio de la guerra*. Madrid: Cultivalibro, 2010, 374 p.

MERCER, CHARLES E. *Breve historia de Alejandro Magno*. Madrid: Nowtilus, 2009, 188 p.

MEDIEVAL:

ASENSIO ESTEBAN, JOSÉ ÁNGEL; Mª ÁNGELES MAGALLÓN BOTAYA; FERNANDO LÓPEZ GARCÍA; ENRIQUE N. VALLESPÍN DOMÍNGUEZ; ROBERTO VIRUETE ERDOZÁIN. "La fortaleza andalusí del Cerro Calvario (la Puebla de Castro, Huesca); análisis de su planta y técnicas constructivas". *Pallas. Revue d'Études Antiques*, Presses Universitaires du Miraill, 82 (2010 = *Ab Aquitania in Hispaniam. Mélanges d'histoire et d'archéologie offerts à Pierre Sillières*), 255-274.

BISSON, THOMAS N. *La crisis del siglo XII. El poder, la nobleza y los orígenes de la gobernación europea*. Barcelona: Crítica, 2010, 548 p.

ESPARZA, JUAN JOSÉ. *Moros y cristianos*. Madrid: La esfera de los libros, 2010, 736 p.

FÁBREGAS GARCÍA, ADELA (ed.). *Islas y sistemas de navegación durante las edades Media y Moderna*. Granada: Alhulia, 2010, 606 p.

FLORI, JEAN. *Las cruzadas*. Granada: Universidad, 2010, 174 p.

GARCÍA FITZ, FRANCISCO. *La reconquista*. Granada: Universidad, 2010, 204 p.

JARRET, JONATHAN. *Rulers and ruled in frontier Catalonia, 880-1010*. Woodbridge, Suffolk: The Boydell Press, 2010, 208 p.

OLIVEIRA, LUIS FELIPE. *A Coroa, os Maestres e os Comendadores. As Ordenes Militares de Avis e de Santiago (1330-1449)*. [Faro]: Universidade de Algarve, 2009, 555 p.

SETTIA, ALDO A. *De re militari. Prattica e teoria nella guerra medievale*. Roma: Viella, 2008, 334 p.

SOLER I JIMÉNEZ, JOAN. *La formació de la pobla de Santa Pau a redòs del castell dels barons (1248-1331)*. Barcelona: Fundació Noguera, 2008 (Estudis; 44), 329 p.

MODERNA:

GARCÍA HERNÁN, DAVID. *La historia sin complejos. La nueva visión del imperio español*. Madrid: Actas, 2010, 572 p.

CERVERA OBREGÓN, MARCO ANTONIO. *Guerreros aztecas*. Madrid: Nowtilus, 2011, 230 p.

Guerra del Francès

NUBOLA, CECILIA; ANDREA WÜRGLER (a c.d.) *Ballare col nemico? Reazioni all'espansione francese in Europa tra entusiasmo e*

resistenze (1792-1815) // Mit dem Feind Tanzem? Reaktionen auf die franzosische Expansion in Europa zwischen Begeisterung und Protest (1792-1815). Bolonya: Il Mulino / Berlín: Dunker & Humblot, 2010 (Annali dell'Istituto storico italo-germanico. Contributi / Berträge; 23), 306 p.

CONTEMPORÀNIA:

HERNÁNDEZ MOREJÓN, ANTONIO. *Topografía del Hospital Militar de Mahón 1806*. Ed. facs. Maó: Reial Acadèmia de Medicina de les Illes Balears, 2010 (Col·l. Institut Menorquí d'Estudis), 243 p.

MARTÍNEZ LÓPEZ, FERNANDO; JORDI CANAL; ENCARNACIÓN LEMÚS. *París, ciudad de acogida. El exilio español durante los siglos XIX y XX*. Madrid: Marcial Pons, 2010, 413 p.

IGM

LUSSU, EMILIO. *Un año en el altiplano*. Tr. Carlos Manzano. Barcelona: Libros del Asteroide, 2010, 244 p.

El Marroc

GARCÍA DEL RÍO FERNÁNDEZ, JUAN; CARLOS GONZÁLEZ ROSADO. *Blocaos. Vida y muerte en Marruecos*. Madrid: Almena, 2009, 332 p.

GCE

CAMBA, JULIO. *Haciendo de República y artículos sobre la Guerra Civil*. Madrid: Libros del silencio, 2010, 382 p.

CHAVES NOGALES, MANUEL. *A sangre y fuego*. Madrid: Espasa-Calpe, 2010, 272 p.

COLOMINA LIMONERO, INMACULADA. *Dos patrias, tres mil destinos. Vida y exilio de los niños de la guerra de España refugiados en la Unión Soviética*. Madrid: Fundación Largo Caballero i Ediciones Cinca, 2010 (Biblioteca de Historia Social; 3), 279 p.

GIL ANDRÉS, CARLOS. *Piedralén. Historia de un campesino. De Cuba a la Guerra Civil*. Madrid: Marcial Pons, 2010, 408 p.

GONZÁLEZ GARCÍA, CLEMENTE. *Espías y guerrilleros en la sierra de Espadán*. Castelló: CGG, 2009, 199 p.

LARRAZ ANDÍA, PEDRO y VÍCTOR SIERRA SESÚMAGA. *Requetés. De las trincheras al olvido*. Madrid: La Esfera de los libros, 2010, 956 p.

MARCO IGUAL, MIGUEL. *Los médicos republicanos en la Unión Soviética*. Barcelona: Flor del Viento, 2010, 509 p.

MARTÍN I BERBOIS, JOSEP LLUÍS. "L'ús dels arxius per a la reconstrucció d'un avantpassat: el cas del Coronel Antonio Martín Lagunilla". *Paratge*, SCGHSVN, Barcelona, 23 (2010) 53-63.

SELLÉS I PONS, M. DELS ÀNGELS. *De Chamartín a Collbató: La Guerra Civil viscuda per un nen (1936-1939)*. Barcelona: La Mar de Fàcil, 2010 (Col. Associació Cultural de Montserrat), 180 p.

SEVILLANO, FRANCISCO. *Franco. Caudillo por la gracia de Dios*. Madrid: Alianza, 2010, 348 p.

SOREL, ANDRÉS. *Las guerras de Artemisa*. Madrid: El Olivo Azul, 2010, 288 p.

TUÑÓN, MATEO. *Hacia la libertad*. Ed. Arnau Murià Tuñón. Lleida: Milenio, 2010, 286 p.

IIGM

HASTINGS, MAX. *La guerra de Churchill. La historia ignorada de la segunda guerra mundial*. Barcelona: Crítica, 2010, 846 p.

MABON, ARMELLE. *Prisonniers de guerre 'indigènes'. Visages oubliés de la France occuppé*. París: Éditions La Découverte, 2010, 298 p.

ROGGE, BERNARD y WOLFGANG FRANK. *Bajo diez banderas. La odisea del 'Atlantis'*. Barcelona: Edhasa, 2010, 448 p.

***Castillos de España*, núm. 160 (novembre de 2010)**: COLIS HERCE, CÉSAR. "El Patrimonio Histórico y Natural del Ejército" (1-7); JIMÉNEZ ESTEBAN, JORGE. "Un ámbito natural e histórico excepcionalmente conservado: el campo de maniobras de El Palancar en la Sierra de Hoyo de Manzanares" (8-13); MUÑOZ JIMÉNEZ, JOSÉ MIGUEL. "El patrimonio desaparecido. La sede de la Academia de Ingenieros de Guadalajara" (14-22); PÉREZ TORRES, JOSÉ LUIS. "La Plan de gestión de las baterías militares de Cartagena: puesta en valor para su aprovechamiento turístico y cultural" (23-32); PONCE DE LEÓN, PEDRO. "El palacio de El Viso del Marqués (Ciudad Real); casa fuerte de D. Álvaro de Bazán, Gran Almirante de Castilla y Marqués de Santa Cruz. Sede del Archivo de la Marina" (33-37); PRADILLO ESTEBAN, PEDRO. "El TYCE de Guadalajara, museo de arqueología industrial en los antiguos talleres del Ejército" (38-44); SCHNELL QUIERTANT, PABLO. "los cañones 'gigantes' del Plan de 1926; usos para la paz en el siglo XXI" (45-55); RUIBAL RODRÍGUEZ, AMADOR. "El Patrimonio Histórico fortificado de Melilla y sus usos actuales. Del enfrentamiento al encuentro de civilizaciones" (56-64); PÉREZ, LEONEL C.; CÁNDIDO SANTANA Y RICARDO A. VIERA. "Evolución histórico-arqueológica del cinturón defensivo de la ciudad de Matanzas de 1693 a 1898 (Premio Manuel Corchado 2009)" (65-75). **Núm. 161-163 (2011 = exemplar monogràfic dedicat a les forces càntabres)**: BOHIGAS ROLDÁN, RAMÓN. "Un esbozo de acercamiento a las fortalezas castreñas de Cantabria" (3-10); RUÍZ GUTIÉRREZ, ALICIA. "Acerca del origen de las fortificaciones en el sur de Cantabria: el castro de la Campana" (11-14); BOHIGAS ROLDÁN, RAMÓN y MIGUEL UNZUETA PORTILLA. "Las investigaciones arqueológicas en el *oppidum* de la peña de Sámano (2000-2005)" (15-22); PERALTA LABRADOR, EDUARDO. "Campamentos romanos en Cantabria" (23-36); BOHIGAS ROLDÁN, RAMÓN. "Las fortificaciones tardoantiguas y altomedievales en Cantabria. Un estado de la cuestión" (37-60); CASTRO FERNÁNDEZ, JOSÉ JAVIER DE y ÁFRICA CUADRADO BASAS. "Un modelo de fortificación. Los castillos urbanos de Alfonso VIII de Castilla" (61-70); MANTECÓN CALLEJO, LINO y JAVIER MARCOS MARTÍNEZ. "Fortificaciones del territorio del Nansa durante la Edad Media. Hipótesis de evolución en el tiempo" (71-78); MUÑOZ JIMÉNEZ, JOSÉ MIGUEL. "Señoríos, reparto territorial y fortificaciones en Cantabria durante la Baja Edad Media" (79-92); PALACIOS RAMOS, RAFAEL. "Las fortificaciones de la Edad Moderna en Cantabria, un esquema orientado a la defensa costera" (93-106); GARCÍA ALONSO, MANUEL. "Las evidencias arqueológicas de la batalla de Ramales (Primera Guerra Carlista)" (107-116); PALACIOS RAMOS, RAFAEL. "La fortificación en Cantabria en el siglo XIX: pervivencias y cambios" (117-128); PALACIOS RAMOS, RAFAEL. "Defensa y fortificación de Cantabria durante la guerra de la Independencia" (129-138); GONZÁLEZ RIANCHO, ANÍBAL. "El diario de Santander de don José Almirante y Torroella (Valladolid, 16/07/1823 a 23/08/1893)" (139-144); GARCÍA ALONSO, MANUEL y MIGUEL ÁNGEL FRAILE LÓPEZ. "La arqueología de la Guerra Civil en Cantabria meridional: el frente norte" (145-156); REMOLINA SEIVANE, MIGUEL. "Realización del inventario de la arquitectura defensiva de Cantabria, metodología y alcance de la investigación" (157-164).

***Clío*, núm. 111 (gener de 2011)**: OLESTI VILLA, ORIOL. "Alejandro Magno. El inmortal" (18-33); DEL PINO OLMEDO, FRANCISCO. "Los 'corsarios' de la Segunda Guerra Mundial" (34-41); GIMÉNEZ CHUECA, IVÁN. "Alfonso el Batallador. 'Ricardo Corazón de Aragón'" (58-67). **Núm. 112 (feber de 2011)**: SOLER, SUSANA."Hititas contra egipcios. 'Guerra fría' en la Antigüedad" (16-27); ROMERO, CARLOS. "Sundiata Keita, la leyenda del rey león" (62-69). **Núm. 114 (abril de 2011)**: NOGUERA, ALFONSO. "Libia antes de Gadaffi" (18-27); OLTRA, JOAQUIM. "150 años de la guerra civil norteamericana" (28-39); FLORENTÍN, MANUEL. "Abril 1916. Pascua sangrienta en Dublín" (40-47). **Núm. 115 (maig de 2011)**: GIMÉNEZ CHUECA, IVÁN. "La batalla de Lepanto ¿una victoria decisiva?" (18-31); BROGGI, DAVID. "Los últimos años de Aníbal" (72-79). **Núm. 116 (juny de 2011)**: OLESTI VILA, ORIOL. "Últimas notícies desde Troya" (16-25). **Núm. 117 (juliol de 2011)**: CASALS, XAVIER. "13-19 de julio de 1936. La semana más sangrienta" (22-33); GIMÉNEZ CHUECA, IVÁN. "Álvaro de Bazán. El 'master and comander' de Felipe II" (78-85). **Núm. 118 (agost de 2011)**: SANCHO, ENRIQUE. "Comanches. El imperio de las praderas" (28-35); FLORENTÍN, MANUEL. "Creta 1941. Los alemanes, nuevos años del mar Egeo" (36-45). **Núm. 119 (setembre de 2011)**: RÁMILA, JANIRE. "Órdenes militares. Entre la cruz y la espada" (16-29); PINÓS, PEDRO J. "Amanecer zulú. El trago más amargo del imperio británico" (30-37); CASALS, XAVIER. "Los libertadores de América. Historia de unos españoles que dejaron de serlo" (62-73).

***Estudis de Constantí*, núm. 27 (2011)**: GÜELL, MANEL. "Crisis i demografia. Constantí durant la Guerra del Francès (67-79); CIFUENTES PEREA, JOSÉ LUIS. "Juan, José y Félix. De Constantí a Cuba, un viaje sin retorno (1895-1898)" (81-119); GRAU I PUJOL, JOSEP M. "Cartes de soldats de Constantí i la Selva del Camp des del front de guerra (1936-1938)" (141-166); ZEPEDA ITURRIETA, JUAN-ROBERTO. "Els refugiats de guerra a Constantí (1936-1939)" (167-200).

***Revista Española de Historia Militar*, núm. 114-115 (2009)**: MORTERA PÉREZ, ARTEMIO. "Ametralladoras del ejército español hasta la guerra civil (II)" (194-208); FRESNO CRESPO, CARLOS. "Gloster Javelin (II)" (209-219); FRESNO CRESPO, CARLOS. "Carros de combate ligeros de la 2ª Guerra Mundial (Alemania VII)" (220-230); PAÑEDA RUÍZ, JOSÉ MANUEL. "El muro atlántico. Cómo se construyó" (231-240); ALCAIDE YEBRA, JOSÉ ANTONIO. "Combates en tierra por Narvik (I)" (241-255). **Núm. 116 (2010)**: ALCAIDE YEBRA, JOSÉ ANTONIO. "Narvik. Principio y fin (II)" (2-14); CANDIL MUÑOZ, ANTONIO J. "De Havilland 'Mosquito' caza, bombardero... ¡un avión absolutamente polivalente! (I)" (15-26); FRESNO CRESPO, CARLOS. "Hawker Fury (I)" (27-36); NEULEN, HANS WERNER. "Aviones italianos en la Lutwafe. Requisados, utilizados pero no apreciados (I)" (37-48). **Núm. 117 (2010)**: CANDIL MUÑOZ, ANTONIO J. "De Havilland 'Mosquito' caza, bombardero... ¡un avión absolutamente polivalente! (II)" (50-62); ANDERSON, THOMAS. "Tigres en África (I)" (63-81); FRESNO CRESPO, CARLOS. "Hawker Fury (II)" (83-88); NEULEN, HANS WERNER. "Aviones italianos en la Lutwafe. Requisados, utilizados pero no apreciados (II)" (90-95); MORTERA PÉREZ, ARTEMIO. "Los cañoneros de la clase 'Recalde'" (96-100). **Núm. 118 (2010)**: IFRÁN RODRÍGUEZ, TABARÉ. "Beechcraft B-34 'mentor' en la aviación militar uruguayana" (104-117); SOLER, EDUARDO. "Kawasaki Ki-45 Toryu (Nick)" (118-124); MORTERA PÉREZ, ARTEMIO. "Los cañoneros de la clase 'Recalde' (II)" (125-130); ANDERSON, THOMAS. "Tigres en África (II)" (131-142); CANDIL MUÑOZ, ANTONIO J. "De Havilland 'Mosquito' caza, bombardero... ¡un avión absolutamente polivalente! (III)" (143-150). **Núm. 119 (2010)**: CANDIL MUÑOZ, ANTONIO J. "De Havilland 'Mosquito' caza, bombardero... ¡un avión absolutamente polivalente! (IV)" (155-165); FRESNO CRESPO, CARLOS; JULIO LÓPEZ CAEIRO (fot.); LUIS FRESNO CRESPO (fot.). "Henschel HS 126 (I)" (167-175); TOLEDO, JUAN JOSÉ. "Un 'De Bange' en Marrakech. Antiguos y nuevos conflictos" (176-187); MORTERA PÉREZ, ARTEMIO. "El grupo experimental" (188-198). **Núm. 120-121 (2010)**: DIEGO PAREJA, LUIS MIGUEL DE. "La expedición española a Italia para reponer a Pío X en el gobierno de Roma" (200-206); PAÑEDA RUÍZ, JOSÉ MANUEL. "Baterías y cañones en el muro atlántico" (207-218); FRESNO CRESPO, CARLOS; JULIO LÓPEZ CAEIRO (fot.); LUIS FRESNO CRESPO (fot.). "Henschel HS 126 (II)" (219-227); CANDIL MUÑOZ, ANTONIO J. "De Havilland 'Mosquito' caza, bombardero... ¡un avión absolutamente polivalente! (V)" (228-235); FURIO, ANDERLE. "La 'cucaracha' a las puertas de Madrid" (237-248); MORTERA PÉREZ, ARTEMIO. "Las grandes bombardas y el sitio de Gijón" (249-260). **Núm. 122 (2010)**: HERNÁNDEZ GARVI, JOSÉ LUIS. "Fuerzas aeromóviles del ejército de los Estados Unidos en la Guerra de Vietnam (I)" (2-12); FRESNO CRESPO, CARLOS; JULIO LÓPEZ CAEIRO (fot.); LUIS FRESNO CRESPO (fot.). "Henschel HS 126 (III)" (13-18); CANDIL MUÑOZ, ANTONIO J. "De Havilland 'Mosquito' caza, bombardero... ¡un avión absolutamente polivalente! (VI)" (19-26); ALCAIDE TEBRA, JOSÉ ANTONIO. "Un fracaso en la operación 'Tese'. Bir Hakeim" (27-47). **Núm. 123 (2010)**: CANDIL MUÑOZ, ANTONIO J. "De Havilland 'Mosquito' caza, bombardero... ¡un avión absolutamente polivalente! (VII)" (50-60); RODRÍGUEZ CAPILLAS, NOELIA. "Avia B-35" (61-64); MORTERA PÉREZ, ARTEMIO. "Douglas DC 2 (& DC 1) en España (I)" (65-76); GARCÍA-MATARREDONA CEPEDA, DANIEL. "El Sansón extremeño García de Paredes. La leyenda comenzó en Cefalonia" (77-83); TINCOPA GALLEGOS, AMARU. "Los Caproni Ca.310 del Cuerpo Aeronáutico de Perú" (84-95).

***Revista de Historia Militar*, núm. 107 (2010)**: ALONSO JUANOLA, VICENTE. "Los uniformes y los retratos de los hermanos Navarro Sangrán" (11-40); BOULLOSA FERNÁNDEZ, EMILIO M. "Escipión en Numancia ¿el triunfo de la disciplina?" (41-72); CARRASCO ÁLVAREZ, ANTONIO J. "La guerra irregular en España, 1808-1812. Un análisis comparativo. Las divisiones de guerrillas en Valencia" (73-106); DIEGO PAREJA, LUIS MIGUEL DE. "Ejército y política. La represión de los motines de 1766, un antecedente "ilustrado" del recurso a la intervención militar para garantizar la estabilidad interior del Estado" (107-150); HERNÁNDEZ NAVARRO, FRANCISCO JAVIER; ANTONIO PRIETO BARRIO. "Una gran desconocida. La Orden Militar de la Constancia del Protectorado Español en Marruecos (1946-1957)" (151-184); MOLINER PRADA, ANTONIO. "El teniente general D. Francisco de Copons y Navía y la Constitución de 1812" (185-214).

FONS I ARXIUS:

Els arxius de la Guàrdia Civil. El cas de la caserna de La Selva del Camp

Amb el desplegament dels Mossos d'Esquadra a la demarcació de Tarragona el cos de la Guàrdia Civil va iniciar el replegament i sols va mantenir els quarters de les ciutats cap de partit judicial. La resta han estat tancats, cas de la caserna de la Guàrdia Civil de la Selva del Camp, l'edifici de la qual ha passat a l'ajuntament, que el 2010 el va reconvertir en jutjat municipal.

La fundació de la Guàrdia Civil data de mitjan segle XIX, concretament de l'any 1844, havent estat concebut com un cos de seguretat pública de caràcter militar dependent del ministeri de governació. Recordem que a Catalunya des d'inicis del segle XVIII funcionava el cos de mossos d'esquadra amb idèntiques funcions policials, la persecució dels delinqüents, i que en el següent segle els dos cossos cohabitaren en el mateix territori. Els mossos d'esquadra són el cos de policia civil més antic d'Europa.

A l'igual que els arxius militars, els de la Guàrdia Civil a Catalunya han estat continuament expurgats sense control, a més d'oferir dificultats al seu accés. La tendència orgànica ha estat la de centralitzar-ne els serveis des de la capital espanyola. La seu central de l'arxiu de la Guàrdia Civil és al carrer Guzmán el Bueno, 110 (28.003 – MADRID). Amb tot, existeixen fons vinculats formats per còpies d'informes, atestats o expedients que per tal de seguir el procediment havien de ser enviats a d'altres organismes (arxius judicials, centres penitenciaris, govern civil, delegacions d'hisenda, municipis, etc.). Aquests altres fons representen una alternativa vàlida per a l'investigador.

A través d'un inventari de febrer del 1932 de la Guàrdia Civil local, conservat a l'arxiu municipal de la Selva del Camp **[AMSC, *Fons Municipal*, sign. 7467]**, hom pot conèixer el contingut documental d'una caserna rural a Catalunya. La caserna de la Selva pertanyia a la línia de Montblanc, comandància de Tarragona, 5a. companyia. La major part del material documental és de caràcter legislatiu i abasta des de finals del segle XIX, butlletins oficials del propi cos i de la Diputació provincial, reglaments de funcionament orgànic, ingrès, ascens, escalafó, orfes, mutualitat, formació, etc., a més de la normativa de competència, com ara el reclutament militar, les lleis de caça, pesca, seguretat vial, etc. També un parell de llibres d'història del cos. La seva funció operativa a la zona feia imprescindible la possessió de mapes i nomenclàtors. La caserna era, a més de lloc de treball, residència familiar. La de La Selva del Camp

s'havia establert en el segle XIX a l'antic castell, però posteriorment ocupà un immoble al costat de la muralla. A l'inventari apareixen mitja dotzena de lliteres. El document explica que l'any 1929 s'havia destruit documentació "passiva" i impresos sense valor mitjançant el foc controlat. Un altre sistema per eliminar documentació de la Guàrdia Civil era dur-la a les papereres de la Riba per transformar el paper en pasta, sobretot en l'època de l'autarquia franquista, mètode que va perdurar en el temps.

Per conèixer els noms i cognoms, procedència, filiació, edat i família dels guàrdies la única referència local és el padró municipal d'habitants, a més dels llibres del registre civil o dels sacramentals de la parròquia. La mobilitat d'aquests funcionaris era alta, de la mateixa manera que ho era la dels religiosos, els mestres, els metges i els d'altres professions especialitzades.

Actualment, no existeix un arxiu històric del Cos, per bé que l'Arxiu de Gestió custodia els expedients personals de guàrdies civils i carrabiners del regne (identificats amb nom i dos cognoms), i els de les casernes dels dos cossos, on consta documentació administrativa (contractes d'arrendament, compra-vendes, actes d'inspecció, etc.), a més de diverses publicacions oficials. Ens informà el seu cap que per accedir a la documentació és necessari remetre el model de sol·licitut penjat al web www.guardiacivil.org, "Oficina de atención al ciudadano", "consulta de fondos documentales", annexe III, juntament amb la fotocòpia del DNI, a l'adreça que figura al web. D'altra banda, el Servicio de Estudios Históricos de la Guardia Civil conserva, entre altres col·leccions, les memòries històriques de les comandàncies i tot allò considerat d'interès històric per al Cos.

[JOSEP M. T. GRAU I PUJOL]

LORENTE LÓPEZ, ANNA. "Els arxius militars espanyols, estructura i funcionament durant el segle XX", *Lligall*, Barcelona, 16 (2000) 191-242; LÓPEZ GARRIDO, DIEGO; FRANCISCO MURILLO FERROL. *La Guardia Civil y los orígenes del Estado Centralista*. Barcelona: Crítica, 1982; PULIDO PÉREZ, AGUSTÍN M. *La Guardia Civil ante el bienio Azañista: 1931-1933*. Madrid: Almena, 2008.

ARXIUS I CENTRES DOCUMENTALS DE PERSONAL

CARRABINERS

- MINISTERI D'HISENDA, C. Alcalá, nº 11, 28014-Madrid, *Boletín Oficial del Instituto de Carabineros*
- ARXIU MUNICIPAL DE GANDIA (VALÈNCIA), *Boletín Oficial del Instituto de Carabineros*
- BIBLIOTECA UNIVERSITÀRIA DE VALÈNCIA, C. Nave, 2. 46003-València, *Gaceta de la República*
- BIBLIOTECA NACIONAL DE MADRID. Ps. de Recoletos, 20. 28001-Madrid, on existeixen llistats ordenats alfabèticament
- DELEGACIONS PROVINCIALS DEL MIMISTERI D'HISENDA. *Boletín Oficial de Carabineros*
- ARXIU DEL REGNE DE VALÈNCIA, Pss. de la Alameda 22, 46.010-València

- DELEGACIÓ D'HISENDA DE CASTELLÓ, Pl. Huerto Sogueros, 4, 12.071-Castelló

GUÀRDIES D'ASSALT

- INSPECCIÓ NACIONAL DE LA POLICIA NACIONAL, C. Fernando el Santo, 23, 28.010-Madrid
- DIRECCIÓ POLICIA NACIONAL. División Personal.- Av. Pio XII, 50, 28016-Madrid
- ARXIU HISTÒRIC PROVINCIAL. Pl. Campomanes s/n., 04.001-Almeria
- ARXIU CENTRAL DEL COS NACIONAL DE POLICIA – C. Julián González Segador, s/n., Madrid

MILITARS PROFESSIONALS, SOLDATS, MILÍCIES i ALTRE PERSONAL

- ARXIU GENERAL DE L'ADMINISTRACIÓ, Ps. de Aguadores, s/n., 28804-Alcalà de Henares (Madrid). Fons documentals de la Guàrdia Territorial de Guinea. Tel. 91/8892950
- ARXIU HISTÒRIC NACIONAL, SECCIÓ GUERRA CIVIL ESPANYOLA, C. El Expolio, 2. Salamanca. Se conserva informació de caràcter policial, i butlletins oficials del cos de Seguretat (Grup Uniformat), on s'apleguen ascensos, cesaments, nomenaments, etc.
- ARXIU GENERAL MILITAR DE GUADALAJARA, Av. del Ejército, 2, 19004-Guadalajara. Per al personal de tropa i personal militar no professional, personal que va romandre en camps de concentració o batallons de treballadors. Tel. 949/213935
- ARXIU GENERAL MILITAR DE SEGÒVIA, Alcazar de Segovia. Segòvia. Per al personal militar professional (a partir de sergent inclusive). Pl. Reina Victoria Eugenia, s/n., 40071-Segòvia. Tel. 921/460758
- ARXIU GENERAL MILITAR D'ÀVILA, C. Vallespín, 19, 05001-Àvila. Personal de les Zones Nacional i Republicana (1936-1939) que va obtenir algun càrrec, membres de la División Azul, Falange, Requeté i Milicias Internacionales. Tel. 920/211104
- ARXIU GENERAL DEL QUARTER GENERAL DE L'EXÈRCIT, Ps. de Moret, 3, 28008-Madrid. Personal militar professional (a partir de sergent inclusive) que encara no faci 20 anys que hagi causat baixa a l'exèrcit per qualsevol motiu
- SERVEI HISTÒRIC MILITAR, C. Mártires de Alcalá, 9, 28071-Madrid. *Boletín Oficial de Defensa Nacional*. Tel. 915/470300
- ARXIU-MUSEU DON ÁLVARO DE BAZÁN DE LA ARMADA, El Viso del Marqués, 13770-Ciudad Real. Tel. 926/336743
- ARXIU MILITAR DE L'EXÈRCIT DE L'AIRE. Av. de Madrid, s/n, 28670-Villaviciosa de Odón (Madrid). Tel. 916/160806
- SECCIONS DE RECLUTAMENT I MOBILITZACIÓ DE:
  - EXÈRCIT DE TERRA, C. Marqués de Urquijo, 28007-Madrid
  - ARMADA. C. Montalbán, 2, 28014-Madrid
  - EXÈRCIT DE L'AIRE, Centres Regionals de Mobilització, corresponents a cada Regió Aèrea.
- TRIBUNALS MILITARS TERRITORIALS. Causes o Consells de Guerra posteriors als primers anys del present segle, del que depengui la província corresponent
- DELEGACIONS PROVINCIALS DEL MINISTERI DE DEFENSA. Documentacions diverses corresponents a dades referides a cada província
- TRIBUNAL DE COMPTES DEL REGNE. C. Fuencarral, 81, 28004-Madrid, Batallons, Guerra, Secció nòmines
- HEMEROTECA MUNICIPAL DE MADRID, Quarter Conde Duque, 28015-Madrid. *Gaceta de la República*
- ARXIU MUNICIPAL DE SABADELL (BARCELONA). *Boletín Oficial de Defensa*, *Gaceta de la República*, *Boletín de la Generalitat*, etc.
- ASSOCIACIONS PRIVADES PER A L'AJUT I ORIENTACIÓ DEL PERSONAL AFECTAT
  - FRATERNITAT DEMOCRÀTICA DE MILITARS DE L'EXÈRCIT DE LA REPÚBLICA, C. Mayor, 1, 28023-Madrid
  - ASSOCIACIÓ D'EX-CARRABINERS. C. Montera, 14, 28013-Madrid
  - TRIBUNAL MILITAR TERRITORIAL CUARTO DE LA CORUÑA.

L'ESPASA I LA PLOMA

***Il Mercurio* de Vittorio Siri, cronista de Lluís XIV**

La guerra dels Segadors fou un esdeveniment bèl·lic que estem acostumats a veure només des d'aquesta banda dels Pirineus. Sabem quines cròniques i quins memoralistes en van escriure, en castellà o català, però sovint ignorem quins cronistes francesos, anglesos, portuguesos o itàlics, també ho van fer. I n'hi va haver. Un d'ells fou VITTORIO SIRI, que a mitjan segle XVII publicà el seu *Mercurio*.

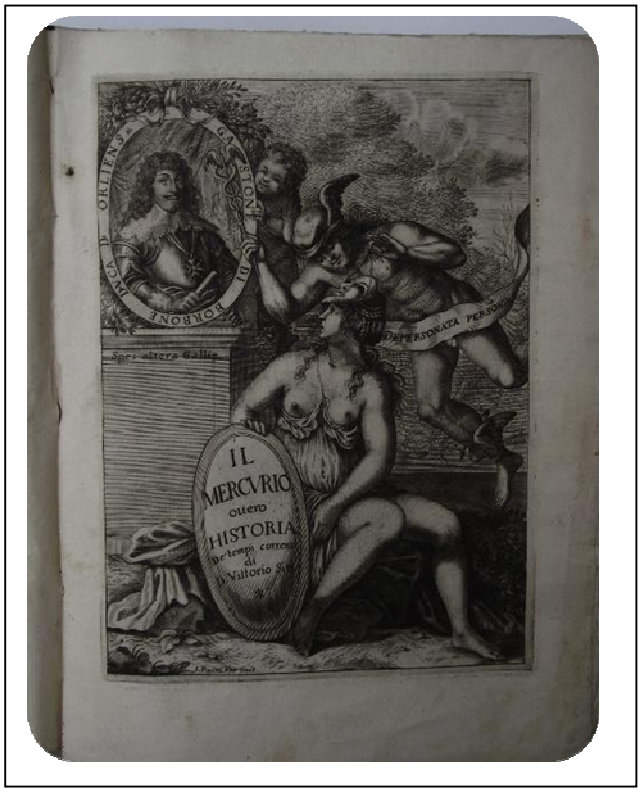

VITTORIO SIRI (Parma 1608 – París 1685), era un frare benedictí que el 1625 donava classes a Venècia. Allí féu amistat amb l'ambaixador de França. Molt interessat pels afers polítics i militars de la guerra dels Trenta Anys, el 1640 publicà *Il politico soldato monferrino*, sota el pseudònim de CAPITANO LATINO VERITÀ, un discurs polític sobre els assumptes de Casale. El 1653 publicà el seu *Bollo nel mercurio veridico…*, i entre 1677 i 1679, les seves *Memorie Recondite dall'anno 1601 fino al 1640*, en vuit volums, per citar altres importants obres de l'autor.

Il Mercurio overo historia de'correnti tempi, di Vittorio Siri, consigliere, elemosinario, & Historiographo della Maestà Christianissima... xv. Casale-Lió-París-Florència, 1644-1682, és una obra en quince volums que pretenia exposar una història (política i militar) total de l'Europa occidental del seu temps. És altament tendenciosa, ja que resulta marcadament partidista a favor dels francesos. I és que SIRI fou el cronista oficial de **Lluís XIV** ("*conseiller d'etat et Historiographe de sa Majesté Très Chrétienne...*", afegeix en alguna de les seves obres), era, doncs, el literat que li cantava les gràcies al Rei Sol, les posava sobre paper ben escrites i les feia publicar als quatre vents per a major honra i llaor del seu amo. Aquesta circumstància, tanmateix, no ens ha de desmerèixer la seva obra. S'ha d'agafar amb pinces i llegir amb cura i entre línies, però fent-ho, s'hi pot trobar una altra versió dels fets que, oportunament contrastada ens doni llum sobre alguns interrogants. Això si, amb cura. J.H.ELLIOTT qüestiona la veracitat dels seus comentaris i parla de les inexactituds d'un autor que no estava tan ben informat com feia creure (almenys quan escrivia sobre Olivares...).

Amb tot, la descripció que fa d'alguns episodis concrets com la sortida de Barcelona del general Marchin el 1651, no té preu, doncs és la única que coneixem que ho detalli tant. En realitat, el detall amb el qual SIRI tracta el setge de Barcelona de 1651-1652, o l'assalt de la vila d'Àger el 1647, ens permeten afirmar que comptava amb alguna cosa més que les múltiples memòries i relacions coetànies (com les de GUALDO PRIORATO), ens referim a testimonis visuals dels militars francesos i catalans participants en els fets descrits. Inserides dins del seu *Mercurio* hi són nombroses descripcions de fets d'armes i accions polítiques que tenen com a protagonista la Catalunya de la guerra dels Segadors. És important constatar, a més, que quan acabava la descripció de les campanyes militars, solia incloure comentaris sobre l'efecte que aquestes causaven en els pobles, governs o cabdills militars protagonistes. És a dir, SIRI pretenia fer història i no una simple crònica.

D'altra banda, tal i com també féu PARETS, SIRI inseria directament fulletons provinents de la guerra de la tinta o propagandística que sol acompanyar tot conflicte. A tall d'exemple, en el volum II (p. 318-332) hi és, traduit a l'italià, l'opuscle *La Trompette Catalane*, publicada originàriament a la *Gazette* de RENAUDAUT.

L'objectiu de SIRI era afavorir la versió dels francesos i, per tant, denigrar la hispànica. No és estrany que quan es tractava de descriure derrotes franceses, les silenciés o minimitzés. En el volum XIV que versa sobre la campanya de Catalunya de 1649, el combat de cavalleria entre Vilafranca del Penedès i Martorell el presentà com una victòria francesa, i el mateix any, la batalla de Vimbodí-Montblanc, com un petit revés, quan en realitat la cavalleria francocatalana fou severament derrotada i se'n derivà una pluja de recriminacions entre els comandaments gals, que arribà fins i tot en acusacions de traició.

Quan aparegué la *Proclamación Católica* (1640), SIRI n'extractà el contingut en 50 pàgines i el va incloure al *Mercurio*. Allà on es va publicar, editar i reeditar la seva obra, arribà també la versió extractada, en italià, del principal llibre de desgreuge dels catalans. La publicística hispànica és rica a finals de la dècada dels anys quaranta, i per rebatre-la, a més de la que se pogués imprimir a Barcelona, estarien cròniques en francès o en italià com la de SIRI, on consten, com ja hem dit, nombrosos comentaris de la campanya militar de 1649 en el seu volum XIV (p. 492 i ss.). En un altre número d'*A Carn!* vam comentar la *Conquista de Cataluña por el Marqués de Olías y Mortara...*, que dedicava unes 118 pàgines a detallar el setge final de Barcelona de 1651-1652, evidentment, en una versió netament hispànica. Doncs bé, el volum XV de *Il Mercurio* de SIRI també dedicà moltes pàgines a una extensa descripció al mateix setge (p. 620 i ss.). És la contraversió. L'obra és molt més rica en comentaris del què l'espai en aquesta secció ens permetria exposar si pretenguéssim ser més exhaustius.

SIRI va anar publicant la seva obra per entregues, a tenor del desenvolupament dels principals fets històrics dels que en sentia parlar i dels que se n'informava. Van ser quinze volums en total, publicats entre 1644 i 1682, no sempre a la mateixa localitat ni pel mateix impressor. Els volums I, II, i del IV al X van veure la llum a Casale (impresos per Christóforo della Casa –el I i el II, 1644-1649- i per Giorgio del Monte –del IV al X, 1655-1668-), el III la veié a Lió (per Giovanni Antonio Huguetan & Marc'Antonio

Rauaud, 1652), els volums XI, XII i XIII foren editats a París (per Sebastién Mambre-Cramoisy, entre 1670 i 1674) i finalment el XIV i el XV, ho foren a Florència (per Ipólito della Nave, l'any 1682). Són les primeres edicions d'una obra que va tenir una gran difusió per Europa i de la que n'hi ha altres edicions a Itàlia o Suïssa. Només del primer volum hi ha les edicions de Casale de 1644, 1646 i 1647, i les de Ginebre de 1647 i 1649; els volums IV i V foren editats en dues parts. El contingut subversiu de la versió històrica explica per què no se'n va fer cap en castellà. Els volums són difícils de trobar, i encara ho són més els dos volums inèdits de la *Turbullenze civile della Fancia sotto il regno del Re Luigi XIV. Mercurio XVI & XVII*, concebuts com una continuació del *Mercurio* fins a la mort del cardenal Mazarino, i dels que es té constància de quatre toms manuscrits originals a Florència i d'una còpia a la Biblioteca de Milsonneau, l'any 1703. A Espanya, almenys els últims volums de *Il Mercurio*, formen part de veteranes institucions bibliotecàries com ara la Biblioteca del Senat o la de la Real Academia de la Historia, a Madrid. A Catalunya, hi ha volums solts (el I) a les Biblioteques Pública de Lleida i P. Gual Pujades de Canet de Mar, i alguns més, sinó tots, a la Biblioteca de Catalunya i a la de la Universitat de Barcelona. L'edició de Casale de 1644 es pot comprar en alguna llibreria de vell italiana per 380 €. Afortunadament, la Xarxa acut novament en ajut de l'investigador, i la majoria dels volums es poden trobat penjats al *Google Books*, encara que amb notables deficiències, doncs bastants dels textos no són complerts i ofereixen dificultats de lectura. Completa i amb una claredat de lectura excel·lent, l'obra de SIRI es pot consultar al web de la Biblioteca Estatal de Baviera: www.bsb-muenchen.de.

[MANEL GÜELL i PERE CRISTÒFOL I ESCORSA]

-ELLIOTT, J.H. *La revolta catalana 1598-1640*. 2a. ed. Barcelona: Vicens-Vives/Crítica, 1989 (1966).
-NAUMANN, KARSTEN. "La justificación 'ante el mundo'. Difusión y recepción de la propaganda catalana en Europa en 1640". *Pedralbes*, 18-II (1998 = *Catalunya i Europa a l'Edat Moderna*. Actes del IV Congrés d'Història Moderna de Catalunya) 373-380.

NOTÍCIES:

Conferències

Dimarts, 24 de maig de 2011, la sala d'actes del Museu de Gavà fou l'escenari on Josep Campmany pronuncià la conferència "**La guerra del Francès a Gavà. Dels aires de revolta antisenyorial al naixement de la legenda del boscater negre**". L'acte va tenir lloc a les 19h., i va estar organitzat per l'Associació d'Amics del Museu de Gavà.

[www.irmu.org]

Dissabte, 11 de juny de 2011, a les 19:30h., el professor de la URVT Salvador-J. Rovira i Gómez pronuncià la xerrada "**Reflexions sobre la guerra del Francès**", al Centre d'Estudis d'Altafulla, que organitzava.

[www.cestudisaltafulla.cat]

Dissabte, 25 de juny de 2011, a les 16h., la sala d'actes del Teatre La Llanterna, de Móra d'Ebre, acollí la

conferència organitzada pel Centre d'Estudis de la Ribera d'Ebre, "**Els miquelets de la Ribera d'Ebre**", que pronuncià Manel Güell.

[www.riberaebre.org/cere]

Exposicions

Del 4 d'abril i fins el 29 de maig de 2011, romangué oberta l'exposició "**La recerca i la producció bibliogràfica dels darrers anys sobre la guerra del Francès**", instal·lada a la primera planta del Museu d'Història Medieval de la Cúria – Presó, de Castelló d'Empúries. Estava organitzada pel Centre d'Estudis Trovadorescos i l'IRMU.

[www.irmu.org]

Del 9 d'abril i fins al 5 de juny de 2011, Balaguer acollí, en el Museu de la Noguera, l'exposició "**1808-1810. El pla de Lleida en guerra**", organitzada per l'Institut d'Estudis Ilerdencs.

[www.fpiei.cat]

Presentació de llibres

Dissabte, 2 d'abril de 2011, Collbató i la sala annexa del seu Ajuntament, foren l'escenari de la presentació del llibre de Maria Àngels Sellès, ***De Chamartín a Collbató: la Guerra Civil viscuda per un nen (1936-1939)***. L'acte, celebrat a les 18h., anà a càrrec de Josefina Martínez, Antoni Lardín i Francisco Sellés, i estigué organitzat per l'Associació Cultural de Montserrat. Aquest llibre comptà amb una subvenció corresponent a la V Convocatòria d'Ajuts a Publicacions de Centres d'Estudis de l'IRMU.

[www.infomontserrat.com]

Diumenge, 3 d'abril de 2011, a les 12h., la Biblioteca Joan Rigau i Sala, de Vidreres, acollí la presentació del llibre de Pablo de la Fuente, ***Història Militar de la Guerra Civil a la comarca de la Selva: patrimoni i memòria republicana***, acte que va anar a càrrec de Germán Segura, i que va ser organitzat pel Centre d'Estudis Selvatans i el Grup d'Estudis Vitraris. Aquest llibre compta amb una subvenció corresponent a la V Convocatòria d'Ajuts a Publicacions de Centres d'Estudis de l'Institut Ramon Muntaner.

[www.selvatans.cat]

Dissabte, 9 d'abril de 2011, a les 19h, Ramon Arnabat Mata presentà el llibre ***Tots els noms. Les víctimes de la Guerra Civil al Penedès***. L'acte tingué lloc a l'Espai Pere Stämpfli, de Sitges, i fou organitzat per l'Institut d'Estudis Penedesencs i el Grup d'Estudis Sitgetans. Aquest llibre comptà amb una subvenció corresponent a la V Convocatòria d'Ajuts a Publicacions de Centres d'Estudis de l'IRMU. Va ser novament presentat a Vilanova i la Geltrú, el 10 de juny següent, a les 19h., a la Biblioteca Armand de Cardona, aquest cop a càrrec de Salvador Bové i Marta Coll.

[www.iepenedesencs.org]

Dimecres, 1 de juny de 2011, Rafael Dalmau Editors van presentar el llibre ***25 presos polítics del 1714***, d'Antoni Muñoz i Josep Catà. L'acte va tenir lloc a les 19h., al Memorial 1714 – Fossar de les Moreres.

[www.rafaeldalmaueditor.cat]

Divendres, 10 de juny de 2011, Vidal Vidal presentà el llibre de Jaume Mora i Matas i Jesús Roig i Grau, ***Els castells de la Segarra, onze itineraris per la marca segarrenca***. L'acte va tenir lloc a les 19:30h., i se celebrà a la seu de l'Institut d'Estudis Ilerdencs, que organitzava juntament amb Cossetània edicions.

[www.fpiei.cat]

Jordi Galofré i Miquel Rustullet Noguer són els autors del llibre ***Temps de guerra i revolució al Pla de l'Estany (1936-1939)***, que es va presentar dimecres 6 de juliol de 2011 a Banyoles, a les 20h., a la sala

d'actes del Museu Darder, en un acte organitzat pel Consell Comarcal del Pla de l'Estany i l'Ajuntament de Banyoles.

[www.plaestany.cat]

Divendres, 8 de juliol de 2011 a la Fundació Casal Jaume I La Safor, de Gandía, se celebrà l'acte de presentació del llibre ***La guerra i els cavallers, els Centelles, el comtat d'Oliva i la defensa del regne de València***, de Juan F. Pardo Molero. L'acte començà a les 20h., anà a càrrec de Santiago La Parra, Antoni Esteve, Francesc Pons i l'autor, i estigué organitzat pel CEIC Alfons el Vell, l'Associació Cultural Centelles i Riusech i la Fundació Casal Jaume I de La Safor-Valldigna.

[www.alfonselvell.com]

Visites guiades i itineraris

Dissabte, 11 de juny de 2011, Germán Segura dirigí la visita guiada a l'exposició "**La guerra de mossèn Rovira. La sorpresa de Figueres (1811)**", al castell de Sant Ferran de Figueres, a partir de les 9:30. L'activitat va estar organitzat pel Centre d'Estudis Selvatans.

[www.selvatans.cat]

El mateix dia, a Tarragona, l'Ateneu Republicà organitzava una **sortida als escenaris de la batalla de l'Ebre**, a **Gandesa** (visita al Coll del Moro, lloc de comandament franquista on es féu una exposició sobre el sentit de les operacions de la batalla); la cota 705 de la **serra de Pàndols** (escenari dels combats més decisius de l'atac franquista per l'esquerra); **Quatre camins a Vilalba** (ofensiva franquista per la dreta); **Corbera d' Ebre** (Poble Vell i Museu, per tenir la visió de l'ofensiva central franquista).

[www.ateneurepublicatarragona.blogspot.com]

Dissabte, 2 de juliol de 2011, el Centre d'Estudis del Bages, l'Ajuntament de Manresa, el Museu Comarcal de Manresa, l'Arxiu Comarcal del Bages i els Amics de la Seu de Manresa, organitzaren la jornada d'estudis "**Estat de la recerca històrica a l'entorn de la guerra de Successió a Manresa i el Bages**", que va tenir lloc al Museu Comarcal de Manresa

[www.cebages.org]

Lo Riu, Associació per l'Estudi del Patrimoni Arqueològic i Històric de les Terres de l'Ebre, amb la col·laboració de l'IRMU, va organitzar dissabte, 23 de juliol de 2011, a les 9:00h., una **excursió de baixa dificultat** a La Fatarella (Terra Alta), dins de l'activitat Itineraris amb història, per tal de resseguir **l'itinerari dels requetés a la Batalla de l'Ebre**.

[www.loriuassociacio.blogspot.com]

Segona edició de les plaques de cava dedicades al general Prim i els voluntaris catalans de la guerra d'Àfrica (II)

Al núm. 16 (especial dedicat al setge de Tarragona de 1811), donàvem la notícia d'una edició molt singular, la d'una col·lecció de tapes de cava de la casa Maria Oliver Portí, amb escenes emblemàtiques relatives als voluntaris que acompanyaren Prim a la guerra d'Àfrica el 1860. En aquella ocasió, oferiem una imatge en petit de tres de les tapes (p. 149).

El nostre col·laborador, i promotor de la iniciativa, Alfredo Redondo Penas, ens cedí noves imatges que seria lamentable que quedessin al calaix. Així, doncs, les oferim tot seguit, amb la voluntat de complementar gràficament la notícia donada el mes de maig.

VOLUNTARIS
1860 ÀFRICA
M.Oliver Portí
CAVA

VOLUNTARIS
1860 ÀFRICA
M.Oliver Portí
CAVA

VOLUNTARIS
1860 ÀFRICA
M.Oliver Portí
CAVA

EXPUGNARE OPPIDUM:
Elna 1344: la fi d'un reialme

Elna, al Rosselló, fou seu eclesiàstica dels Comtats, i una vila emmurellada de primer ordre, pot ser la més important després de Perpinyà. Això vol dir que quan els Comtats han estat terra de combats, Elna ha estat assetjada per un o altre bàndol, al llarg de la història. Un dels setges que va patir, quan encara no tronaven els canons perquè no s'havia introduit l'artilleria de foc, fou el de 1344, una de les primeres campanyes militars de **Pere III** el Cerimoniós, per arrabassar al seu cosí de Mallorca les possessions a l'altra banda dels Pirineus.

Pere III inicià la campanya a començaments d'estiu de 1343, sortint de Figueres amb 1.200 cavalls i nombrosa infanteria, i desseguida els seus almogàvers causaren grans estralls a la plana rossellonesa, devastant-ho tot, arrassant i cremant camps, talant arbres a les hortes, etc. L'única oposició que li va poder fer **Jaume III de Mallorquès** va ser enviar-li llegats papals per deturar-lo. Veient que no tenia encara aparellat tot l'exèrcit al complert, **Pere III** concedí una treva d'un any. Abans que aquesta es complís, el 7 de maig de 1344, **Pere III** tornava a sortir de Figueres amb el seu exèrcit, aquest cop al complert, s'emparava d'Argelers i Cotlliure, i a primeries de juliol era davant d'Elna.

En arribar, encerclà la plaça per la part del riu. Elna era defensada pels naturals comandats per **Roger de Revenach**. El setge s'inicià el 9 de juliol de 1344. Per al següent dia 11 la plaça ja seria del Cerimoniós. Fou una operació ràpida, perquè una part de la població volia tornar a la ciutadania catalana. Quan els atacants assaltaren la muralla, alguns dels naturals els ajudaren a col·locar les escales i a grimpar fins a dalt de tot. Amb aquest ajut, desseguida van emparar-se d'una de les portes de la vila, la qual un cop oberta, fou via d'accés per al gros de l'exèrcit. Es produí, llavors, una batalla campal pels carrers de l'interior, fins que els defensors, guarnició i part dels naturals, van haver de cedir a l'empit dels assaltants i tancar-se a la fortalesa.

Elna havia caigut, només faltava rendir la ciutadella. **Pere III** envià **Ponç de Santapau** i **Guerau de Cervelló** amb ordres expresses d'evitar el saqueig. Trameté **Galceran de Bellpuig** a entaular capitulacions de rendició amb **Ravenach**. Havent caigut la població i sense esperança de socor, la situació dels defensors era desesperada. Les condicions del rendiment foren dures, però suficient benignes com per evitar la massacre. Els defensors es rendirien a *vides salves* (o sigui que els atacants els respectaven la vida), però romandrien presoners fins el primer intercanvi; llavors serien alliberats, desarmats i amb la solemne promesa de no tornar a combatre més.

Havent perdut tres de les principals places fortes del Rosselló, i estant l'enemic preparat per iniciar un setge en regla contra Perpinyà, **Jaume III** s'hagué de sotmetre al Cerimoniós. El 14 de juliol envià al cardenal d'**Embun** a negociar-ho al propi campament català a Elna estant, i l'endemà hi acudí ell mateix. El 16 de juliol **Pere III** entrava

solemnement a Perpinyà, jurava com a sobirà i proclamava la unió definitiva dels Comtats a la Corona catalanoaragonesa. En el Parlament de Barcelona de setembre següent, els braços ratificaren la incorporació i concedien al destronat **Jaume de Mallorquès** una renda anual de 10.000 lliures i els drets sobre Omeladès, Carladès i Montpeller, prèvia renúncia formal als seus regnes. El bon **Jaume** passava de ser rei de Mallorca, comte del Rosselló i la Cerdanya i senyor de Montpeller, a ser símplement senyor d'Omeladès, Carladès i Montpeller. El mallorquí no ho acceptà, es rebel·là i intentà recuperar el seu reialme, però això forma part d'una altra història, també plena de més setges.

[MG]

PULGARI, PIERRE. *Notices sur la ville d'Elne*. Perpinyà: Impr. J.B.Alzine, 1836; MONTSALVATGE Y FOSSAS, FRANCISCO. *Noticias históricas*. XXVI. Olot: Impr. y Libr. de Juan Bonet [1889-1919]; ROVIRA I VIRGILI, ANTONI. *Història nacional de Catalunya*. Barcelona: Edicions Pàtria, 1928, V, p. 315-317; ZURITA, JERÓNIMO. *Anales de Aragón*. Ed. Ángel Canellas López. Saragossa: Institución "Fernando el Católico", CSIC, 1973, III, p. 592-594; MARCET I JUNCOSA, ALÍCIA. *Breu història de les terres catalanes del Nord*. Perpinyà: Trabucaire, 1988 (Història; 1).

AGENDA:

BECA ERNEST LLUCH DE CIÈNCIES SOCIALS I HUMANES 2011
(Olot, 30 de setembre de 2011)

Convoca: Arxiu Comarcal de la Garrotxa i Institut de Cultura de la Ciutat d'Olot.
Objectiu: Al millor projecte inèdit sobre història, geografia, literatura, dret, filologia, art, economia o ciències socials referit a l'àmbit territorial de la comarca de la Garrotxa.
Termini: 30 de setembre de 2011.
Dotació: 4.500 €.
Informació: www.olot.cat

BORSA D'ESTUDI XVI MEMORIAL JOAN CAMPS
(Granollers, 30 de setembre de 2011)

Convoca: Ajuntament de Granollers i Centre d'Estudis de Granollers.
Objectiu: Projecte de recerca sobre la història, l'economia o la societat de Granollers i/o el seu entorn comarcal.
Termini: 30 de setembre de 2011.
Dotació: 5.000 €.
Informació: secretaria@acgranollers.co

XXII PREMI JOSEP LLADONOSA D'HISTÒRIA LOCAL
(Alguaire, 30 de setembre de 2011)

Convoca: Ajuntament d'Alguaire. Patronat Municipal Josep Lladonosa i Pujol.
Objectiu: Al millor estudi d'història local dins l'àmbit de les terres de llengua catalana. El tema és lliure.
Termini: 30 de setembre de 2011.
Dotació: 3.700 €.
Informació: www.patronatlladonosapujol.cat

IV BECA JERONI PUJADES. 2011
(Castelló d'Empúries, novembre de 2011)

Convoca: Ajuntament de Castelló d'Empúries i Centre d'Estudis Trovadorescos.
Objectiu: Recuperar la història del comtat d'Empúries mitjançant la investigació i la recerca, així com estimular l'estudi i el coneixement de la història de la vila de Castelló d'Empúries.
Termini: 12 de novembre de 2011.
Dotació: 3.005'06 €.
Destinataris: Estudiants de segon cicle universitari, doctorat i investigadors, de forma individual o col·lectiva.
Informació: www.castello.cat

III CONGRÉS DE CULTURA I TERRITORI A LES COMARQUES DE LA DIÒCESI DE TORTOSA I TROBADA D'ENTITATS CULTURALS
(Vinaròs, 23-25 de novembre de 2011)

Convoca: Universitat Jaume I, Universitat Rovira i Virgili de Tarragona (amb la col·laboració de l'IRMU).
Dates: 23-25 de novembre de 2011, a Vinaròs, i 26 de novembre següent la Trobada d'Entitats Culturals de la Diòcesi de Tortosa, a Jesús.
Comunicacions: Enviar a: congresdiocesi@gmail.com un resum de 250 paraules, indicant nom del comunicant, institució de procedència, adreça electrònica i telèfon de contacte. El tema s'ha d'emmarcar geogràficament en l'àmbit de l'antiga diòcesi de Tortosa: llengua, literatura, societat, antropologia, geografia, història, patrimoni natural, patrimoni cultural, economia i medi ambient.
Termini: de presentació de comunicacions, 27 de novembre de 2011.
Informació: www.irmu.org

XII REUNIÓ CIENTÍFICA DE LA FUNDACIÓN ESPAÑOLA DE HISTORIA MODERNA
(Lleó, 20-22 de juny de 2012)

Organitza: La Universitat de Lleó acollirà i organitzarà la "XII Reunión Científica de la Fundación Española de Historia Moderna" que periòdicament reuneix als seus socis per fer un congrés, alhora que aprofitant la conjuntura es convoca també l'assemblea general de la Fundació.
Terminis: La data límit per presentar propostes és el dia 1 de desembre de 2011 i un cop avaluades i notificats els autors, aquests han de lliurar el text definitiu abans del dia 1 d'abril de 2012.
Àmbits temàtics: La reunió està plantejada al voltant de dos eixos: el món rural a l'Espanya moderna i la política en la monarquia hispànica. Aquestes dues grans seccions serveixen de fil conductor per donar cabuda a diverses vessants fins a un total de vuit subseccions. D'aquesta manera hi ha un ampli ventall de possibilitats pels historiadors modernistes d'aportar les seves recerques en algun dels grans camps temàtics de la trobada científica: a) Campo y campesinos en la España moderna, a1) La tierra: paisajes y recursos agrarios; a2) Comunidades rurales: organización, poder y conflicto; a3) producción y mercados; a4) Sociedad rural y vida cotidiana; b) Culturas políticas en el Mundo hispánico; b1) Ideas políticas, discursos políticos; b2) Demanda, negociación y equilibrio; b3) Ceremonia, ritual y espectáculo; b4) Las mujeres en la vida política.
Drets d'assistència i matriculació: La participació és gratuïta pels socis de la FEHM. Els no socis han de pagar 60 € i 75 € si volen el volum de les actes. Les inscripcions posteriors a la data de l'1 d'abril de 2012 costaràn 100 €. Els estudiants que vulguin assistir tindran una matrícula de 30 €.

És d'esperar que igual que altres Reunions de la FEHM aquesta serveixi per aportar les noves recerques dels historiadors i d'aquesta manera poder millorar i renovar la història moderna hispànica.

[NÚRIA FLORENSA I SOLER, nflorens@xtec.cat]

***Aplec de Treballs*, núm. 30 (2012), revista anual del Centre d'Estudis de la Conca de Barberà**

S'està planificant el proper número de la miscel·lània del Centre d'Estudis de la Conca sobre temes d'humanitats i ciències socials relacionats amb la comarca de la Conca de Barberà, les seves poblacions i/o els seus habitants, els interessats han de lliurar els treballs abans del 31 de desembre del 2011, juntament amb dos resums de 15 ratlles cadascú, en català i castellà, paraules clau i les dades personals. Es recomana no passar dels 15-20 folis. Les notes han de col·locar-se al final de l'article i no a peu de pàgina. Els autors seran convidats a l'acte de presentació a Montblanc, i rebran quinze 'separates' de la seva aportació i dos exemplars de la revista.

Recepció de treballs: rpuig@tinet.fut.es; fgraupuig@telefonica.net.

Més informació: www.tinet.org/¬cecb.

[JMTGP]

A C a r n ! **Publicació electrònica d'Història Militar Catalana**

Director: Manel Güell [manelguell@acarn.cat].
Webmestre: Ramon Perelló Bargalló [info@acarn.cat].
Consell Científic: **N**úria Florensa Soler, **J**osep M. T.Grau i Pujol, **R**amon Perelló Bargalló, **J**ordi Rovira i Soriano.
Junta Externa d'Avaluació: **M**aria Bonet Donato (Professora d'Història Medieval, URVT), **Á**ngel Casals Martínez (Professor d'Història Moderna, UB), **V**alentí Gual Vilà (Professor d'Història Moderna, UB), **J**ordi López Vilar (Doctor en Arqueologia de l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica), **R**obert Vallverdú Martí (Doctor en Història i membre de la *Real Academia de la Historia*) i **J**osep Sánchez Cervelló (Professor d'Història Contemporània, URVT).
Imatges: *Portada* – Placa de cava de la casa Maria Oliver Porti, de Reus, on es reprodueix la imatge del voluntari català d'infanteria que el 1859 acompanyà Prim a la guerra d'Àfrica [© Alfredo Redondo Penas]. *Articles* – Presa d'Àger de 1647 [© Institut Cartogràfic de Catalunya]; Retrat de Josep de Ribas Plunkett (1796) [http://wars175x.narod.ru/inf_r__galer1.html]; Portada de *Il Mercurio*, de VITTORIO SIRI [Live Auctioneers, www.liveauctioneers.com]. *Notícies* – Reproduccions de plaques de cava d'escennes relatives als voluntaris catalans de Prim a la guerra d'Àfrica de 1860 [© Alfredo Redondo Penas]. Les imatges de les cobertes dels llibres recensionats, al web de referència de la recensió o de l'editora.

A C a r n ! no es considera responsable de l'opinió, tendència ideològica o contingut empíric que puguin semblar indicar o expressin els articles i col·laboracions que ciberpublica. *A C a r n !* és un projecte personal, pensat, dissenyat, desenvolupat, omplert, gestionat i distribuit per Manel Güell amb ajut de voluntariat col·laborador, que ofereix un web de contingut semiobert i lliure circulació per acollir tota participació capaç d'aportar informació veraç, debat, crítica, suggeriments, etc., amb els quals ampliar el coneixement de la Hhistòria Militar de Catalunya i dels catalans. Existeix el compromís tàcit de rigorositat pel que fa al tema de citació i referències bibliogràfiques, compromís que s'exigeix a tot col·laborador que hi vulgui publicar, i que garanteixen, en tot cas, els membres de la Junta Externa d'Avaluació. Aquesta publicació és lliure i gratuïta i els cibersubscriptors ho són únicament a tall d'estar inclosos al mailing d'enviaments; no es cobra preu ni retribució, ni tampoc es paga cap aportació.

A Carn! penja al web, sengles versions de cada número, en català i castellà, però no garanteix les condicions o la correcta prestació dels serveis que aquella web oferti als usuaris d'Internet per terceres persones alienes a la nostra publicació, ni tampoc que aquests compleixin la normativa vigent en matèria de protecció de dades de caràcter personal i comerç electrònic. Tampoc es fa responsable dels possibles danys ocasionats per interferències, desconnexions, virus informàtics, avaries telefòniques, sobrecàrregues, retrassos o bloquejos de la xarxa, o altres perjudicis del sistema electrònic, ni molt menys dels danys que puguin causar terceres persones mitjançant il·legítimes intromissions, fóra del nostre absolut control.

www.acarn.cat

www.irmu.org > Notícies; www.11setembre1714.org; www.delaguerra.org > Enllaços; http://seneca.uab.es/historia/hn0708.htm; http://hispanianova.rediris.es/enlaces/hn0708.htm.